

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Virtnik

Sodobni partnerski odnosi in relacijske dialektike

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Virtnik

Mentorica:izr. prof. dr. Metka Kuhar

Sodobni partnerski odnosi in relacijske dialektike

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Sodobni partnerski odnosi in relacijske dialektike

Sodobni partnerski odnosi so zaradi dejavnikov in procesov, ki so značilni za obdobje pozne moderne, postavljeni pred številne izzive. V največji meri sodobne partnerske odnose zaznamujejo proces individualizacije, ki povzroča večjo izbirnost pa tudi tveganost življenjskih potekov, spremenjena vloga žensk, spremenjena razmerja med zasebnostjo in družinskim življenjem na eni strani ter trgom delovne sile na drugi strani, odlaganje prehoda v odraslost ter kasnejše odločanje za zavezujoče življenjske odločitve. V diplomskem delu preučujem, kako posamezniki usklajujejo svoje življenje s partnerjem, kako rešujejo napetosti med svojim življenjem na eni strani ter željami in potrebami partnerja in partnerskega odnosa na drugi strani. Odgovore sem iskala skozi teorijo relacijskih dialektik, po kateri se partnerja na različne načine nenehno soočata z nasprotujočimi odnosnimi tenzijami. Konkretnije, preko poglobljenih intervjujev skušam odgovoriti na raziskovalni vprašanji: S katerimi relacijskimi dialektikami se danes srečujejo mladi pari in kako rešujejo nasprotujoče tenzije skozi komunikacijske prakse? Analizirala sem, kako doživljajo tri glavne relacijske dialektike v partnerskem odnosu, to so povezanost in avtonomnost, stabilnost in spremenljivost, odprtost in zaprtost, ter kako izrazite so te relacijske dialektike.

Ključne besede: relacijske dialektike, sodobna partnerska razmerja, individualizacija, ljubezen.

Contemporary personal relationships and relational dialectics

Contemporary personal relationships are facing many challenges due to the factors and processes which are typical for the period of late modernity. Contemporary personal relationships are mostly characterised by the process of individualization, which leads to greater possibilities as well as risks of life courses; by the changed role of women; by the changed relationship between privacy and family life on the one hand and the labor market on the other side; and by postponed transition to adulthood and the subsequent later mandatory life decisions. In my thesis I examine how individuals coordinate their life with their partners, how they resolve the tension between their life on the one hand, and the needs and wants of the partner and the partnership on the other. I looked for the answers through the theory of relational dialectics which refers to the ability of partners to continually satisfy the contradictory tensions in the relationship. Concretely I try to answer the following research questions through in-depth interviews: which relational dialectics young couples are facing today and how they resolve these contradictory tensions through communication practices. I analyzed how they experience three major relational dialectics in a relationship (autonomy and connectedness, stability and change, openness and closedness) and how intense these relational dialectics are.

Keywords: relational dialectics, contemporary personal relationships, individualization, love.

KAZALO

1	UVOD	5
2	TEORETIČNI DEL	7
2.1	Partnerski odnosi v pozni moderni.....	7
2.1.1	Opre delitev in pomen intimnih partnerskih odnosov v življenju.....	7
2.1.2	Značilnosti sodobnih partnerskih odnosov v pozni moderni: kaj jih zaznamuje in kako se to manifestira	9
2.1.2.1	Individualizacija	9
2.1.2.2	Spremenjena razmerja med poklicnim in zasebnim življenjem	18
2.1.2.3	Spremenjena vloga žensk	21
2.1.2.4	Odras spremenjenih razmerij: odlaganje prehoda v odraslost in zavezujočih življenjskih odločitev	28
2.2	Relacijske dialektike: dialektična nasprotja v sodobnih partnerskih odnosih.....	34
2.2.1	Glavni koncepti relacijsko dialektične perspektive	39
3	EMPIRIČNI DEL	44
3.1	Raziskovalni vprašanji	44
3.2	Vzorec in metodologija	44
3.2.1	Raziskovalna metoda	44
3.2.2	Vzorec	45
3.2.3	Intervjujska vodila	45
3.3	Analiza	46
3.3.1	Relacijske dialektike v odnosih intervjuvanih parov	46
3.3.1.1	Povezanost – avtonomnost	46
3.3.1.2	Odp rtost – zaprtost.....	48
3.3.1.3	Stabilnost – spremenljivost.....	49
3.3.1.4	Ostale relacijske dialektike.....	50
3.3.2	Vsebina, intenziteta in oblika relacijskih dialektik	52
3.3.3	Uravnavanje relacijskih dialektik	54
3.3.4	Odnos do partnerskega razmerja in partnerja	54
4	SKLEP	57
5	LITERATURA	60
	PRILOGI.....	61
	Priloga A: Intervjujska vodila.....	62
	Priloga B: Transkripcije intervjujev.....	64

1 UVOD

Partnerske odnose v pozni moderni zaznamujejo številni družbeni dejavniki in procesi, ki vplivajo na izbiro partnerja in odnosa, »vsebino odnosa« in napetosti oziroma konflikte med partnerjema. Eden izmed takšnih procesov, ki se praktično odraža na vseh področjih življenja in močno vpliva tudi na partnerske odnose, je individualizacija. Ta na eni strani sicer prinaša večjo svobodo, večjo izbirnost življenjskih poti, ki so potencialno obetavnejše kot v preteklosti, po drugi strani pa prinaša tudi več negotovosti, nestabilnosti in tveganj. Uspešen partnerski odnos, kariera in uresničevanje želja posameznika danes niso samoumevni, saj se je za njih treba stalno pogajati. Partnerski odnos je pod vse večjim pritiskom, ker imajo posamezniki za partnerja in odnos vse manj časa in vse večja pričakovanja.

Ena izmed glavnih dilem sodobnih partnerskih odnosov je torej, kako posamezniki usklajujejo svoje življenje s partnerjevim, kako rešujejo napetosti med življenjem, željami in potrebami posameznika na eni strani ter željami in potrebami partnerja in partnerskega odnosa na drugi strani. V samem bistvu postmeščanskega modela družine oziroma partnerstva imamo namreč to ambivalentnost: partnerski odnos, ki temelji na (včasih nedosegljivih predstavah) ljubezni, od partnerja in odnosa se veliko zahteva, na drugi strani pa imajo posamezniki "svoje" življenje, s svojo kariero, hobiji ter lastnimi željami in potrebami. (Sieder 1998)

V odnosih morajo posamezniki neprestano loviti ravnotežje med svojimi pričakovanji in željami, potrebami partnerja in odnosa ter v razmerju do »zunanjih« dejavnikov, še posebej trga dela. Vse te spremembe tako na družbeni ravni kot na ravni posameznika se kažejo na več različnih, ampak med seboj povezanih načini: mladi vse bolj prelagajo prehod v odraslost in se kasneje odločajo za zavezujoče odločitve, kot je skupno življenje s partnerjem, poroka in starševstvo; trend, značilen za sodobne partnerske zveze, je torej vse manj porok, več razvez, manj otrok in kasnejše odločanje za njih.

Da odnos funkcionira, da se oba partnerja počutita dobro v smislu zadovoljitve svojih potreb in želja, je potrebno veliko usklajevanja, prilagajanja, sklepanja kompromisov, skratka veliko učinkovitega komuniciranja. Ne le uspešnost, sam obstoj odnosa je odvisen od uskladitve poklicnih in življenjskih načrtov ter reševanja vsakdanjih konfliktov. Kako partnerji uravnotežijo pričakovanja, da zadostijo vsem željam in potrebam? Kako to usklajujejo in kako rešujejo nastajajoča nasprotja?

Odgovore na zastavljena vprašanja bom poskušala poiskati skozi perspektivo relacijskih dialektik, ki se nanaša na sposobnost partnerjev, da nenehno zadovoljujeta nasprotujoče

tenzije v odnosu. Kot pravita Baxterjeva in Montgomeryjeva (1996), je uspešno in zadovoljujoče razmerje tisto, v katerem sta partnerja sposobna zadovoljevati vse nasprotujoče zahteve, ki nastajajo v odnosu in odražajo njihovo kompleksnost, torej ne zadostita le bodisi eni, bodisi drugi sicer nasprotujoči želji ali potrebi, ampak se trudita do določene mere ugoditi obema.

V svoji diplomski nalogi bom zato skušala odgovoriti na raziskovalni vprašanje, s kakšnimi relacijskimi dialektikami, ki jih prinaša življenje v pozni moderni, se danes srečujejo mladi pari in kako rešujejo te nasprotujoče tenzije. Analizirala bom, kako doživljajo tri glavne relacijske dialektike v partnerskem odnosu, to so povezanost in avtonomnost, stabilnost in spremenljivost ter odprtost in zaprtost.

Cilj diplomskega dela je torej preveriti, kako mladi pari občutijo in uravnavajo relacijske dialektike. Zato bom v teoretičnem delu diplomske naloge najprej opredelila ključne dejavnike partnerskih odnosov v pozni moderni, kaj jih zaznamuje ter s kakšnimi izzivi se soočajo. Za boljše razumevanje okoliščin in njihovih posledic za odnose se bom obrnila tako na teorijo kot na številne raziskave in statistične podatke. Nato bom pobližje pogledala koncept relacijskih dialektik, nasprotujočih tenzij, ki jih doživljamo v odnosih, ter kako se partnerji tipično soočajo z njimi. V empiričnem delu naloge pa bom preko poglobljenih intervjujev z mladimi pari, ki živijo v samostojnem gospodinjstvu in nimajo otrok, preverila, kako doživljajo in uravnavajo relacijske dialektike skozi komunikacijske prakse.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Partnerski odnosi v pozni moderni

2.1.1 Opredelitev in pomen intimnih partnerskih odnosov v življenju

»Ljubezen in družinsko življenje bolj kot vse drugo osmišlja naše življenje. Skozi zbliževanje, partnerstvo, družinske odnose in ljubezen uresničuje človek svojo bit – uresničuje sebe kot osebnost, kot socialno in kot duhovno bitje.« (Musek 1995, 20) Tesno prijateljstvo in partnerstvo sta naravni potrebi in hkrati vrednoti, ki ju priznavajo vse kulture, zato je navezovanje tesnih medosebnih stikov med najpomembnejšimi dogodki v življenju vsakega človeka. (Musek 1995, 109) »Ljudje potrebujemo drug drugega, kajti odnosi so osrednji del človekove eksistence. Prav zaradi tega so kvalitete naših vzajemnih odnosov pomembne.« (Kristančič in Ostrman 1999, 48)

Za večino odraslih so partnerstvo, družina in otroci ter poklicno življenje bistvena in izjemno pomembna "življenjska področja". Tu se namreč poraja največ priložnosti za srečo, zadovoljstvo in uspeh, pa tudi največ vprašanj, problemov in težav. Ljudje smo družbena in družabna bitja, katerih bistvo življenja so prav odnosi z drugimi, saj eksistiramo oziroma se uresničujemo šele v odnosih z drugimi. Zato je komuniciranje, ustvarjanje in ohranjanje odnosov pomembna življenjska dejavnost, ki ima osrednjo vlogo v našem življenju. Ljudje se namreč osebno in čustveno razvijamo v medosebnih odnosih z drugimi. (Brečko 1998, 107)

Moški in ženske v odnosih iščejo intimnost in bližino, ki ju individualiziran svet ne nudi več. Vendar pa so na drugi strani odnosi ob odsotnosti okvirov in vlog hkrati postali prostor frustracij in konfliktov. Partnerja sta primorana ob številnih možnostih izbire stalno sprejemati odločitve, ki so dobre za oba in odnos, kar pa je praktično nemogoče, saj družbene okoliščine v pozni moderni partnerskim odnosom niso v prid. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 33–34)

Povsem razumljivo je, da se odnos skozi čas spreminja, saj se spreminjajo tudi partnerji v odnosu, na odnos pa vplivajo tudi zunanji dejavniki, na primer nezaposlenost ali napredovanje v službi in številni drugi. To še posebej velja za sodobne partnerske odnose in življenje, ko je redkokatera stvar dana enkrat in za vselej. Zato je ena izmed pomembnih kvalitet uspešnega odnosa prilagajanje tem spremembam. Dobro vzajemno partnerstvo se namreč lahko sooči s kakršnimkoli izzivom, po razrešitvi problema pa je odnos še trdnejši. (Kristančič in Ostrman 1999, 48–50)

Pomen partnerskega odnosa za posameznika se je z zmanjšanjem tradicionalnih okvirov še povečal. Za obdobje pozne moderne je značilno, da imamo sicer več in bolj raznolikih odnosov, vendar so ti bolj bežni. Kvantiteta različnih površinskih odnosov ne more nadomestiti kvalitetnega odnosa z bližnjo osebo, pristnega globokega odnosa, kjer uresničujemo sebe. (Beck in Beck – Gernsheim, 42)

Tudi raziskave kažejo, da je partnerska zveza mladim zelo pomembna. V njej najdejo emocionalno bližino, stabilnost in varnost, zato je ohranjanje odnosa, ki obema partnerjema prinaša zadovoljstvo, izredno pomembno. Partnerski odnos v pozni moderni mora partnerjema nuditi enake možnosti, da sledita svojim željam in interesom tako zasebno kot poklicno. To pa še zdaleč ni lahka naloga, saj je potrebno veliko pogovarjanja in usklajevanja, skratka “odnosnega dela”, ki terja veliko energije, truda in časa. (Ule in Kuhar 2003, 104)

Vendar pa so poglobljeni odnosi, ki prinašajo zadovoljstvo, vredni vloženega truda. Partnerska zveza¹ ugodno vpliva na fizično in psihično zdravje ter daljše življenje, saj partnerji skrbijo drug za drugega in imajo možnost socialne in psihološke podpore. Tudi fizična bližina in pomoč ter ekonomski doprinos niso nezanemarljivi pozitivni učinki partnerskih zvez. Kljub vsem naštetim prednostim pa je glavna prednost partnerske zveze ljubiti in biti ljubljen. Ljubezen pomeni intimnost, ki ob uresnitvi za posameznika pomeni vir sreče in prinaša veliko zadovoljstva. (Argyle 1992, 57) Ne glede na to, kako se partnerji odločijo urediti skupno življenje, pozitivni učinki uspešne partnerske zveze ostajajo v vseh njenih oblikah.

V središču partnerske zveze v pozni moderni je ljubezen, ki osmišlja življenje in je romantična ter hkrati trajna. Takšna zveza predstavlja stabilnost, pogojeno z drugo osebo, zato se vse bolj osredotočamo na partnersko zvezo, saj zunaj nje nimamo veliko pristnih in intimnih stikov z drugimi osebami. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 60–61) Giddens (2000) pa oporeka romantičnosti sodobnih zvez in ponuja nekoliko drugačen pogled na intimne odnose. Njegovi konceptualizaciji sodobnih partnerskih odnosov, ki jih imenuje čista razmerja, pa pritrjuje tudi kar nekaj empirije.

Ena izmed življenjskih nalog posameznika je, da najde partnerja in z njim vzpostavi intimni partnerski odnos ter tako osebnostno raste in se razvija. Včasih so bile te razvojne naloge bolj uokvirjene, normatizirane in formalizirane, medtem ko je za sodobno življenje značilna

¹ V originalu avtor sicer govori o zakonu, vendar pa je ta izraz v kontekstu sodobnih partnerskih odnosov neprimeren. Veliko mladih parov se danes iz takšnih ali drugačnih razlogov ne odloči za zakonsko zvezo, zato je pri omembi zakona (kar velja predvsem za starejšo in tujo literaturo) dejansko potrebno misliti širše na stabilno dolgotrajno partnersko zvezo. Morda dodati, da je to še posebej specifično slovenskega konteksta; več kot pol otrok se rodi v izvenzakonski skupnosti. To je možno kot prvo zato, ker naša zakonodaja izenačuje zakonsko zvezo in izvenzakonsko skupnost

odsotnost teh okvirov, saj so življenja posameznikov veliko bolj individualizirana. Tudi vrednote partnerjev v odnosih odražajo te spremembe in premik k bolj individualiziranim razmerjem. Novejše vrednote partnerskih odnosov so tako enakost, odprtost, uspešnost, užitek in veselje ter osebna in odnosna rast. (Kristančič in Ostrman 1999, 52)

2.1.2 Značilnosti sodobnih partnerskih odnosov v pozni moderni: kaj jih zaznamuje in kako se to manifestira

Da bi bolje razumeli izzive sodobnih partnerskih odnosov, si moramo pogledati, kateri dejavniki vplivajo na njih in ustvarjajo družbene okoliščine, v katere so umeščeni partnerski odnosi v pozni moderni. Tako bomo tudi bolje razumeli, kakšne spretnosti in vedenja so potrebna, da posamezniki premagujejo izzive in imajo uspešen ter zadovoljiv odnos.

Če razčlenimo sodobne partnerske odnose, bi lahko rekli, da so zanje značilni oziroma so posledica:

- procesa individualizacije, ki povzroča večjo izbirnost pa tudi tveganost življenjskih potekov;
- spremenjene vloge žensk;
- spremenjenih razmerij med zasebnostjo in družinskim življenjem na eni strani ter trgom delovne sile na drugi strani;
- odlaganja prehoda v odraslost in kasnejšega odločanja za zavezujoče življenjske odločitve, kot sta poroka in starševstvo. (Beck in Beck – Gernsheim 2006; Sieder 1998; Ule in Kuhar 2003; Ule 2005)

Seveda so ti procesi dinamično prepleteni, tako da ustvarjajo igro vzrokov in posledic današnjega stanja na področju partnerskih odnosov. Čeprav jih obravnam ločeno, pa se vsi na takšen ali drugačen način manifestirajo v sodobnih partnerskih odnosih in jih sooblikujejo.

2.1.2.1 Individualizacija

Ena izmed temeljnih značilnosti, ki v veliki meri vpliva na sodobne partnerske odnose, je vse **večja izbirnost življenjskih poti in življenjskih potekov v pozni moderni**. Posameznikovo življenje ne poteka več po ustaljeni, začrtani poti, ne opredeljujejo ga življenjska obdobja in glavne dejavnosti ter pravila, povezana z njimi. Posameznik v sodobni družbi svoje življenje aktivno oblikuje individualno, ko sam med številnimi možnostmi izbira življenjski potek. »Življenjski potek sam je postal stvar individualne izbire in kreacije. /.../ Življenjski potek

posameznika oz. posameznice se je začel urejevati okoli "odprtega izkustva", kot temu pravi Giddens (1991), ne na podlagi ritualiziranih biografskih prehodov in obredov.« (Ule in Kuhar 2003, 8)

Koncept, ki opisuje te spremembe življenjskih potekov v pozni moderni in močno zaznamuje tudi sodobne partnerske odnose, je **individualizacija**. Ta pojem se nanaša na »proces destandardizacije in dinamiziranja življenjskih potekov v pozni moderni«. Gre pravzaprav za odsotnost vnaprej določenih življenjskih okvirov, kjer je posameznik *tabula rasa*, za razliko od posameznika v tradicionalni družbi, ki se je rodil v določen socialni položaj. Pojem individualizacije se nanaša tako na spremembe na ravni posameznika – v načinih življenja, mišljenja, v njegovih medosebnih odnosih – kot v družbi na splošno v zadnjih desetletjih. Po eni strani individualizacija prinaša večjo svobodo, po drugi strani pa tudi večjo negotovost in tveganje, saj so življenjske odločitve bolj individualno določene in začasne. »Zajema prav ambivalentnost družbenih in psiholoških procesov in struktur, ki jih proizvaja nova faza modernizacije.« (Ule in Kuhar 2003, 22)

Individualizirana družba od posameznika zahteva, da svoje življenje aktivno oblikuje z nenehnim odločanjem med danimi možnostmi in prisilami. V središču tovrstnega delovanja je posameznik, ki je opredeljen z odvisnostjo od dela in trga. Na naše biografije vplivajo institucije na eni strani ter individualne odločitve, ki jih sprejemamo izmed različnih možnosti izbir, na drugi strani. Npr. katero šolo zaključimo ali kakšen poklic opravljamo, ima velik vpliv na začetanje naše življenjske poti. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 49–50)

Mlada generacija je danes soočena z družinskimi in različnimi poklicnimi možnostmi, ki so po eni strani svobodnejše in potencialno obetavnejše kot prej, po drugi strani pa tudi bolj negotove in tvegane, saj mladi nimajo na voljo tradicionalnih vzorov, kot so to imeli v prejšnjih generacijah. V tradicionalni družbi je bila pot mladih v določenem družbenem razredu bolj ali manj omejeno načrtana, predvidljiva in zanesljiva. Danes pa je oblikovanje življenjskega poteka bolj avtonomno, življenjske odločitve so svobodnejše, vendar pa tudi bolj odgovorne, nepredvidljive in nezanesljive. (Musek 1995, 19–20) Posamezniki se ne morejo zanašati na tradicionalne vzorce in navade, za življenjske poteke se morajo nenehno pogajati. »Ključno pri tem pa je, da take odločitve niso zgolj "zunanji" ali obrobni vidiki posameznikovih odnosov, temveč določajo, kdo posameznik "je".« (Giddens 2000, 80) Ob odsotnosti tradicionalnih okvirov se je potrebno za praktično vsa področja v življenju pogajati, pregovarjati in to znova in znova.

Individualizacija je prinesla več možnosti ne samo oblikovanja življenja posameznika, ampak tudi življenja s partnerjem. Včasih so bili družina in partnerska zveza postavljeni v širši

družbeni kontekst. »V naši družbi pa si vsaka družina zase izgradi svoj lastni, segregiran delni svet, v katerem veljajo njene lastne zakonitosti, njene lastne vrednote in njeni lastni mehanizmi nadzora.« (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 95) Partnerja morata sama določiti pravila igre, ki določajo njuno skupno življenje. In teh področij, o katerih se morata partnerja izpogajati, uskladiti pričakovanja in želje, jih definirati, je danes veliko. To delo pa ni nikoli končano, saj se je nenehno potrebno pogovarjati in pogajati; ko razrešimo eno dilemo, en problem, se pojavi drugi. Pravila v odnosu je potrebno nenehno izpogajevati, kajti danes ni nobena stvar dana enkrat in za vedno. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 103–104) Posamezniki se morajo odločati o vseh teh možnostih in oblikah skupnega življenja. Čeprav je to danes nekaj normalnega, pa ne pomeni, da so te izbire in odločitve kaj lažje in manj boleče za posameznika. Osebna svoboda pri načrtovanju in oblikovanju privatnega življenja od posameznikov zahteva, da v »vsakokratnem razmerju sil in sosledju obdobj oblikuje svoj način življenja v skladu s svojimi lastnimi predstavami, tolmačenji in izkušnjami ter v dogovoru s partnerjem.« (Sieder 1998, 265–266)

Zaradi individualizacije, ki posameznikom prinaša večje možnosti izbire, partnerski odnosi predstavljajo večji izziv, saj mora odločitev ustrezati obema partnerjema. Tako je potrebno nenehno usklajevati odločitve in tehtati tveganja in možnosti, ki posredno ali neposredno vplivajo na odnos in partnerja. Bolj kompleksno in pomembno je področje odločitve, večja možnost je za konflikt, ki je odnosno pomemben. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 62–63) Vloge v odnosu niso več tako trdno določene, različna pričakovanja pa povzročajo konflikte. »Današnja deinstitucionalizacija partnerske zveze in družine je vidna predvsem v tem, da ti konteksti nimajo več obvezujočega značaja. Iz A torej ne sledi več nujno B.« (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 102)

Povečana avtonomija posameznika in poudarjeno priznavanje njegovih emocionalnih, socialnih in seksualnih želja terjajo od partnerskega odnosa svojo ceno. Prišlo je do zgodovinskega preobrata proti večji enakopravnosti vlog, manjšim družinam in v zadnjem času proti krajšemu trajanju partnerske zveze. Če imata partnerja kariero in otroke, je takšen odnos stresen in težko funkcionira. (Argyle 1992, 58)

V predindustrijski družbi je bil model življenja v dvoje oblikovan precej trdno in jasno: šlo je za delovno skupnost z moškim in žensko, kjer sta imela vsak svoje področje dela, in njunimi otroki, ki so bili pomembna dodatna delovna sila. Takšna skupnost je omogočala preživetje. Danes pa sta soočena s celo kopico vprašanj – od vsakdanjih, npr. kdo bo ostal na bolniški, ker je otrok zbolel, do bolj pomembnih, kot je načrtovanje kariere in odločitev za otroka. Predvsem pa sta pri odločitvah odvisna od poklicne biografije, ki jima ne nazadnje omogoča

(materialni) obstoj. »Vse večja je verjetnost, da bosta partnerja – tukaj ali tam, prej ali slej – prišla do različnih odgovorov. To pa v glavnem ne iz osebnih razlogov, in tudi ne zato, ker ne bi bila voljna sklepati kompromisov, temveč zaradi tega, ker jima njune lastne, zlasti poklicne biografije narekujejo omejitve svobodnega odločanja.« (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 65–66)

V preteklosti (do sredine 18. stoletja) je bila družina organizirana v gospodarsko, delovno skupnost, ki jo je v moderni družbi nadomestila čustvena skupnost. Z zmanjšanjem tradicionalne zveze so se povečale posameznikove želje, potrebe in pričakovanja do ljubljene osebe, ki predstavlja psihično in fizično varnost in užitek. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 59) Če na te spremembe pogledamo iz zgodovinske perspektive, vidimo, da je razvoj družine in partnerskih odnosov tesno in nerazdružljivo povezan z zgodovino proizvodnih načinov. Delavci so z razmahom proizvodnje in proizvodnega načina dela postajali gospodarsko vse pomembnejši kot potrošniki. Kapitalizem je ustvaril širok potrošniški trg dobrin in storitev, po drugi strani pa ljudem prinesel vse več prostega časa, rast življenjskega standarda in višja življenjska pričakovanja. Tako se je povečala materialna, socialna in emocionalna avtonomija posameznikov, ki je privedla do sprememb v partnerskem odnosu in družini na splošno. Te spremembe zajemajo individualizacijo partnerske zveze in družine, intimizacijo odnosov med moškim in žensko ter bolj poglobljen odnos z otroki. Povečala so se obojestransko pričakovanja do odnosa in partnerja, četudi to pomeni bolj krhka in negotova razmerja. Individualizacija življenja in deinstitucionalizacija partnerske zveze pa ne bi bila mogoča brez širokega trga blaga in storitev ter povečane kupne moči potrošnikov. (Seider 1998, 274–276)

Ker posamezniki danes aktivno oblikujejo svoj življenjski potek, se povečuje različnost individualnih življenjskih načrtov pa tudi njihovo tveganost. To posledično pomeni **rast različnih oblik družin in skupnega življenja ljudi**. (Ule in Kuhar 2003, 25) Tako imamo danes raznoliko paleto različnih oblik družin in skupnosti ter organizacij gospodinjstva². »Povečana pluralnost se ne kaže le sinhrono v raznolikosti oblik zasebnega življenja, ki obstajajo v danem trenutku v neki družbi, ampak tudi diahrono: v rastočem številu družinskih

² Sieder poleg klasičnega pojmovanja družine sistematično razlikuje med alternativnimi družinskimi oblikami in nedružinskimi življenjskimi oblikami. K alternativnim družinskim oblikam prištevamo vsa gospodinjstva, ki se izrazito razlikujejo od običajne družine in v katerih živi vsaj en starš-roditelj, naj si bo biološki ali le psihosocialni, trajno skupaj z vsaj enim otrokom in skrbi zanj; enostarševske družine in samohranilske družine; krušne (dopolnjene) družine; posvojiteljske družine; heterologne inseminacijske družine; družine dnevnih vozačev; življenjske skupnosti (brez »poročnega« lista) z otrokom ali otroki; stanovanjske skupnosti z otrokom ali otroki. K nedružinskim življenjskim oblikam pa spadajo: ljudje, ki živijo sami – kolikor so se zavestno odločili za to, govorimo o singles; zakoni brez otrok; življenjske skupnosti brez otrok; razmerja med dvema v ločenih gospodinjstvih brez otrok (ang. living apart together); sukcesivni zakoni (označeni tudi kot »nadaljevalni zakoni«) po razvezi in brez otrok; nezavezujoča razmerja para brez otrok; istospolni pari v skupnem gospodinjstvu ali living apart together brez otrok; stanovanjske skupnosti brez otrok. (Sieder 1998, 255)

oblik in nedružinskih življenjskih oblik, skozi katere lahko gre kdo v teku svojega življenja.« (Sieder 1998, 263)

Za partnersko zvezo v pozni moderni je značilno, da ne traja samoumnevno več "do smrti", ampak dokler ustreza pogojem, željam in potrebam partnerjev. To pomeni, da se je potrebno nenehno pogajati glede "stanja" zveze in ljubezni. Konflikti v sodobni partnerski zvezi niso zgolj zasebne narave, ampak odsevajo pričakovanja in zahteve romantične ljubezni in sodobnega načina življenja. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 112) Mlajšo generacijo za vstop v zakonsko zvezo motivirajo medsebojno zaupanje in spoštovanje, strpnost ter razumevanje. V petdesetih letih prejšnjega stoletja so imeli zakonci vlogo hranilcev in gospodinj, v sedemdesetih letih pa so pari kot odločilno za vzpostavitev zveze izpostavljali ljubezen. (Wilkinson v Ule in Kuhar 2003, 51) »Ta premik od *zakona kot institucije* k *zakonu kot odnosu* kaže, da se je spremenil sestavni del kulture. Kultura, ki vedno bolj temelji na svobodi in izbiri, **podeljuje pravico do prekinitve slabih odnosov.**« (Ule in Kuhar 2003, 51) Različne možnosti izbire življenjskih poti, kakršne se danes ponujajo posameznikom, ljudi ne silijo vztrajati v odnosih, ko ti ne prinašajo več zadovoljstva. Potreba po izpolnjevanju (povečanih) pričakovanj partnerjev pa je svojevrsten izziv, saj ni tradicij, na katere bi se lahko zanesli, niti znanih modelov vlog, ki bi jih lahko posnemali. »Nastaja nov tip partnerskih razmerij in zakonov, v katerih gredo ljudje v odnose, da bi dosegli določene prednosti, in zapustijo zakon, če teh prednosti ni več.« (Wilkinson v Ule in Kuhar 2003, 51) Čeprav nova skupnost temelji na ljubezni, pa posamezniki na splošno nimajo enake, univerzalne predstave o tem, kaj pomeni ljubezen. Partnerji imajo tako različna pričakovanja in upanja glede življenja v dvoje. »Zato je vzpostavitev normativnega pojmovanja "ljubezni" pogojena s kompliciranimi procesi vzajemnega uglaševanja in posredovanja. In tukaj lahko že zaslutimo temelj potencialnih konfliktov.« (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 98)

Številni avtorji so poskušali na novo opredeliti intimne odnose, kar kaže, da je v vsakdanjem življenju na tem področju prišlo do velikih sprememb. Vendar pa je v vseh teh interpretacijah in teorijah težko najti konsenz o tem, kakšne spremembe se dogajajo v zasebnosti, verjetno tudi zaradi kompleksnosti odnosov v pozni moderni. Giddens je s svojim izvirnim pogledom na spremembe v intimnosti in razmerjih izzval kar nekaj pozitivnih in negativnih odzivov, njegova teorija pa doživlja tudi številna empirična preverjanja. (Švab v Giddens 2000, 206–207)

Giddens je preobrazbo intimnosti, pojmovanje ljubezni in spolnosti ter spremenjena pričakovanja in vloge partnerjev v sodobnih partnerskih odnosih opredelil z razmerjem, ki ga poimenuje **čisto razmerje**. »Nanaša se na situacijo, kjer dva stopita v družabni stik zaradi

stika samega, zaradi tistega, kar lahko vsaka oseba dobi iz daljšega druženja z drugo osebo; in ki traja le, če obe strani menita, da je obojestransko zadovoljivo. Prej sta bila za večino spolno "normalnega" prebivalstva ljubezen in spolnost povezana z zakonsko zvezo, zdaj pa je oboje vse bolj povezano s čistim razmerjem.« (Giddens 2000, 64)

Za čista razmerja je značilna sotočna ljubezen, ki se za razliko od romantične ljubezni ne "zgodí in traja večno", ampak je dejavna ljubezen. Bolj oziroma več kot partnerja enakovredno čustveno vlagata v razmerje, se drug drugemu samorazkrivata, večja je intimnost in bolj sta blizu čistemu odnosu. (Giddens 2000, 66–69) Sotočna ljubezen predpostavlja obojestransko spoštovanje avtonomije oziroma sprejemanje posameznika takšnega, kot pač je. »Za sotočno ljubezen in vzdrževanje intimnosti so očitno pomembne jasne meje znotraj razmerja. Intimnost ne pomeni, da te drugi vsrka, temveč da poznamo njegove značilnosti in mu dajemo na razpolago svoje.« (Giddens 2000, 99) Čisto razmerje je pravzaprav stvar konsenza obeh partnerjev, postavljanje mej v razmerju je stvar dogovora med partnerjema. Pri vsem tem je ključno spoštovanje avtonomnosti in povezovanje z odpiranjem. »*Posamezniki morajo biti dejavni pri določanju pogojev za medsebojno povezovanje*, je stavek, ki ga lahko vzamemo za zgled idealnega čistega razmerja. /.../ Če hočemo zadostiti temu merilu, ni dovolj, da zgolj spoštujemo drugo osebo, temveč se ji moramo odpreti.« (Giddens 2000, 191)

Čisto razmerje ne zaznamujejo zunanja družbena pravila, ampak je definirano "od znotraj", gre za dogovor med partnerjema in vzajemnost čustvenega dajanja. To pomeni tudi, da se lahko kadarkoli konča, ko partnerja v njem ne vidita več koristi. V odnosih morajo posamezniki neprestano loviti ravnotežje med svojimi pričakovanji in željami, potrebami partnerja in odnosa ter v razmerju do "zunanjih" dejavnikov, kar povzroča številne probleme.

»Giddensov namen je pojasniti celoto in kompleksnost spreminjanja današnjih zahodnih družb (t.i. postmodernih družb oziroma, po Giddensu, družb pozne modernosti), kamor uvršča tudi spreminjanje intimnosti in zasebnosti.« (Švab v Giddens 2000, 207) V kolikšni meri je Giddensu uspelo ujeti realnost partnerskih odnosov skozi čisto razmerje, je še vedno predmet številnih družboslovnih debat in empiričnih preverjanj.

Jamiesonova (1999) je na Giddensovo optimistično preobrazbo intimnosti in čista razmerja pogledala nekoliko bolj kritično. Giddens v čistih razmerjih predpostavlja intimnost, ki temelji na enakosti med moškim in žensko, na samorazkrivanju in enakovrednem vlaganju v odnos. Jamiesonova se ne strinja z Giddensom predvsem glede dojetanja intimnosti in enakosti med moškim in žensko. Po njenem mnenju ima intimnost oz. jo sestavlja

raznoverstnost dimenzij, medosebni odnosi pa niso osnovani samo na užitkih, ampak so tudi rezultat praktičnih, finančnih in drugih materialnih okoliščin.

Giddensova plastična seksualnost, ki temelji na iskanju užitka in enakosti med moškimi in ženskami, pomeni več in večjo raznolikost seksualnega eksperimentiranja. V javnem diskurzu se to do določene mere res odraža, saj je v družbi prisotna večja tolerantnost do raznolikosti seksualnih praks tako pri ženskah kot pri moških. Vendar pa, kot ugotavljata Jackson in Scott, so sporočila mešana in pogosto tako določena kot vprašljiva glede mej konvencionalne ženstvenosti. Raziskave kažejo majhen premik od tradicionalne seksualnosti k plastični seksualnosti, vendar pa te bolj kot enakost med spoloma glede seksualnega obnašanja podpirajo razlike med spoloma. (Jamieson 1999)

Empirične študije odnosov bolj kot preobrazbo intimnosti in večjo enakost med spoloma kažejo na to, »da imajo moški več moči od žensk v odnosu: npr. imajo več izbire glede sodelovanja pri skrbi za otroke in gospodinjskih delih (Brannen in Moss 1991) in več nadzora nad denarjem (Morris 1990; Pahl 1989; Vogler 1994).« Obenem pa raziskave kažejo tudi na to, da partnerji ta razmerja, v katerih se kažejo takšne neenakosti, dojemajo kot intimna, skrbna in enakovredna. To ne pomeni, da je enakost med partnerjema nepomembna za občutek intimnosti, pač pa da ta ni samoumevna ali predpogoj za dobro razmerje. Čisto razmerje predpostavlja ustvarjanje intimnosti preko obojestranskega samorazkrivanja. Empirični dokazi pa kažejo, da se ljubezen in skrb drug za drugega izkazuje tudi z dejanji, kot je npr. vlaganje denarja, časa in truda v gospodinjstvo. Dejansko danes partnerji sami postavljajo pravila za svoj odnos, kaj je pravično in kaj ne. Jamiesonova se prav tako ne strinja z Giddensovo razlago za številne prekinitve razmerij, ko pravi, da ta trajajo, dokler obstajajo obojestranske koristi in želja po druženju. Jamiesonova trdi, da so pogoste prekinitve odnosov posledica napetosti med postavljenimi večjimi kulturnimi ideali intimnosti, enakosti in vzajemnosti v odnosih ter nezmnožnostjo za njihovo realizacijo. Posamezniki vstopajo v razmerja s pričakovanji po enakosti in vzajemni čustveni podpori, vendar pa se ljudje v odnosih dejansko obnašajo drugače in velikokrat vzdržujejo in krepijo neenakosti. (Jamieson 1999)

Giddensova čista razmerja so nekakšen ideal spremenjenih razmerij, ki do določene mere odsevajo realnost oz. je ta mera odvisna od posameznikov in razmerij, saj so ta individualizirana. Po eni strani opisujejo sodobne partnerske odnose, po drugi strani pa kot model ponujajo odgovore za nekatere spremembe, ki jih odnosom prinaša življenje v pozni moderni.

Vse večja pričakovanja od partnerja, ki so posledica sodobnega načina življenja, ko hočemo vedno več in boljše, vodijo do vse večjih možnosti za razočaranja. Odnosi se soočajo s številnimi problemi, s katerimi se partnerji ne znajo spopasti, ko prihaja do razhajanj med pričakovanji in realnostjo. Zato se veliko ljudi razide, ker ne uspejo zadovoljiti pričakovanj, ki so velikokrat zasidrana v (nerealnem) idealu ljubezni. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 106)

Partnerji bi morali bolj kot k idealu romantične ljubezni stremeti k dejavni sotočni ljubezni. Uspešno delo na odnosu pomeni predvsem, da sta partnerja sposobna reševati in usklajevati sodobne izzive življenja ali z drugimi besedami upravljati z relacijskimi dialektikami.

Do boljšega razumevanja ljubezni in odnosov ter vzrokov za njihovo vzpostavitev in prekinitve nam pomaga tudi raziskava Swidlerjeve (2001). Njene ugotovitve v kontekstu sodobnih partnerskih odnosov umeščajo in uspešno razlagajo tako romantično oz. mitično ljubezen kot vsakdanjo realistično ljubezen ali, kot jo imenuje Giddens, sotočno ljubezen.

Swidlerjeva je intervjuvala 88 moških in žensk srednjih let, poročenih ali ločenih, ki prihajajo iz srednjega in višjega srednjega razreda ter predstavljajo "prototipične" Američane. Raziskati je želela, kaj jim predstavlja ljubezen, kako razmišljajo o njej, kdaj je ljubezen "resnična", kaj je potrebno za dobro razmerje in kako ga vzdrževati na nivoju, ki je zadovoljiv za oba partnerja – gledano širše, jo je zanimalo, kako pari 'uporabljajo' oz. udejanjajo kulturo ljubezni.

Ugotovila je, da imajo intervjuvanci do dominantnih kulturnih predstav o ljubezni ambivalenten odnos. Zavedajo se diskurzov o romantični ljubezni, ki traja "do konca življenja", vendar so do njih kritični, saj ustvarjajo po njihovih pričanjih napačno predstavo o ljubezni in partnerstvu. Njihove izkušnje so bližje pogledu na ljubezen, kjer se je potrebno za zadovoljstvo v odnosu potruditi. Kljub temu, da so intervjuvanci skeptični do romantične ljubezni, jo celo prezirajo, pa jo vedno znova uporabljajo v svojem razmišljanju in pripovedovanju, zlasti ko gre za vzpostavljanje novega razmerja ali za razhajanje. Gre za dve kulturi ljubezni, ki sta simultano prisotni v glavah istih ljudi.

Na ljubezen lahko torej gledamo oz. o njej razmišljamo na dva načina: kot o usodi, zavezi, ki je unikatna, nenadomestljiva, ali kot o prostovoljni izbiri. Posamezniki si modele ljubezni prilagajajo glede na pretekle in trenutne izkušnje ter pričakovanja. Ljubezen vpliva na veliko aspektov v življenju in ima v teh aspektih tudi različne pomene, zato je bolj kot en sam, konsistenten pogled na svet "realen" večplasten in različen pogled na svet. Tako je tudi smiselno, da imamo na voljo širok repertoar kulturnih vedenj, obnašanj in prepričanj za različne situacije, ki jih izkušamo.

Ljudje v svojem življenju, še posebej pri nečem tako pomembnem, kot je ljubezen, uporabljajo različne, včasih celo nasprotujoče kulturne okvire. Čeprav imamo na voljo iste vire kulture, se ljudje razlikujemo v načinu, kako integriramo in povezujemo kulturo ter izkušnje. Intervjuvanci so pokazali veliko kompleksnosti pri tem, kako kulturo uporabljajo v praksi in nenehno tvorijo pomene izkušenj. Tekom življenja se lahko to zaradi drugačnih izkustev spreminja in nekateri začnejo drugače povezovati kulturo in svoja življenja. V ustaljenih življenjih (ang. settled lives) je kultura intimno integrirana v delovanje, tako da je težko ločiti eno od drugega, saj se vzajemno krepi. V nestabilnih situacijah (ang. unsettled lives) pa kultura pride bolj do izraza, saj z njeno pomočjo oblikujejo in se naučijo novih načinov razmišljanja in občutenja. Do večjega zanašanja na kulturo pride, ker je nova situacija v tenziji z obstoječimi izkušnjami in delovanjem. (Swidler 2001)

Intervjuvanci so pri opisovanju ljubezni razlikovali "filmsko" ljubezen od resnične ljubezni, ki pa je velikokrat nejasna, negotova in se razvija postopoma. Izkušnje intervjuvancev z značilnostmi mitične ljubezni so sledeče (Swidler 2001):

1. *Odločitev za*. Odločitev, ali bomo z nekom vzpostavili partnerstvo, ostali v njem ali se poročili, je bodisi da bodisi ne.
2. *Unikaten partner*. Mit ljubezni predpostavlja, da za vsakega obstaja en popoln partner. Intervjuvanci pa svojih partnerjev niso opisovali s tako romantičnimi besedami, še več – veliko jih ni znalo razložiti, zakaj so se odločili za poroko. Pogosto so uporabljali besedo "pravi" (prava oseba, pravi odnos, ob pravem času itd.), ki pa ima dva pomena: vsakdanjega in mitičnega. V vsakdanjem življenju se nam odnos zdi normalen, nepopoln in čeprav ne občutimo "metuljčkov", je partner preprosto pravi. To tudi pojasni, zakaj nekateri težko razložijo razloge za poroko, saj je to nekaj normalnega, neizogibljivega in se preprosto razvije iz odnosa. Po drugi strani pa je odnos nekaj unikatnega, v smislu, da imamo lahko le z izbranim partnerjem prav določeno ljubezen, odnos in izkušnjo.
3. *Premagovanje ovir*. Intervjuvanci niso poročali o tem, da so morali za poroko premagati neke družbene ali družinske ovire. Vendar pa je za ohranjanje zakona potreben t.i. junaški trud oz. junaška predanost, cela vrsta odlik, za kljubovanje izzivom sodobnega časa.
4. *Ljubezen je večna*: Intervjuvanci so povedali, da ljubezen sama po sebi ne traja večno, ampak da je za to potrebno veliko dela. Prav tako jih večina meni, da morajo partnerji, ko odnos ne prinaša več zadovoljitve in so se potrudili za izboljšanje stanja, prekiniti

razmerje. Intervjuvanci so tudi pojasnili, kako preprečiti ločitev in kaj pravzaprav pomeni delati na odnosu: veliko komunicirati in se skupaj razvijati.

Temu nasprotju mitičnemu pogledu na ljubezen ali odgovoru nanjo avtorica pravi "vsakdanji realizem" (ang. prosaic-realism). Ta ljubezen je prav tako "kulturna" kot romantični mit. Ko ljudje opisujejo resnično oz. pravo ljubezen uporabljajo stereotipe, kot npr. odnos zahteva trdo delo.

Intervjuvanci zavračajo romantično ljubezen in jo ocenjujejo kot zavajujočo. Zakaj torej mitična ljubezen ostaja še naprej tako ukoreninjena v kulturo, če ima tako malo skupnega z vsakdanjimi osebnimi izkušnjami ljudi in opažanjem drugih? Mitična ljubezen ima svojo funkcijo, ko ljudje razmišljajo o tem, ali bi se poročili ali ostali poročeni, in ko se sprašujejo, ali gre za "pravo" ljubezen. Takšna ljubezen je vse-ali-nič odločitev, jasna, trajna, ekskluzivna in junaška. Ko pa razmišljajo o tem, kako vzdrževati obstoječe razmerje, pa o ljubezni razmišljajajo z vidika vsakdanje-realistične ljubezni. Takšna ljubezen je nejasna, krhka in se lahko kadarkoli konča, saj temelji na prostovoljni individualni izbiri. Kultura "opremi" posameznike, da prepoznajo "pravo" osebo, da jo znajo osvojiti in nenazadnje, da znajo ohranjati odnos, ki obema partnerjema prinaša zadovoljstvo. Ne gre torej za to, ali posamezniki razmišljajo in delujejo v okvirih romantične ali resnične ljubezni, ampak za soočanje z realnostjo uporabljajo obe. (Swidler 2001)

Takšen pristop oboje-in na splošno zaznamuje pozno moderno obdobje in je med drugim značilen tudi za relacijske dialektike, zato ugotovitve Swidlerjeve po mojem mnenju tako dobro pojasnjujejo kompleksnost ljubezni in njeno vlogo v partnerskem odnosu.

Današnje partnerske odnose in njihove izzive sooblikujeta dva dejavnika: to je intimnost in ideal ljubezni, ki predstavljata osnovo za partnerske odnose in v sebi skrivata tudi potencial za probleme; na drugi strani pa imamo še en dejavnik, ki morda na prvi pogled na partnerske odnose ne vpliva tako neposredno. To je oblika in način dela, ki grobo posega v partnerske odnose, saj sta ti dve področji v pozni moderni v obstoječi obliki izredno težko združljivi (ali celo nezdružljivi). (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 108)

2.1.2.2 Spremenjena razmerja med poklicnim in zasebnim življenjem

Za sodobne partnerske odnose je značilno, da imata oba partnerja delovne kariere, zato je pomembno, da pri načrtovanju vsakodnevnih aktivnosti in življenja upoštevajo možnosti in omejitve delovne kariere partnerja, torej da posamezniki povezujejo svoje življenje s partnerjevim. (Ule in Kuhar 2003, 20) Sliši se dokaj preprosto, vendar nas boljše poznavanje

družbenih razmer hitro pripelje do spoznanja, da so interesi in pričakovanja moških in žensk glede skupnega življenja velikokrat težko združljivi.

Ljudje so danes sicer osvobojeni spolnih vlog in ne živijo več znotraj predvidenih okvirov, ampak so tudi sami odgovorni, da si izpogajajo odnose, svoj (materialni) obstoj pa zagotovijo na trgu delovne sile. Problem je, ker ti dve področji, torej zasebni odnosi in poklicno življenje, velikokrat nista kompatibilni in je potrebno na račun zagotovitve eksistence žrtvovati ljubezen. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 13)

Eden izmed največjih konfliktov, s katerim se vsakodnevno soočajo sodobni partnerski odnosi, je torej razmerje med poklicnim in partnerskim oziroma družinskim življenjem. V postmodernejši družbi mora posameznik svoje zahteve in zahteve svoje družine velikokrat podrežati zahtevam trga. Vse več časa in energije vlaga v poklicno življenje, zato se postavlja vprašanje, koliko mu ostane za posvečanje poglobljenim medosebnim odnosom. Danes ni več jasne ločnice med zasebnim življenjem in službo in dejansko zasebno življenje večkrat trpi na račun poklicnega. »Konflikti in vprašanja, ki se tako pojavljajo v na videz povsem zasebnem kontekstu, so simptomi globokega nasprotja med zahtevami družine (v ožjem smislu) in zahtevami trga dela (v širšem smislu).« (Ule in Kuhar 2003, 27) Spremenjeno razmerje med zasebnostjo in družinskim življenjem ter poklicnim življenjem je zbrisalo meje med tema dvema včasih ločenima svetovoma, saj oba izgubljata prepoznavnost in definirano vsebino.

Teorije klasične moderne kultivirajo slike ločenih sistemov-svetov; političnega nasproti zasebnemu, pravice in dolžnosti državljanov nasproti intimnosti družinskega sveta, ki jim pripadajo izmenično izključujoče se logike oz. komunikacijski kodi. V teoriji druge moderne, kjer so v centru globalizacijski in individualizacijski procesi, ti procesi *ali-ali* ne vzdržijo več. Na njihovo mesto stopajo problemski sklopi *in*; drugo moderno lahko označimo prav s tem, da so vedenjski kodi medsebojno prepleteni. (Beck v Ule in Kuhar 2003, 49)

Ne le na ravni družbe, pač pa tudi na nivoju partnerskih odnosov in posameznikov *ali-ali* pristop ne odseva realnosti. Zato sem se tudi odločila, da se v svoji diplomski nalogi osredotočim na relacijske dialektike, ki dobro pojasnjujejo dinamiko sodobnih partnerskih odnosov, saj temeljijo na principu *oboje-in*.

Naša eksistenca je odvisna od trga delovne sile, ta pa zahteva "celega" posameznika. »Biti mora fleksibilen, mobilni, konkurenčen in osredotočen na svojo kariero. Pri tem se ne sme pretirano ozirati na svoje zasebne zveze.« (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 63) Obdobje pozne moderne predpostavlja družbo brez družine.

Zahteve trga delovne sile namreč tako rekoč ne upoštevajo potreb družine, zakonske zveze, starševstva ali partnerstva. Če bomo torej slepo sledili potrebam tega trga in z njimi povezane popolne mobilnosti, ne da bi ob tem upoštevali zasebno sfero, bo to brez dvoma privedlo do razpada družine. To protislovje

med trgom delovne sile na eni in družino (ali partnerstvom v najširšem pomenu) na drugi strani je lahko ostalo prikrito samo tako dolgo, dokler je zakonska zveza ženskam pomenila samoumnevno in izključno pristojnost za gospodinjstvo in oskrbovanje družine in odpoved poklicu ter mobilnosti. Dandanes, v času, ko so odločitve o delitvi poklica in dela znotraj družine stvar družinskih članov samih, pa postaja to protislovje vse bolj vidno. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 164–165)

In ker ni institucionalnih rešitev za uspešno upravljanje z obema področjema, t.j. s kariero in družino, partnerji iščejo zasebne rešitve. Odločitve in z njimi povezana tveganja, kdo bo kaj naredil in kdo se bo čemu odpovedal, v zveze vnašajo konflikte. »Če do konca domislimo tržni model obdobja moderne, potem vidimo, da ta model temelji na predpostavki družbe, v kateri ni družin in ne partnerskih zvez. Človek, ki si želi zagotoviti finančno varnost, mora biti popolnoma samostojen in neodvisen, svoboden za to, da izpolnjuje zahteve in potrebe trga.« (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 45)

Posamezniki se danes poleg nestabilnosti v partnerskih in drugih odnosih soočajo z bolj negotovim poklicnim življenjem, ki ga zaznamujejo »destabilizacija trga dela, bolj različne in nestabilne zaposlitve, menjavanje obdobji prezaposlenosti z obdobji nezaposlenosti v življenjskem poteku; ali vstopanje in izstopanje, pa ponovno vstopanje v izobraževalni proces, dokvalifikacije, prekvalifikacije itd.« (Ule in Kuhar 2003, 52)

V zadnjih nekaj desetletjih je v zahodnih družbah prišlo do sprememb vlog in položajev spolov, kar se pozna tako v vsakdanjem zasebnem življenju kot v javni sferi. »Med največje spremembe v evropskem merilu, povezane s spolnimi vlogami, lahko v zadnjih nekaj desetletjih gotovo uvrstimo trend postopnega naraščanja zaposlovanja žensk. Toda v Sloveniji ta trend ni novost, saj imamo več kot 60-letno zgodovino zaposlovanja žensk za polni delovni čas.« (Jogan v Humer in Kuhar 2010,1)

Za zveze mlajše generacije v večini evropskih držav je značilno, da imata oba partnerja kariero, medtem ko je v Sloveniji zaradi prej omenjenega zaposlovanja žensk to že daljša tradicija. Ekonomska samostojnost obeh partnerjev je partnerjema izredno pomembna, saj ugodno vpliva na stopnjo medsebojnega zaupanja in spoštovanja, vendar pa ne ustreza današnjemu modelu družine. Dokler je ženska podpirala gospodinjstvo in družino na račun svoje kariere, je vse skupaj funkcioniralo. Danes pa morata za finančno oskrbo družine skrbeti oba partnerja. Službe pa praktično zahtevajo čas in energijo celega človeka, kar se pozna na partnerskih odnosih. Ko partnerji pridejo domov, jih čakajo še zasebna vsakdanja opravila in čustveno delo, delo na odnosu. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 109)

»Strukturne spremembe na področju plačanega dela gredo za oba spola v smeri intenzifikacije dela in delovnih pogojev, zlasti fleksibilnih in manj trajnih oblik zaposlitev.« (Roberts v

Humer in Kuhar 2010, 1) To v praksi globaliziranega trga dela pomeni, da imajo mladi začasna in krajša dela, za katera prejemajo nizko plačo.

Za uskladitev posameznikovih potreb in želja ter vsakodnevnih izzivov je potrebno veliko usklajevanja, prilagajanja, pogovarjanja, saj partnerski odnosi in družinsko življenje ne potekajo več po pričakovanih ustaljenih tirnicah. Zunanji dejavniki, kot sta trg dela in družinska politika ter individualiziran način življenja v postmodernem času zahtevajo veliko kompromisov, načrtovanja in dogovarjanja, da skupna življenja in odnosi ne trpijo preveč. »Podobno težko je povezovati niti različnih dnevnih, tedenskih, mesečnih planov. Središče družinskega življenja je torej povezovanje tega, kar sili narazen.« (Ule in Kuhar 2003, 52)

Številni razpadi sodobnih partnerskih zvez ne odražajo različnih problemov posameznikov, pač pa gre za bolj kolektivni poraz, in sicer za poraz določenega modela družine. Ta model družine dobro funkcionira, ko imamo eno poklicno biografijo in žensko, ki podpira moža ter skrbi za otroke in gospodinjstvo. Do problemov pride, ko želimo v takšnem modelu družine združiti dve karieri. Mala družina ni več primerna ureditev za sodobne partnerske odnose, saj ti predpostavljajo enakost med spoloma in finančno neodvisnost obeh partnerjev. Struktura, ki temelji na neenakosti, in posamezniki, ki stremijo k nasprotnemu, vodijo do frustracij, razočaranj in vzajemnih pripisovanj krivde v odnosu ali kot pravita Beck in Beck – Gernsheimova do t.i. »konfliktov stoletja«. (Beck in Beck – Gernsheim 2006) Pri vsem tem ima ključen pomen spremenjena vloga žensk v postmoderni družbi in neprilagoditev moških na spremenjeno razmerje.

2.1.2.3 Spremenjena vloga žensk

Kar je ključno za partnerske odnose v pozni moderni, je dejansko individualizacija žensk. V začetku moderne so se iz tradicionalnih vlog začeli osvobajati moški, medtem ko se je individualizacija ženskih biografij pričela kasneje, ob koncu 19. stoletja, in se razmahnila v 60. letih 20. stoletja. Model male družine je funkcioniral, dokler je individualizacija veljala le za moške, medtem ko je bila vloga ženske omejena na skrb za družino in gospodinjstvo. »Šele sedaj se prične dogajati, da se v trenutku ljubezni združita človeka, ki oba živita vsak svojo, samostojno "lastnoročno izdelano" biografijo, podrejeno specifičnim možnostim in prisilam.« (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 72)

Prav **nova vloga žensk v postmoderni družbi** je v veliki meri odgovorna za spremenjene partnerske odnose. Če primerjamo tradicionalen in sodoben partnerski odnos in vlogo ženske v njem, vidimo, da je ta v odnosu postala bolj enakopravna partnerju, poleg družine ji je

pomembna tudi kariera oz. poklic. Če upoštevamo še individualizacijo sodobne družbe, potem lahko vidimo, da je ravnotežje vlog in odgovornosti v partnerskem odnosu spremenjeno. To pa ne pomeni, da se je odgovornost med partnerjema razporedila in uravnotežila. Moderna ženska danes poleg službe še vedno nosi večino odgovornosti za družino in gospodinjstvo, zaradi česar je pod velikim pritiskom.

Obrat od socializma v demokracijo v Sloveniji, kot zagovarja Jalušič (1999), ni vključeval transformacije tradicionalnih spolnih vlog, družinskih odnosov in vsakodnevnih spolno obeleženih praks. Kapitalistična modernizacija je že v izhodišču temeljila na spolni segregaciji sfer in *per se* ni spolno enakopravna. Večina svetovnih družb še ni dosegla stopnje družbeno-ekonomskega razvoja, kjer bi zares prišlo do enakosti spolov – niti »samo« na trgu dela (Inglehart in Norris 2003: 5). (Humer in Kuhar 2010, 92)

Raziskave delitve dela v slovenskih družinah (Ule 1977; Ule in dr. 2003; Rener in dr. 2006; Sedmak in Medarič 2007) kažejo na tradicionalno ureditev vlog, kjer ženska skrbi za gospodinjska opravila in vzgojo otrok, moški za manjša popravila v hiši, medtem ko se skupaj odločata glede vsakdanjih in pomembnih stvari. Rek, da ženska podpira tri vogale hiše, vsekakor še danes drži za večino družin v Sloveniji. Čeprav družinske politike z različnimi shemami starševskega in očetovskega dopusta ciljajo na večjo vključenost moških v družinsko življenje, pa to ni privedlo do večjih sprememb vlog in porazdelitve skrbi za otroke. (Humer in Kuhar 2010, 82)

Vendar pa statistični podatki o količini opravljenega dela ne razkrivajo dejanske odgovornosti za neko opravilo³. Tako lahko moški vlagajo čas v neko delo izključno na prošnjo ali zahtevo ženske (van Dongen in dr. 1995). Živa Humer je v doktorski disertaciji *Etika skrbi, spol in družina: procesi relokacije skrbi med zasebno in javno sfero* (2009) preko intervjujev raziskovala, kako moški in ženske dojemajo delitev dela in ugotovila, da ženske pravzaprav težko spustijo vajeti iz svojih rok glede domačega in skrbstvenega dela. Nadzor nerade prepuščajo moškim kljub temu, da so velikokrat preobremenjene. »Skratka, moški največkrat sodelujejo kot pomočniki, pri čemer ne percepirajo odgovornosti za domače in skrbstveno delo. Na ta način se ohranjata vloga in odgovornost ženske kot skrbnice doma (Duncan 2003; Rener in dr. 2008); gospodinjstvo ostaja ekskluzivno ženska domena in integralni del materinstva.« (Humer in Kuhar 2010, 86)

Zaradi večjih (in neuresničenih) pričakovanj žensk glede bolj enake in pravične razdelitve domačega in skrbstvenega dela, ki so posledica večje avtonomnosti in spremenjenih razmerij

³ Rezultati raziskave SJM 2003/2 kažejo, da ženske (po njihovem mnenju) za gospodinjstvo porabijo približno trikrat več časa kot moški. (Humer in Kuhar 2010, 85)

med spoloma, je to področje postalo potencialni vir konfliktov in napetosti. Ta pričakovanja so različna zaradi neenakih percepcij moških in žensk glede tega, kdo, kako in koliko bi moral prispevati pri domačem delu. Predvsem za mlajše ženske pa to predstavlja večji problem, saj je enakost prispevka k domačemu delu pomemben element zadovoljstva z odnosom. Kot pravita Beck in Beck-Gernsheim (2002), »diskreditacija enake delitve domačega dela je – predvsem ob pomanjkanju čustvene bližine – več kot le konflikt o tem, kaj kdo dela in koliko dela, temveč gre za vprašanje identitete.« (Humer in Kuhar 2010, 87)

Če pogledamo, v kolikšni meri delitev dela vpliva na konfliktnost v slovenskih partnerskih odnosih, potem rezultati SJM 2003/2 kažejo, da do nesoglasij ne prihaja ravno pogosto. To je nekoliko presenetljivo, saj ženske niso zadovoljne s pravičnostjo delitve dela in angažiranostjo partnerjev. Dve tretjini anketirancev je odgovorilo, da do konfliktov ne prihaja nikoli ali občasno, le četrtnina jih priznava, da do konfliktov prihaja. Kljub temu da tako ženske kot moški trdijo, da do konfliktov ne prihaja, oboji menijo, da bi morali moški opravljati več gospodinjskih del (dve tretjini žensk in polovica moških) in več časa posvetiti skrbi za otroke (70 % moških in tri četrtine žensk). To kaže na to, da ženske kljub nezadovoljstvu situacijo nekako sprejemajo in jo jemljejo za samoumevno in dokler bo tako, ne bo prišlo do večjih sprememb.

Bolj poglobljeno razumevanje odnosov, ki jih ponuja kvalitativna študija (Humer 2009), pa pokaže nekoliko drugačno sliko glede konfliktov zaradi delitve dela. Čeprav je večina intervjuvanih trdila, da nimajo konfliktov, so ob zamenjavi besede konflikt z manjšim nesoglasjem priznali, da do njih prihaja, in sicer najpogosteje zaradi:

- neenake delitve domačega dela;
- neizpoljenih pričakovanj partnerke ali partnerja glede domačih opravil, pri čemer se pokaže razlika med spoloma. Skoraj izključno ženske so tiste, ki pričakujejo večji angažma partnerjev ter nadzirajo in spremljajo njihov delež, intervjuvani moški pa večinoma izpostavljajo zadovoljstvo z obstoječo delitvijo in zavedanje o nadzoru njihovih partnerk;
- načina opravljanja določenega dela – glede na to, kaj kdo dela, zlasti kako opravlja in opravi določeno delo. Ženske so v vlogi primarnih skrbnic in menedžerk doma, moški v vlogi pomočnikov. (Humer in Kuhar 2010, 87–89)

Čeprav je v javnosti prisoten ideal o enakopravnosti spolov na vseh področjih, pa je zasebnost vsakdanjega življenja drugačna. V realnosti je domače delo še vedno domena žensk in s prevzemanjem odgovornosti ter izvajanjem del se neenakost spolov ohranja še naprej. Ženske se z neuresničenimi pričakovanji do partnerja soočajo na različne načine. »Zelo pogosti strategiji sta subjektivna preventivna strategija potlačitve nezadovoljstva in napetosti zavoljo družinskega in partnerskega miru ter sprijaznjenje žensk z deležem domačega dela njihovih

partnerjev v smislu “bolje nekaj kot nič”, in intersubjektivne akutne strategije, ki vključujejo pogajanja med partnerjema.« (Humer in Kuhar 2010, 91)

Čeprav imajo ženske danes večjo svobodo kot njihove matere in se osvobajajo iz starih spolnih vlog, pa jim vloga matere še vedno preprečuje, da bi jim popolnoma ušle. Tako so ženske ujete med vlogo matere in gospodinje ter vlogo karierno usmerjene posameznice, kar se odraža v njihovi zavesti in vedenju. Otroci jim pomenijo veliko, prav tako pa finančna samostojnost in kariera, zato se trudijo krmariti med obema področjema, kar pa je težko, saj oba zahtevata ogromno pozornost. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 40) Potem je tukaj še partnerska zveza in druge individualne in tržno ustvarjene želje ter potrebe žensk v pozni moderni. Moderna ženska je tako razpeta med vsa ta področja, medtem ko ima le malo zunanjih dejavnikov podpore in tradicionalnih okvirov, kako se soočiti z vsem tem. Tako se večkrat počuti poraženo, vendar gre pri tem dejansko za poraz male družine, ki ni ustvarjena za današnje razmere. Od žen in mam se je včasih pričakovalo, da se bodo odpovedale lastnim ambicijam in poklicu za potrebe družine. Danes pa si le redkokatera družina lahko privošči, da jo ekonomsko podpira le en član. Vse to poraja številna vprašanja, protislovja in dileme: na eni strani se posamezniki soočajo z lastnimi željami in potrebami, na drugi strani pa morajo upoštevati tudi potrebe in življenjske poteke partnerja, otrok in vzajemnih odnosov. (Ule in Kuhar 2003, 27)

Kljub vsem spremembam in (navidezno) večji svobodi žensk pa to ne pomeni, da so enake možnosti glede intimnosti vsem enako dostopne ali dosegljive. Helen Willmot (2007) je med mladimi ženskami preverila, ali se njihovi intimni odnosi razlikujejo glede na njihove izobraževalne in poklicne izkušnje. Ugotovila je, da različne izkušnje mladih žensk glede izobraževanja in zaposlovanja vplivajo na to, kako diskurzivno konstruirajo ljubezen in intimnost – kot romantično ali kot pogojno. To je odvisno od različnih poti oziroma okoliščin, ki so povezani s študijem in delom. V raziskavi so ženske, ki so prenehale z rednim izobraževanjem do 18. leta, največkrat imele intimne odnose v okoliščinah, za katere je značilna geografska stabilnost in življenje pri starših. Takšno okolje omogoča ali spodbuja diskurz romantike. Če pa so mlade ženske nadaljevale z izobrazbo, je to največkrat pomenilo, da so se intimni odnosi dogajali v okolju, za katerega je značilna (potencialna) geografska mobilnost in skupni ali študentski domovi. Takšna okoliščina pa olajša oziroma spodbuja diskurz pogojnosti. Vendar pa življenjske poti, ki vplivajo na konstruiranje ljubezni in intimnosti, niso dane enkrat in za vselej, ampak lahko posamezniki uberejo drugačno pot in posledično se spremeni način, kako dojemajo in se obnašajo v razmerjih.

Giddensova sotočna ljubezen je izpogajana in je v nasprotju z romantično ljubeznijo, ki se preprosto zgodi in traja. »V današnji dobi se ideali romantične ljubezni pogosto lomijo pod pritiskom ženske spolne emancipacije in avtonomije.« (Giddens 2000, 66) Višja stopnja izobraženosti pa vsekakor pomeni večjo avtonomijo, zato je razumljivo, da so višje izobražene ženske na razmerja gledale bolj s perspektive sotočne kot romantične ljubezni. (Willmot 2007)

Sedaj, ko se ženske niso več pripravljene odpovedovati lastnim ambicijam na račun družine, je zveza med moškim in žensko, kakršno poznamo iz preteklosti, ogrožena. Moški se še niso prilagodili spremenjenemu razmerju, s katerim se soočajo, odkar ženske ne sprejemajo več neenakega položaja. Oba poklicno predana partnerja z lastno, individualno biografijo pa težko upravljata še s čustvenimi napori odnosa. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 73)

Nosilke paradigme romantične ljubezni so ženske, prav tako njenega delnega razdora, vendar pa preobrazba romantične ljubezni moške večinoma izključuje. Moški so v tem procesu zamudniki, saj niso sledili spremembam, ki so jih vodile ženske. V zahodni kulturi moški prvič ugotavljajo, da so »nosilci “problematične moškosti”.« (Giddens 2000, 64–65) Moški so zmedeni, razočarani in zafrustrirani glede intimnosti zaradi spremenjenih vlog in razmerij v odnosu, ki so posledica individualizacije žensk. »Vendar tudi težave z intimnostjo niso omejene na moške. Tudi ženski odnos do moške moči je ambivalenten. Njihova zahteva po enakosti se lahko psihološko bode z iskanjem moškega lika, ki je čustveno oddaljen in avtoritaren.« (Giddens 2000, 137)

Zaradi večje ozaveščenosti imajo ženske do svojih partnerjev in odnosa večja pričakovanja, vendar to ne pomeni, da se moški vedejo v skladu s spremenjenimi razmerji. Moški sicer govorijo o enakosti, vendar je v realnosti ne prakticirajo. Gospodinjska dela in skrb za otroke so v očeh moških še vedno primarno ženske naloge. Tako so ženske, ki sledijo poklicnim ambicijam in si prizadevajo za finančno neodvisnost, soočene z dilemo, kako to uspešno združiti z zasebnim življenjem, partnerjem in otroci. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 23–31)

Če se ob vseh teh spremembah sprašujemo o morebitni krizi družine, potem gre vzroke najprej iskati v zapozneli prilagoditvi moških na emancipacijo žensk v zasebnem in poklicnem življenju. Posledice so številna razočaranja, frustracije in konflikti. Vse oblike partnerskega in družinskega življenja, tudi navidezno običajne družine, se danes soočajo s spremenjenimi vlogami, ki niso samoumevne, ampak se je treba za odnose vsakodnevno pogajati. (Sieder 1998, 280–281) Veliko težav izhaja ravno iz dejstva, da mnogo kje ni vzpostavljenega ravnotežja med moško in žensko vlogo. Vloge so zaradi individualizma

fluidne, poleg tega se ne eni ne drugi še niso povsem prilagodili novi vlogi moškega in ženske v kontekstu družbenih sprememb.

Za razliko od ostalih Evropejk, ki so se začele številčneje poklicno udejstvovati od 50. let 20. stoletja naprej, pa sta se položaj in vloga Slovenk začela spreminjati že mnogo prej, nekje od sredine 19. stoletja naprej. Več kot 70 odstotkov poročenih žensk je v zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno imelo lastne vire zaslužka po statističnih podatkih avstrijske monarhije. Tudi med vojnama je bilo med zaposlenimi delavkami pri nas več kot 70 odstotkov zaposlenih. Seveda so morale poleg svojega plačanega poklicnega dela opravljati še neplačano gospodinjsko delo v lastnem domu in skrbeti za otroke, tako da so bile dvojno obremenjene. Vloga žensk doma je bila nenadomestljiva, saj takrat še ni bilo razvitih najrazličnejših servisnih storitev, ki bi podpirale življenje družinskih članov. Gospodinjenje in materinstvo je tako zahtevalo veliko časa in truda. Moški jim pri njihovem poklicnem udejstvanju niso bili v pomoč in so hitro našli argumente, zakaj je mesto žensk v krogu družine: na trgu dela naj bi jim ob pomanjkanju delovnih mest predstavljale konkurenco, vloga žene, matere in gospodinje je bila najcenejša rešitev za dom in otroke, temu so dodali še naravnost ženskega poslanstva in delitve vlog. Kljub pritoževanju moških pa podatki kažejo, da so se ti rajši poročali z ženskami, ki so služile svoj kruh.

Vstop žensk na trg delovne sile je seveda pustil posledice na zakonski zvezi in družinskem življenju. Upad števila porok in porast ločitev so sprožili vprašanja o krizi zakonske zveze, za kar pa so mnogi okrivili ženske. Ženske so od zakona in mož pričakovale več, kot so jim bili možni ponuditi. Nova pričakovanja in nezmožnost prilagoditve na novo nastale razmere tako s strani moških kot žensk je pripeljalo do občutka, da sta zakon in družina v krizi.⁴ (Žnidaršič Žagar 2008)

V letih po 2. svetovni vojni je propaganda množičnih organizacij pripomogla k večjemu zaposlovanju žensk. Te so tako pomagale k izboljšanju življenja svoje družine kot tudi družbe. Motivi za zaposlovanje žensk v socialistični Jugoslaviji so bili poleg za kapitalizem značilnega ekonomskega razloga tudi ideološke narave. Delo je bilo proglašeno za najvišjo vrednoto, iz zaposlitve pa so izhajale pravice, kot so socialno in zdravstveno zavarovanje, plačan porodniški dopust, ugodnosti pri preskrbovanju z živili in izdelki. Že leta 1949 pa je postalo očitno, da je pospeševanje zaposlovanja žensk bolj politično kot gospodarsko motivirano. Politične organizacije so ženske spodbujale k zaposlitvi, podjetja pa so rajši zaposlovala moške, saj so bili fizično močnejši in bolj izobraženi. Marsikatera delavka z

⁴ Žnidaršič Žagarjeva si je za boljše razumevanje položaja žensk od konca 19. stoletja do 2. svetovne vojne pomagala s pregledom ženskega tiska v tistem času, natančneje s *Slovenko* in *Ženskim svetom*.

otroki je sama prenehala z delom zaradi nezadostnih možnosti otroškega varstva. Kljub večji obremenjenosti pa so bile delavke v primerjavi z moškimi kolegi v 50. letih plačane kar za četrtno manj. (Jeraj 2005, 259–298)

Očitno se ženske, partnerski odnosi in družina soočajo s podobnimi problemi, vse odkar so ženske stopile izven svojega doma na trg delovne sile. Dokler ti problemi ne bodo rešeni, bomo še naprej pogosto poslušali o krizi partnerskih odnosov in družine.

Množična zaposlenost poročenih žensk ali žensk, ki živijo v zakonu podobnih razmerjih, ni privedla do popolnega razkroja meščanskega družinskega modela, ampak do njegove preobrazbe v postmeščanski model partnerstva, ki je zdaj kot določitev cilja in ideologija prav tako oddaljen od družbene resničnosti, kot je bil dolgo časa oddaljen meščanski družinski model. Če je model meščanske družine obljubljal srečo, ki temelji na »naravni« razliki med spoloma, obljublja model postmeščanskega partnerstva srečo, ki sloni na družbeno kulturni enakosti. /.../

Načina življenja dveh poklicno ambicioznih partnerjev sta v vsakdanjiku neprimerno težje združljiva kot pa dopolnjujoče se vloge moškega in ženske v okviru meščanskega modela. Če partnerja svojih poklicnih in življenjskih načrtov ne zmoreta med seboj kolikor toliko uskladiti, lahko to ogrozi njuno razmerje. (Sieder 1998, 278)

Ženske tako iščejo ravnotežje med odgovornostmi in željami glede kariere na eni strani, na drugi strani glede otrok in družine, vmes pa morajo najti tudi čas zase. Vendar pa je skoraj nemogoče, da bi lahko ena ženska ustregla vsem aspektom modernega življenja, tako da velikokrat trpi vsaj eno področje. Ženske so vedno bolj izobražene in karierno usmerjene, zaradi česar trpi njihov partnerski odnos in družinsko življenje. Če se posvečajo obema področjema, se morajo odpovedovati času zase. Zato so danes predvsem ženske tiste, ki se odločajo, kdaj želijo imeti otroke, te pa svojo odločitev za materinstvo vedno bolj odlašajo. (Ule in Kuhar 2003, 60)

Poudariti pa moramo še en pomemben vidik položaja žensk. Čeprav so ženske danes pravno formalno enakopravne moškim, pa bo do resnične »osamosvojitve žensk izpod patriarhalnih struktur prišlo le takrat, ko jim bo poleg pravice do plačanega dela priznana in uveljavljena pravica in možnost, da se udeležujejo oblik javnega in političnega življenja.« S tem ne mislimo zgolj pravne možnosti, kajti ne smemo pozabiti, da zaposlitev žensk, ki so tudi gospodinje in matere, velikokrat vodi v preobremenitev in posledično v izključitev iz javnega in političnega življenja. (Sieder 1998, 238)

Ženske kot matere, partnerice, gospodinje in karierno usmerjene posameznice so vloge, ki terjajo tako rekoč polni delovni čas. Te vloge večinoma opravljajo vse ženske in kot je značilno za pozno moderno, ni vprašanje, ali se bodo posvetile eni ali drugi vlogi, pač pa se morajo posvečati eni in drugi. Podobno kot pri relacijskih dialektikah, ko v odnosu obstajajo

potrebe in želje po eni in drugi nasprotujoči tenziji, morajo ženske nenehno v odnosu do sebe, partnerja, družine in družbe iskati pravo ravnotežje med vsemi vlogami.

2.1.2.4 Odraslost spremenjenih razmerij: odlaganje prehoda v odraslost in zavezujočih življenjskih odločitvah

Ker so v središču mojega zanimanja odnosi mladih partnerjev, se mi zdi pomembno, da približje pogledam tudi okoliščine in posledice (predvsem skozi statistične podatke), s katerimi se v pozni moderni soočajo mladi. »Za sodobne prehode v institucije odraslega življenja je značilno, da ljudje vse bolj podaljšujejo čas vstopanja v zavezujoče odnose.« (Wilkinson v Ule in Kuhar 2003, 50)

Problemi iz poklicnega življenja vdirajo v zasebnost in partnerske odnose, kar povzroča spremembe v samih odnosih. Tako ima na primer nezaposljivost in posledično finančna odvisnost velik vpliv na odlaganje selitve od staršev v skupno gospodinjstvo s partnerjem, na odločitve o poroki in starševstvu.

Neposreden vpliv na partnerske odnose ima torej tudi pozen vstop v odraslost, ki daje posameznikom možnost in čas za eksperimentiranje. Veliko mladih drugače gleda na partnerske odnose; na njih ne gledajo kot na nekaj dolgoročnega, ampak kot na izkušnje, ki bodo morda pripeljale do tistega pravega, dolgotrajnega odnosa. Veliko mladih dojema odnose zelo površinsko, pomembno se jim zdi, da "preizkusijo" več partnerjev. (Ule in Kuhar 2003, 105) Mladi tako preizkušajo možne bodoče identitete in partnerje ter odnose, kar je lahko dobro, lahko pa tudi ne, odvisno od posameznika. Na ta način si lahko naberejo izkušnje za prihodnje odnose, po drugi strani pa nimajo vsi možnosti eksperimentiranja, kar zna povzročati frustracije. (Ule in Kuhar 2003, 40) Včasih je bilo sprejemljivo samo za moške, da so si nabirali spolne izkušnje, danes pa to velja tudi za ženske. Mladi sicer iščejo tisto "pravo" partnersko zvezo, na poti do nje pa se jim zdi pomembno eksperimentirati in poizkušati različne odnose in partnerje. (Beck in Beck – Gernsheim, 25–26)

Tudi raziskave slovenske mladine v 90. letih⁵ kažejo, da je zanjo značilno prelaganje odraslosti in vse poznejši prehod iz družine s starši v lastno družino. To vmesno fazo, ko partnerja še ne živita v lastnem skupnem gospodinjstvu, ampak vsak v svoji izvorni družini,

⁵ Raziskave je izvajala Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani v okviru Centra za socialno psihologijo (Mladina 93, Mladina 95, Mladina 98, Mladina 2000).

imenujemo LAT (ang. living apart together) faza. To je v veliki meri povezano s trgom dela, ki marsikateremu mlademu ne omogoča, da bi finančno vzdrževal sebe, kaj šele da bi imel družino. (Ule in Kuhar 2003, 97)

Vse to odraža tudi statistika za mlade odrasle v Sloveniji, stare od 20 do 34 let. Po podatkih Statističnega urada RS je v letu 2011 95.382 oseb, starih od 20 do 24 let, živel pri svojih starših. Če to primerjamo s skupino otrok, starih 15 do 19 let, je ta številka nižja le za dobrih 2.000, kar pomeni, da večina otrok tudi po doseženi polnoletnosti ostane doma pri starših. V starosti od 25 do 29 let je še vedno 77.710 oseb živel v gospodinjstvu pri starših, od 30 do 34 let pa se ta številka nekoliko bolj zmanjša na 47.775.

Ti podatki sovpadajo tudi z drugimi indikatorji, in sicer z izredno visokim deležem mladih, ki študirajo, in vse večjo brezposelnostjo med mladimi. »V drugi polovici prejšnjega stoletja je izobrazba postajala čedalje pomembnejša, čedalje bolj cenjena vrednota in tudi čedalje dostopnejša.« (Kozmelj 2013) Tako je vse več mladih po končani srednji šoli nadaljevalo študij, še posebej pa se je zanimanje za študij povečalo v zadnjih dveh desetletjih. V študijskem letu 2012/2013 je bilo v terciarno izobraževanje, to je višješolsko in visokošolsko izobraževanje, vključenih 97.706 oseb, od tega je bilo kar 57 odstotkov študentk. Pred dobrimi 20 leti je med prebivalci Slovenije v starosti od 19 do 24 let študiral vsak peti, v študijskem letu 2012/13 pa je bil v tej starostni skupini študent že vsak drugi. To nas uvršča v vrh Evropske unije, kjer je v tej starostni skupini v terciarno izobraževanje v povprečju vključenih okoli 30 odstotkov mladih.

Višja stopnja izobraženosti pa mladim ne prinaša večje možnosti zaposlitve, kot je to veljalo pred leti. Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je bilo konec oktobra 2013 prijavljenih 19.272 brezposelnih diplomantov, kar je kar trikrat več kot pred petimi leti. Med njimi je za več kot trikrat več iskalcev prve zaposlitve, čeprav je novih diplomantov višjega strokovnega in visokošolskega študija le za tretjino več. (Kozmelj 2013)

Usmerjenost vase in individualno upravljanje življenjskega poteka sta značilni tudi za slovensko mladino. Raziskava *Mladi, družina, starševstvo*, ki je bila izvedena oktobra 2003 med študenti ljubljanske univerze, potrjuje spremenjene vzorce obnašanja mladih. Anketiranci v raziskavi so na prvo mesto postavili razvijanje lastne osebnosti, sledi dosežena formalna izobrazba, urejeno partnersko zvezo so postavili na tretje mesto, tik za njo pa prijateljstvo. Sledijo še poklicni uspeh, kariera, materialni položaj in krepitev lastnega telesa, kar je mladim celo pomembnejše od zabave, uživanja in prostega časa. Nekoliko več kot polovici anketirancev se zdi pomembno imeti lastnega otroka.

Kot vidimo, so mladi osredotočeni predvsem na tiste življenjske dejavnosti, ki temeljijo na izpolnjevanju lastnih želja, potreb in življenjskih projektov ter ukvarjanju z videzom. Velik pomen mladi pripisujejo tudi doseženi formalni izobrazbi, saj je to najpogostejša pot do kariere, ki jo mnogi posamezniki danes enačijo z osebnim razvojem. V poklicnem življenju mladi ne vidijo le vir zaslužka, ampak je bolj pomembno samouresničevanje. Takšni karierno naravnani posamezniki tudi partnerske in prijateljske vezi pogosto stkejo v poklicnem življenju. Kljub vsem spremembam družina še naprej ostaja pomembna vrednota, zato te dva včasih ločena svetova danes vdirata drug v drugega in povzročata izzive sodobnim partnerskim odnosom in družinam. Vendar pa nimajo vsi mladi možnosti kariernega udejstvovanja in uresničevanja, zato to nadomestijo z aktivnostmi v prostem času. Tisti, ki opravljajo rutinska dela, še vedno strogo ločijo delo od prostega časa. (Ule in Kuhar 2003, 100–101)

Ker mladi na prvo mesto postavljajo sebe in svoj razvoj, podaljševanje vstopa v odraslost oziroma kasnejše odločanje za zavezujoče odločitve kažejo tudi številke. Potreba in možnost kreiranja lastnega življenjskega poteka pa ima seveda vpliv na partnerske odnose, kar odražajo tudi statistični podatki o povprečni starosti ob sklenitvi zakonske zveze, starosti matere ob rojstvu prvega otroka, sklenitvah zakonskih zvez, razvezah in rodnosti.

Glede na poročilo Statističnega urada Republike Slovenije *Sklenitve in razveze zakonskih zvez, Slovenija, 2012* se povprečna starost ženina in neveste ob sklenitvi zakonske zveze zvišuje. Povprečna starost neveste v Sloveniji ob prvi sklenitvi zakonske zveze je v letu 2012 znašala 29,8 let, pred tremi desetletji pa je bila povprečna starost neveste 22,6 let. Ženin je bil leta 2012 ob prvi sklenitvi zakonske zveze star v povprečju 31,5 let. Pred tremi desetletji so se moški v povprečju prvič poročili 6,2 leti prej pri 25,7 letih. Povprečna starost ženina ob sklenitvi vseh zakonskih zvez že od sredine devetdesetih let presega 30 let. Ženini v letu 2012 so bili v povprečju stari 34,3 leta; neveste so bile od njih v povprečju za tri leta mlajše in so tako tudi v letu 2012 presegle starost 30 let (31,5 let). (Šter 2013)

Naslednji trend, značilen za sodobne partnerske odnose, je odlašanje odločitve za starševstvo, kar je značilno tudi za mlade v Sloveniji, ki ta korak skrbno načrtujejo. (Ule in Kuhar 2003, 97) To sovпада z vsemi družbenimi spremembami, ki danes vplivajo na partnerski odnos in posledično na odločitev za starševstvo. Kot sem že omenila, mladi podaljšujejo “polodraslo” dobo, ki jim omogoča preizkušanje odnosov in “eksperimentiranje” ter odločitev zavezujočih odnosov na kasneje. Preizkušanje odnosov pa ni nujno slabo, saj je odločitev za otroka odgovorna odločitev, ki je ne gre jemati zlahka. In danes mladi to odločitev skrbno pretehtajo, saj vpliva na upravljanje z življenjskim potekom in kariero. Iz dejstev, da se mladi

zaposlujejo vse kasneje, kasneje vstopajo v zavezujoče odnose, sledi logična posledica, da imajo tudi otroke kasneje v življenju, s tem pa je povezana tudi rodnost. Leta 2012 se je v Sloveniji rodilo 21.938 otrok, kar znaša 10,7 živorojenih otrok na 1000 prebivalcev. Pregled gibanja rojstev v zadnjih treh desetletjih pokaže, da je število leto za letom upadalo (z izjemo leta 2000) vse do leta 2003, ko so na Statističnem uradu Republike Slovenije zabeležili najmanjše število živorojenih otrok v samostojni Sloveniji. Od leta 2003 do rekordnega leta 2010 je število postopoma naraščalo, v zadnjih dveh letih pa je ponovno v upadu. Če številke primerjamo s podatki izpred 30 let, vidimo, da se je takrat rodilo okoli 7.000 otrok več. Ta negativni trend zaznamuje tudi dejstvo, da imajo ženske v primerjavi s preteklimi desetletji manj otrok in tudi za korak materinstva se odločajo vedno kasneje.

V letu 2012 je bila mati ob rojstvu otroka v povprečju stara 30,5 let, kar je 5 let več kot mati pred tridesetimi leti. Ob rojstvu prvega otroka so imele matere v povprečju 28,9 let. Več kot polovica vseh otrok, rojenih v 2012, je bila že šesto leto zapored rojena neporočenim materam. (Žnidaršič 2013; Statistični urad Republike Slovenije)

Sicer pa lahko vzroke za upadanje ali bolje rečeno omejevanje rojstev iščemo v večplastnem prepletu subjektivnih in objektivnih dejavnikov, ki jih ne moremo obravnavati ločeno in ki imajo za posledico vsesplošno težnjo po "modernizaciji" življenja. Med najpomembnejšimi vzroki za upadanje rojstev so bili zagotovo želja žensk po poklicnem udejstvovanju, višje zahteve glede kvalitete življenja v prostem času in glede bivalnih prostorov. Otroci niso bili več pomembni za delovno silo ali za skrbnike staršev na stara leta. Številčne družine so postajale vse večja redkost in "standard" je postal eden do dva otroka na družino. (Sieder 1998, 244–245)

Disa Bergnéhr (2007) je izvedla študijo, kako odrasli na Švedskem razmišljajo in govorijo o intimnih odnosih, družini in predvsem o prehodu v starševstvo. V študiji, izvedeni preko fokusnih skupin, je avtorica želela preučiti, kolikšen poudarek dajejo na stabilnost zveze pri odločitvi za otroka. Ugotovila je, da na odločitev za starševstvo oziroma na razloge za prelaganje te odločitve vplivajo številni faktorji. Predvsem želijo posamezniki izkusiti življenje in se osredotočiti nase, odločilnega pomena pa je najti pravega partnerja in preizkusiti odnos oziroma osebo, najbolje z daljšim skupnim življenjem. Odločitev za otroka se načeloma sprejme s partnerjem, za katerega so prepričani, da bodo z njim ostali v ljubečem razmerju do konca življenja. Če pa se izkaže, da starša v odnosu nista zadovoljna, je za otroka vseeno bolje, da se odnos prekine, je bilo večinsko mnenje sodelujočih v študiji. Študija je pokazala, da je kljub mnogim spremembam, s katerimi se sooča partnersko in družinsko življenje, nuklearna družina z dvema staršema in skupnimi otroki še vedno ideal, h kateremu

stremi večina posameznikov. Ta ideal pa ni popolnoma skladen z idealom romantične ljubezni in samoizpolnitve. Zato posamezniki živijo dve življenji oziroma v dveh družinah, kot ugotavlja Gillis (1996) v svoji študiji o družinskem življenju. Eno družinsko življenje, ki temelji na mitih in ritualih ter osvoboditvi omejitev, živijo v svojih mislih, z drugim, ki je nestabilno, konfliktno, pa pravzaprav dejansko živijo v vsakodnevnem življenju. (Bergnéhr 2007)

Eden izmed trendov zahodne družbe zadnjih nekaj (deset) let glede partnerskih odnosov je tudi zmanjševanje števila porok in povečevanje števila razvez. Tudi za slovensko mladino je značilno zmanjševanje družbenega pomena in statusa poroke ter formalizirane zakonske zveze, tako da vse več mladih odraslih živi v zunajzakonskih partnerskih skupnostih vsaj določen čas (npr. dokler se ne rodijo otroci). (Ule in Kuhar 2003, 97)

Po poročilu Statističnega urada Republike Slovenije je bilo v letu 2012 v Sloveniji sklenjenih 7.057 zakonskih zvez, pred tremi desetletji je bila ta številka za kar 40 odstotkov višja, in sicer 11.689. Leta 2012 se je razvezalo 2.509 parov, kar je sicer le 28 manj kot leta 1982, vendar je danes sklenjenih manj zakonskih zvez kot takrat. To pomeni, da se je leta 2012 na 1000 sklenjenih zakonskih zvez ločilo 355,5 parov, leta 1982 pa je bilo na vsakih 1000 porok 217 razvez. (Šter 2013) Slovenija je po številu sklenjenih zakonskih zvez na tisoč prebivalcev pri samem dnu med državami članicami Evropske unije. Po podatkih Eurostata se je v državah članicah EU število sklenitev zakonskih zvez na tisoč prebivalcev v letu 2011 gibalo med 2,9 (Bolgarija) in 7,3 (Ciper), pri čemer je v Slovenija takoj za Bolgarijo s 3,2 %. Tudi za druge države članice EU je značilen trend zmanjševanja sklenitev zakonskih zvez in naraščanja razvez.

Ko pogledamo "družinske" statistične podatke, pa se moramo vendarle zavedati, da nam te ponujajo le delno sliko realnosti. Celotna slika se skriva v biografijah posameznikov, saj gredo posamezniki v svojem življenju skozi različne faze, od družinskega do samskega življenja.

Ljudje, ki so vrženi med dva ekstrema, namreč opcijo ekstremne družine in popolne ne-družine, se vse pogosteje »odločajo« za tretjo možnost, namreč za protislovno, pluralistično življenjsko pot prelomnega časa. Ta biografski pluralizem življenjskih form, t.j. menjavanje različnih družin, ki je pomešano in prekinjeno z drugimi, skupnimi ali samskimi oblikami življenja, postaja (paradoksalna) »norma« življenja moških in žensk v pogojih vsesplošne individualizacije. (Beck in Beck – Gernsheim 2006, 43–44)

»Včasih so se ljudje spoznali, se poročili in imeli otroke. Danes preprosto živijo skupaj.« (Beck in Beck-Gernsheim v Ule in Kuhar 2003, 51) Eden izmed dokazov za spremenjena razmerja moči med moškim in žensko in za družbene spremembe je tudi, da se vse manj mladih (pa tudi ne tako mladih) ne odloča za poroko, saj v tem ne vidijo "nobene dodane vrednosti", oziroma se za poroko odločijo šele, ko preizkusijo odnos v skupnem bivanju in jim je zakon pomembna vrednota. Upadanje pogostosti porok pa ne pomeni, da je uspešno, kvalitetno in zadovoljujoče partnerstvo za posameznike manj pomembno in cenjeno. Gre le za zmanjšanje pomena in vrednosti poroke oziroma je to le ena izmed možnosti, ki jo imajo na voljo partnerji.

Od zgodnjih 60. let 20. stoletja naprej najdemo dejavnike za vse večje težnje po naraščanju razvez in zmanjševanju porok v družbenih spremembah, kot sta podaljšanje trajanja zakona in povečanje ekonomskih možnosti za prekinitev zakonske zveze. Dlje kot traja zakon, večja je verjetnost, da prihaja do pogostih konfliktov, ki pa so tudi kvalitativno drugačni, saj so se povečala pričakovanja posameznika glede partnerja in družine. Ta ciljajo preko zagotovitve eksistence k upanju po izpolnitvi romantične partnerske zveze in srečnega življenja. Poleg ekonomskih dejavnikov so k povečanju možnosti razvez zakonov v zadnjih desetletjih prispevali še manjši vpliv religije, večja urbanizacija in regionalna mobilnost, sprememba vloge ženske in individualizacija življenjskih konceptov.

V središču sodobne partnerske zveze je ljubezen. Ljubezen je torej postala odločilen vpliv pri izbiri partnerja, zato partnerska zveza brez ljubezni ni zveza v pravem pomenu besede oziroma jo je treba prekiniti. Romantična ljubezen, kakršno predstavljajo množični mediji, pa praviloma traja le določen čas in ne zadostuje za dolgotrajno partnersko zvezo. Z naraščanjem števila razvez in demitiziranjem ločitve se je zmanjšal pritisk, da posameznik vztraja v zvezi, v kateri ni zadovoljen. Ostaja pa dejstvo, da bolj, kot zakonski pari stremijo k dolgoročno nedosegljivi romantični ljubezni, večja je verjetnost, da jim spodleti. (Sieder 1998, 246–251) Ključ do dolgotrajnega odnosa je v dejavni ljubezni, ki jo Giddens (2000) imenuje sotočna ljubezen, Swidlerjeva (2001) pa ji pravi vsakdanja realistična ljubezen.

V modernem času posamezniki ljubezen razumejo in o njej razmišljajo skozi dva različna aspekta, ki sta različno funkcionalna. Mitska ali romantična ljubezen s svojimi značilnostmi ustreza instituciji zakona in je pomembna pri odločitvi za vstop v zakon oz. trajno razmerje ter za odločitev o vztrajanju v razmerju. Vendar takšna ljubezen ne zagotavlja dolgotrajne sreče. Tu nastopi vsakdanji realističen pogled na ljubezen, ki nudi odgovore, kako narediti odnos trajen. (Swidler 2001)

Če se ozremo na probleme, s katerimi se soočajo sodobni partnerski odnosi, se ta v svojem bistvu vrtijo okoli razreševanja relacijskih dialektik - nasprotujočih želja, pričakovanj in potreb, ki jih imajo partnerji v odnosu in so zakoreninjena v individualizaciji. Do "množičnih" problemov pride, ker posamezniki nimajo okvirov za soočanje s tenzijami in ker obstoječi model družine ne omogoča življenja dveh karierno usmerjenih posameznikov. Zato hitro vidimo, kako odnosno eksistencialna je sposobnost partnerjev, da usklajujeta svoje individualne in odnosne potrebe drug z drugim.

2.2 Relacijske dialektike: dialektična nasprotja v sodobnih partnerskih odnosih

Kot je razvidno iz vseh opisanih dejavnikov pozne moderne in predstavljenih statistik, se danes posamezniki soočajo z življenjsko pomembnimi nasprotujočimi željami in potrebami. Te se še toliko bolj odražajo v partnerskem odnosu, ko morata dva posameznika usklajevati svoje individualne življenjske biografije. Uspešen partnerski odnos, kariera in uresničevanje želja posameznika danes niso samoumne stvari, saj se je treba za njih stalno pogajati. To stanje nenehnega pogajanja oziroma uravnavanja nasprotnih tenzij čistega odnosa zajema koncept **relacijskih dialektik** Baxterjeve in Montgomeryjeve.

»Iz perspektive relacijske dialektike družbeno življenje obstaja v in skozi komunikacijske prakse ljudi, skozi katere dajo posamezniki glas številnim (mogoče celo neskončnim) nasprotujočim tendencam.« (Baxter in Montgomery 1996, 4) Relacijske dialektike izhajajo torej iz komunikacijskih vzorcev med partnerjema v odnosu kot rezultat endemičnih dialeških tenzij.

Nasprotne tenzije ali povezana nasprotja, ki jim pravimo relacijske dialektike, so v razmerjih normalna. Odražajo kompleksnost odnosov in bogastvo različnih pomenov, ki jih imajo partnerji v razmerju. To pomeni, da so izkušnje tenzij, nasprotij in dilem del vseh odnosov in niso nujno negativne. (Sabourin v Dumlao in Janke 2012, 154)

Temelj relacijskih dialektik predstavlja Bakhtinov dialoški pogled na družbeno življenje. Bakhtin je kritiziral teorije in prakse, ki niso prepoznavale in priznavale nikoli končane, odprte in raznolike narave družbenega življenja. Za Bakhtina družbeno življenje ni zaprt, enoglasovni monolog, v katerem je slišan samo en glas, pač pa odprt "dialog" s simultano združitvijo in razlikovanjem različnih glasov. Družbeno življenje je tako proces nasprotujočih si diskurzov. Posamezniki, ki se vključujejo v dialog, morajo do določene mere združiti svoje perspektive in obenem ohraniti unikatnost svoje individualne perspektive. Tako skozi dve jasno diferencirani perspektivi nastaja enotnost v pogovoru. (Baxter 2004, 181–182)

Dialektika tako ponuja način, kako razlike v odnosu soobstajajo; skozi dialog lahko konflikti sodelujejo. »Nenazadnje dialektično razmišljanje in z njim povezani pogovori postavljajo pogoje in procese, potrebne za to, da partnerski odnos doseže cenjene cilje zaupanja, medsebojnega spoštovanja in recipročnosti.« (Dumlao in Janke 2012, 167)

V odnosih se danes soočamo s številnimi nasprotujočimi tenzijami, željami in potrebami, ki povzročajo, da so odnosi v konstantnem stanju dialeksijskih trenj. Za odnose ni značilno stanje ali-ali, ampak oboje/in; vprašanje je le, koliko enega in koliko drugega bo v danem trenutku prišlo bolj do izraza.

Tri primarne relacijske dialektike oz. trenja, ki se pojavljajo v partnerskem odnosu, so:

- **Povezanost in avtonomnost**

Za partnerje v razmerju je pomembno, da kljub povezanosti ohranijo in razvijajo lastno identiteto. Gre za željo oziroma potrebo, da smo s partnerjem eno, obenem pa si želimo avtonomnosti, ločenosti ali neodvisnosti, da smo samosvoja oseba in da delamo stvari po svoje.

Za uspešno čisto razmerje je potrebno vzpostaviti ravnovesje med avtonomnostjo in odvisnostjo. Če je posameznik avtonomen, pomeni, da uspešno uresniči reflektivni projekt sebstva, le tako pa je lahko enakovreden partner v razmerju. Za to je potrebno postaviti in spoštovati meje osebnega prostora, kar bo omogočalo, da se posameznik v razmerju razvija in ni soodvisen od razmerja in partnerja. Tu je seveda veliko možnosti, da se razvijejo napetosti in konflikti. Posameznikov življenjski potek in razvoj identitete velikokrat ne sovpadata z razvojem čistega razmerja, kar lahko vodi v prekinitev razmerja. Vendar si morata partnerja zaupati in pustiti določeno svobodo, da lahko uresničujeta svoje želje in izpolnjujeta svoje potrebe. (Giddens 2000, 143-144, 191)

Odnosna bližina je dinamični proces med enotnostjo oz. povezanostjo in ločenostjo ali avtonomijo, ki se improvizira vsakič, ko sta posameznika v odnosu v interakciji. V odnosno-dialektični perspektivi sta jaz in drugi integrirano prepletene. »Koncepti “povezanosti” in “ločenosti” niso fluidni samo znotraj zgodovine nekega odnosa, ampak bodo kvalitativno različni pomeni dialektike najverjetneje prišli na plano pri odnosih, ki se odvijajo v različnih kontekstih.« (Baxter in Montgomery 1996, 88–97)

- **Stabilnost in spremenljivost**

Partnerji v odnosu potrebujejo določeno mero stabilnosti, zanesljivosti oz. varnosti. Toda brez spontanosti in novosti lahko odnos postane monoton in dolgočasen.

Po tradicionalnih teorijah osebnih odnosov sta stabilnost in prepričanost dobra za odnos, medtem ko sta nepredvidljivost in spremenljivost nezaželeni in lahko škodita vzpostavljanju in ohranjanju odnosa. Relacijska dialektika pa pravi drugače: »Prepričani smo, da je komunikacija v osebnih odnosih dialog med centripetalnim “danim”, zaključenim in finaliziranim ter centrifugalnim “novim”, nedoločenim in nefinaliziranim. Z medigro prepričanosti z neprepričanostjo, reda z neredom, predvidljivosti z novostmi odnosi ohranjajo živo in dinamično trajanje.« (Baxter in Montgomery 1996, 106) Iz dialoške perspektive sta prepričanost in spremenljivost skupna last obeh sodelujočih partnerjev, saj oba sodelujeta pri njunem nastanku skozi nenehen dialog. (Baxter in Montgomery 1996, 118)

Baxterjeva je analizirala napetosti med spremenljivostjo in stabilnostjo ter prišla do petih kakovostno različnih pomenov omenjenih napetosti, ki tudi kronološko sovpadajo z razvojem razmerja: 1. kognitivno napovedati osebnost, prepričanja, stališča in obnašanja druge osebe; 2. načrtovanje naslednjega srečanja; 3. stopnja zabave, zanimivosti in stimulativnosti interakcije; 4. čustveno vznemirjenje “romance”; in 5. napoved glede stanja razmerja.

Če pogledamo različna področja oziroma pomene prepričanosti in spremenljivosti, je prevladujoč praktični vzorec spopadanja s temi nasprotji segmentacija. Ljudje si želijo več prepričanosti kot spremenljivosti pri poznavanju partnerja in pri poznavanju glede stanja zveze; več spontanosti kot rutine pa si želijo pri interakciji oz. aktivnostih in pri ohranjanju romance oz. čustvenem vznemirjenju. Vendar pa je dialektično kompleksno pričakovati ali želeti si prepričanost pri napovedovanju partnerjevega obnašanja in delovanja, obenem pa pričakovati, da bo partner vir spontanosti glede aktivnosti in ohranjanja romance v odnosu, če omenimo samo en primer relacijske dialektike. Seveda je ta medigra prepričanosti in spremenljivosti nenehna in se vedno ponovno vzpostavlja tekom razmerja. (Baxter in Montgomery 1996, 121–127) Z izjemo napetosti med spremenljivostjo in stabilnostjo pri napovedovanju obnašanja in ocenjevanja druge osebe se vse dogajajo na diadičnem nivoju, torej v odnosu med partnerjema. V svoji raziskavi se bom osredotočila predvsem na zadnje tri, saj predpostavljajo (dolgoročni) obstoj odnosa, medtem ko se prva dva osredotočata bolj na vzpostavljanje razmerja.

- **Odprtost in zaprtost**

Partnerski odnos predpostavlja razkrivanje osebnih informacij, toda posamezniki potrebujejo tudi določeno stopnjo zasebnosti.

Tako kot pri drugih relacijskih dialektikah gresta tudi odprtost in zaprtost v odnosu z roko v roki. V dinamični medigri so tako prepleteni »*openess/closedness with*«, ki se nanaša na naše (ne)razkrivanje privatnih informacij o sebi, in »*openess/closedness to*«, ki pomeni našo (ne)pripravljenost za razkrivanje druge osebe. Te dialektike se pojavljajo v vsaj treh multiglasovnih oblikah, ki pridejo skupaj v trenutek interakcije: izrečeno in neizrečeno, svoboden in omejen pogovor ter notranji in zunanji govor. Pomen sestavlja medigra izgovorjenega in konteksta ter zunanjega govora in »dialoga, ki poteka v naših mislih«, na katerega močno vplivajo (že izgovorjeni) glasovi iz preteklosti in pričakovani prihodnji glasovi partnerja. Precej neraziskano pa je vprašanje svobode in omejenosti v povedanem za razumevanje relacijskih dialektik. (Baxter in Montgomery 1996, 123–148)

»V tej rekonceptualizaciji razkrivanja suverenega sebe medosebni odnosi niso mesto, kjer posamezniki popolnoma razkrivajo sebe. Namesto tega medosebna razmerja predstavljajo soustvarjanje partnerjeve »osebnosti v nastanku« (*selves-in-becoming*). Odnosi nam postanejo »bližnji« in »osebni«, ker slavijo nenehno ustvarjanje nas samih s tistimi drugimi, ki so bili najpomembnejši za izraz naših potencialov.« (Baxter in Montgomery 1996, 151)

Ker čisto razmerje temelji na intimnosti, kar pomeni, da razkrivamo čustva in dejanja, ki jih verjetno ne bi izpostavili pogledu širše javnosti, je recipročnost samorazkrivanja izredno pomembna za ohranjanje zaupanja in avtonomije. Samorazkrivanje je odvisno od presoje osebe glede različnih koristi in tveganj, ki so povezana s poznavanjem osebnih informacij o njej, vendar pa poleg potencialnih koristi za posameznika prinaša koristi tudi za odnos. Čeprav obstaja veliko raziskav, ki potrjujejo prisotnost dialektike »*openess/closedness with*«, pa nimamo tako dobrega vpogleda v to, kako se partnerji s tem soočajo. Večina raziskav, ki se ukvarjajo s to tematiko (Altman et al. 1981; Baxter in Simon 1993), kaže, da se partnerji poslužujejo spiralne inverzije, ko so enkrat bolj odprti, spet drugič bolj zaprti. Baxterjeva (1990) pa ugotavlja, da je pogost praktični vzorec tudi segmentacija, kjer partnerji prehajajo od tem, ki so zaželeni za razkrivanje, do tem, ki so »zaprti« za samorazkrivanje. (Baxter in Montgomery 1996, 139–141)

Iskrenost je pogoj za obstoj partnerskega odnosa, saj s prikrievanjem in neodkritostjo dolgoročno zagotovo škodujemo odnosu. Laž in zaprtost seveda nista ena in ista stvar, vendar ima prikrievanje ali nerazkrivanje za odnos podobne posledice. Posledice razkritja laži so lahko za odnos nepopravljive, saj je porušeno zaupanje, ki je ena temeljnih kakovosti odnosa. Bolj kot je odnos intimen in bolj kot zaupamo partnerju, težje odnos preživi razkritje laži. Največ kriz v odnosih izhaja iz neiskrenosti in odnosi v dveh tretjinah primerov razpadejo

ravno zaradi laži. (Ule 2005, 295) Čeprav popolna odkritost do partnerja drži v teoriji, pa se v dejanskih odnosih nenehno soočamo z relacijsko dialektiko odprtost – zaprtost.

Kontekst oz. okoliščine odnosa pomembno vplivajo na relacijske dialektike. Dialektike v odnosu so kvalitativno različne pri partnerjih, ki živita samostojno skupaj, ali pri partnerjih, ki živita ločeno pri starših; pri partnerjih, kjer sta oba zaposlena, ali pri partnerjih, kjer je eden doma. Kljub temu da so partnerji proaktivni pri konstrukciji te multiglasovne dialektike, pa to ne pomeni, da so sinhroni v svojih željah in percepcijah. (Baxter in Montgomery 1996, 98)

»Zdravo razmerje je tisto, v katerem partnerji zmorejo zadovoljevati obe nasprotujoči zahtevi, to pomeni, da je uspešno razmerje zaznamovano z zmožnostjo, da dosežemo status 'oboje/in'.« (Baxter in Montgomery 1996, 6) Če na odnose pogledamo skozi relacijsko-dialektično perspektivo, potem vidimo, da so partnerji v nenehni medigri enotnosti in razlik. V odnosih ni idealnih stanj ravnovesja ali končnih ciljev; ne govorimo o razvoju razmerja pač pa o procesu in ohranjanju odnosa. »Komunikacijski dogodki, odnosi in samo življenje se nenehno odvijajo in so nedokončani, vedno “postajajo”, nikoli “so”.« (Baxter in Montgomery 1996, 47)

Za odnose je značilna **dialektična kompleksnost**, to pomeni tako neodvisnost kot medsebojno odvisnost, prepričanost in obenem neprepričanost, intimnost in neintimnost itd. Partnerji se lahko razlikujejo v tem, kako uspešno se soočajo z dialektično kompleksnostjo, za bolj uspešna razmerja pa je značilno, da so partnerji zmožni delovati v tej kompleksnosti skozi prakso. (Baxter in Montgomery 1996, 73)

Prvi korak do uspešnega upravljanja z nasprotji v odnosu je priznavanje prisotnosti dialektičnih tenzij, ki se razkrijejo skozi komunikacijo. Relacijske dialektike partnerjem omogočajo, da razmislijo, kako konstruirajo pomene glede partnerstva. »Spoštovanje multiglasnosti zahteva zmožnost, da se identificirajo in razumejo številni pogledi (osebni, odnosni, kulturni), vključujoč s tistimi, ki se razlikujejo od lastnih doživetih izkušenj.« (Wilson in Sabee v Dumlao in Janke 2012, 167)

Vsakdanje življenje in odnosi so v nenehni medigri med stabilnostjo in procesom spremembe, zato koncept relacijskih dialektik tako dobro pojasnjuje izzive, s katerimi se soočajo sodobni partnerski odnosi.

2.2.1 Glavni koncepti relacijsko dialektične perspektive

Skupne predpostavke dialektične perspektive - nasprotje, spremembo, prakso in celoto – je potrebno pogledati in razumeti v kontekstu relacijskih dialektik, kjer so jim dani posebni pomeni in značilnosti.

Po dialektični perspektivi je **nasprotje** (ang. contradiction) del družbenega življenja in gonilna sila sprememb. Izključene so vse negativne konotacije, ki ponavadi spremljajo izraz nasprotje in ne kažejo na probleme v odnosu. Glavna oziroma najbolj vidna nasprotja v odnosu so povezanost in avtonomnost, stabilnost in spremenljivost ter odprtost in zaprtost.

Naslednja predpostavka je **dialektična sprememba** (ang. dialectical change). Če imamo spremembo, pomeni, da imamo tudi stabilnost, skupaj pa sestavljata dialektično enotnost. Pri dialektični spremembi gre pravzaprav za medigro med stabilnostjo in negotovostjo. V nenehnem dialogu se prepletajo bistvene in obrobne spremembe, ciklične in linearne ter kvantitativne in kvalitativne spremembe. (Baxter in Montgomery 1996)

Iz perspektive relacijske dialektike odnosi ne iščejo ravnotežja. Namesto tega se relacijske dialektike kot tudi dialogizem bolj na splošno osredotočajo na nenehen centripetalen-centrifugalni tok. Obstaja zgolj tok, ne pa center ravnotežja, ki predpostavlja stabilnost in stremi k izničenju nasprotij. Relacijske dialektike poudarjajo spremembo, saj gledajo na ravnotežje kot na izrazito nedialoško. Udejstvovanje v dialogu pomeni, da glasovi prodirajo drug v drugega in zato ustvarjajo in spreminjajo drug drugega. (Baxter 1004, 186)

Naslednji dialektični princip je **praksa** (ang. praxis), nanaša pa se na kvaliteto, da so ljudje hkrati akterji in objekti svojih akcij in komunikacijskih odločitev. Osredotoča se na konkretne komunikacijske prakse, skozi katere družbeni akterji proizvajajo prihodnost in na katero ima velik vpliv njihova preteklost. (Baxter in Montgomery 1996) Praksa se nanaša na način, kako se ljudje odzivajo na nenehne tenzije – od zanikanja, da tenzije obstajajo, do pogovorov o preobrazbi odnosa. Relacijska dialektika pa se ne nanaša na posameznike, ampak postavlja vprašanja o kompetentnih odnosih in interakcijah. (Wilson & Sabee v Dumlao in Janke 2012, 157)

Relacijska dialektika gleda na nasprotja kot na temeljno gonilno silo spremembe (in stabilnosti) v odnosih. Odnose zaznamujejo nasprotja, ki rezultirajo v izbiri danega trenutka z ozirom na pretekle izkušnje in pričakovano prihodnostjo. Posamezniki se na nasprotja v odnosu odzivajo različno. **Praktične komunikacijske improvizacije na nasprotja**, ki so na voljo akterjem v odnosu, so številne. Baxterjeva in Montgomeryjeva sta (na podlagi svojega dela in dela filmskih kritik, ki temelji na modelu družbenih vrednot) identificirali osem vzorcev, ki pa niso vsi enako funkcionalni:

1. **Zanikanje** je eden izmed disfunkcionalnih vzorcev, ki se nanaša na negiranje in omejevanje prisotnosti nasprotij v odnosu in priznavanje zgolj enega dialektičnega pola. Ta vzorec je značilen za partnerje, ki živijo po nekih prezentiranih monoloških idealih, kako naj bi odnos moral zgledati, vendar pa je kulturno pričakovano vedenje težko vzdrževati dalj časa.
2. Pri **dizorientaciji** odziv vključuje fatalistični odnos, v katerem so nasprotja neizogibljiva, negativna in neodzivna za praktične spremembe. Na primer, partner reče "pojdiva", ker misli, da mora iti, v resnici pa si tega ne želi in njegova neverbalna govorica pravzaprav pravi "nočem iti". Tudi ta vzorec je omejen glede funkcionalnosti.
3. **Spiralna inverzija** (ang. spiral inversion) je bolj funkcionalen vzorec, ki vključuje spiralno inverzijo z ozirom na to, kateri pol danega nasprotja je dominanten v določenem trenutku. To pomeni, da v odnosu določen čas več pozornosti namenjamo na primer avtonomiji, spet drugič pa povezanosti, saj je partnerjema oboje zelo pomembno.
4. Pri **segmentaciji** gre za razliko od spiralne inverzije, kjer je temelj inverzije čas, za vsebinsko ali aktivnostno področje. Partnerji segmentirajo določene teme ali aktivnosti bolj v eno nasprotje (ang. opposition) in se tako na primer dogovorijo, da se o določenih temah ne bodo pogovarjali, medtem ko so druge teme primerne. Spiralna inverzija in segmentacija sta prevladujoča praktična vzorca v osebnih odnosih, ki kažeta na nenehna nasprotja med centripetalnimi (dominantnimi) in centrifugalnimi (podrejenimi) zahtevami; tista tenzija, ki je v danem trenutku v ospredju, je pač dominantna.
5. Kompromis je tipičen praktični vzorec, ki mu pravimo **ravnotežje**. Izpolnjeni sta obe nasprotji vendar samo deloma in za določen čas. Na primer, partnerjema veliko pomeni skupni čas kot tudi čas, preživet s prijatelji. Da bosta lahko ugodila obema željama in ker je čas omejen, partnerja skleneta kompromis in se deloma odpovesta skupnemu času, deloma času s prijatelji.
6. Naslednji vzorec, ki je še bližji idealni razrešitvi relacijskih dialektik, je **integracija**. Nanaša se na odziv, v katerem sta se partnerja zmožna odzivati polno na vse nasprotujoče sile hkrati, brez kompromisa ali ublažitve.
7. **Ponovna določitev** (ang. recalibration) pomeni sintezo ali preobrazbo izražene oblike nasprotja, tako da nasprotujoče sile niso več nasprotujoče ena drugi. Na ponovno določitev gledamo kot na odziv, ki kvantitativno in kvalitativno spremeni obliko, v

kateri je nasprotje izraženo, vendar brez stalne rešitve nasprotja. Na primer dekletu izredno veliko pomeni, da s fantom preživi veliko časa, vendar njega to odvrča od odnosa. Zato se zavestno odloči, da bo malo več časa preživela sama s sabo in tako obdržala fanta.

8. **Potrditev** (ang. reaffirmation) vključuje sprejetje partnerjev, da nasprotja ne moremo razrešiti, vendar slavi dejstvo, da je to pač del odnosov, ki jih pravzaprav popestri in da bo razrešitev tega nasprotja naredila odnos še močnejši. (Baxter in Montgomery, 1996, 59–67, 199)

Praktični odzivi na doživete tenzije niso samo trenutne izbire, ampak način odzivanja na takšne situacije in interakcije pomaga vzpostavljati čustveno klimo ali splošnejši občutek o prihodnjih (pozitivnih ali negativnih) možnostih partnerstva. In primaren vpliv na to ima komunikacija oziroma praktične izbire, kako se partnerji soočajo z dialektičnimi nasprotji. (Wood v Dumlao in Janke 2012, 157)

Baxterjeva in Montgomeryjeva sta v okviru relacijske dialektike svojo pozornost posvetili t.i. estetskim trenutkom (ang. aesthetic moments), ki jih omenja že Bakhtin. Estetski trenutki so za Bakhtina kratkotrajni trenutki celotnosti, v katerem so tekmujoči delci in nered, značilni za družbeno življenje, trenutno enotni. Ti trenutki ustvarjajo trenutno izpolnitev, zaključenost ali celotnost, v katerem partnerja dopolnjujeta drug drugega. To kar smo, namreč postanemo v in skozi interakcijo s partnerjem; posamezniki nismo predoblikovana avtonomna entiteta. V odnosih si postanemo blizu, ker posamezniki oblikujejo drug drugega. Pri tem igra pomembno vlogo kompleksna medigra podobnosti in razlik. Dve strategiji, na kateri Baxterjeva gleda kot na poseben estetski trenutek, sta integracija in ponovna določitev, saj so nasprotja združena na svoj način. (Baxter 2004, 187)

Zadnja predpostavka relacijske dialektike je **celotnost** (ang. totality). Nanaša se na to, da so vsi pojavi med seboj povezani in odvisni drug od drugega, z drugimi besedami gre za proces povezav. Tukaj pa je potrebno poudariti še nekaj pomembnih principov, ki se nanašajo na celotnost. Objekt preučevanja nasprotnih dialektičnih tenzij je odnos in ne posameznik, saj ta medigra nasprotij nastaja v odnosu. Vendar pa ni nujno, da se partnerja zavestno zavedata teh nasprotij ali pa da se strinjata glede percepcij. Če pride do neuskkljenosti med partnerjema glede npr. avtonomije in povezanosti se bo to najverjetneje manifestiralo v konfliktu, vendar to ne pomeni, da je vsak medosebni konflikt enak dialektični tenziji. Pri preučevanju relacijskih dialektik pa moramo upoštevati tudi kontekst odnosa, konkretne okoliščine, situacijske in medosebne faktorje. (Baxter in Montgomery 1996, 7–17, 69–72)

Partnerji se različno odzivajo in soočajo z nasprotji v odnosu, ali z drugimi besedami so različno **interakcijsko kompetentni**. »Interakcijska kompetentnost je določena s tem, kako dobro pari uporabljajo vzorce, kot sta spiralna inverzija in segmentacija, da se soočajo z nasprotujočimi nujnostmi, ki so povezane s temami, kot so odprtost, prepričanost in zaprtost.« (Baxter in Montgomery 1996, 193) Interakcijska kompetentnost je pravzaprav presoja o vzorcu komunikacije, o izjavah in odzivih partnerjev, ki se nenehno odvijajo v odnosu med partnerjema, zato se tudi pojmovanje kompetentnosti stalno spreminja, odvisno od partnerjevih spremenljivih poudarkov na različne aspekte njunega vedenja. (Baxter in Montgomery 1996, 193–195)

V središču tradicionalnih komunikacijskih raziskav in koncepta kompetentnosti je prepričanje, da je »komunikacijska učinkovitost ponavadi merjena z zmožnostjo, da premaga paradokse, dileme in nasprotja, primernost pa je tipično povezana z uporabo logičnih, razumskih sredstev.« Vendar pa realnost kaže drugačno sliko, saj v odnosih le majhen del časa namenjamo “dobri komunikaciji”, kot je samorazkrivanje, intimnost, vljudno pogovarjanje. »Relacijska dialektika se izogiba tem tipičnim označbam kompetentnosti z eksplicitnim sprejemanjem neizogibni in inherentni naravi nasprotij v družbenih okoliščinah.« (Baxter in Montgomery 1996, 196–198) To pomeni, da partnerji “dobro komunicirajo”, ko priznavajo nasprotja v odnosih, se nanje odzivajo skozi praktične vzorce in jih ponovno ustvarjajo skozi interakcije. Izogibanje in nespodbujanje dialoga pa pravzaprav pomeni pomanjkanje kreativnosti in znak nekompetentnosti. Interakcijsko kompetenten posameznik spodbuja dialog, za katerega je značilno spoštovanje večglasnosti. (Baxter in Montgomery 1996, 199–205)

Nekateri strokovnjaki in raziskave že odstopajo od tradicionalnega mišljenja o odnosih in odnosni komunikaciji: jezne interakcije lahko pomagajo parom zdravo spremeniti in obnoviti odnos (Gottman); za dobrobit odnosa je tako kot odprtost pomembna tudi zaprtost in regulacija privatnosti (Parks); sramota, zadrega, degradacija in zaničevanje so v nekaterih situacijah funkcionalni in celo kompetentni (Spitzberg). Ali kot pravi Duck »temna stran (odnosne komunikacije) ni vedno temna v svojem učinku.« (Baxter in Montgomery 1996, 197) Vendar pa je preučevanje odnosov skozi princip relacijske dialektike dokaj novo in kot tako neraziskano.

Že Bochner (1984) se je zavedal, da je dialektika močan indikator uspešnosti komuniciranja med partnerjema.

Partnerji morajo biti občutljivi do potrebe za integracijo in diferenciacijo drug drugega. Spretno morajo loviti ravnotežje med vpletenostjo in privatnostjo, odkrivanjem in zadrževanjem, razkrivanjem in

diskretnostjo, predvidljivostjo in skrivnostnostjo. Medosebno povezovanje je potem komunikacijski dosežek, ki zahteva izjemne percepcijske in vedenjske sposobnosti. Nekateri ljudje to brez dvoma počnejo bolje kot drugi, vendar šele počasi začnemo razumeti kako in zakaj. (Bochner v Baxter in Montgomery 1996, 206)

»Relacijska dialektika ponuja edinstven pogled na komunikativno kompetentnost. Z vidika te teorije so kompetentne interakcije pozorne na protislovja in dialektične napetosti ter predpostavljajo aktivne, kreativne in fleksibilne odzive na protislovja.« (Kuhar 2006, 45)

Vendar pa ima tudi koncept relacijskih dialektik svoje omejitve. Baxterjeva omejitve svojega dela vidi kot izzive in priložnosti za razvoj relacijskih dialektik. Po njenem mnenju je bila pri raziskovanju preveč odmaknjena od pogovorov, ki nastajajo med partnerjema. Relacijske dialektike bi morale imeti empirično osnovo v pogovorih med partnerji. Prav tako je potrebno še razviti ustrezne metode analize diskurza in analize pogovorov. Poleg tega bi delo Baxterjeve nekateri lahko kritizirali zaradi enostavnega poudarka na samo dva glasova hkrati. Čeprav nasprotje mnogi razumejo kot binarno nasprotje, pa se hkrati vedno odvija več diskurzov. Njenemu delu pa manjka tudi raziskovanje skozi daljše obdobje. Leta 2004 je Baxterjeva predstavila "drugo generacijo" relacijskih dialektik, kjer niso v ospredju samo nasprotja, ampak tudi drugi dialoški elementi. Različni pomeni dialoga – dialog kot centripetalna-centrifugalna negotovost, dialog kot govor, dialog kot estetski trenutek, dialog kot kritično razumevanje - so enako pomembni elementi. (Baxter 2004, 189)

Ohranjanje razmerja na ravni, ki je za oba partnerja zadovoljivo, je izredno težka naloga. Težko je zadovoljiti dve nasprotujoči potrebi, izziv pa je še toliko večji, ker posamezniki življenja ne načrtujejo in živijo v skladu s tradicionalnimi predstavami in pričakovanji. Družinsko življenje je bilo včasih veliko bolj rutinsko, predvideno, ustaljeno in vsakdanje, medtem ko bi lahko za današnje partnerske odnose in družinsko življenje trdili ravno nasprotno, namreč, da jim manjka prav kontinuiteta in stabilnost. Usklajevati relacijske dialektike dveh individualiziranih subjektov, ki imata razmerje v postmodernejši družbi, se sliši naporno in skoraj paradoksalno, pa vendar to odseva realnost odnosov v pozni moderni.

3 EMPIRIČNI DEL

Sodoben, individualiziran način življenja prinaša marsikateri problem, dilemo, vprašanje in od vsakodnevnega reševanja teh problemov in iskanja nujnih kompromisov sta odvisna zadovoljstvo partnerjev z odnosom in njegova prihodnost. V partnerskem odnosu ne gre brez nestrinjanj, brez prilagajanja vsakdanjim izzivom, kakovost odnosa pa je odvisna od reševanja teh problemov. V središču mojega raziskovanja bodo tako relacijske dialektike v sodobnem partnerskem odnosu. Zanima me, kako jih partnerji občutijo in kako se soočajo z njimi oz. kako komunikacijsko kompetentni so.

3.1 Raziskovalni vprašanja

Odnosi v pozni moderni so torej podvrženi dialektičnim nasprotjem in zaradi svoje dinamike zahtevajo nenehno pozornost. Vsakodnevno reševanje relacijskih dialektik je za odnose v pozni moderni ključno, zato sem se odločila, da raziščem, kakšne (nasprotujoče) tenzije doživljajo partnerji in kako jih rešujejo. Zanima me tako vsebina relacijskih dialektik kot tudi oblika, torej, kako se manifestirajo.

- Raziskovalno vprašanje 1: Kakšne nasprotujoče tenzije oz. katere oblike relacijskih dialektik izkušajo partnerji v odnosu? Kakšna je njihova vsebina, intenziteta in v kakšni obliki se manifestirajo?
- Raziskovalno vprašanje 2: Kako partnerji uravnavajo oz. kakšne strategije uporabljajo, da upravljajo z nasprotujočimi tenzijami?

3.2 Vzorec in metodologija

3.2.1 Raziskovalna metoda

Odločila sem se za kvalitativno metodo polstrukturiranih **poglobljenih intervjujev** s pari. Za to raziskovalno metodo sem se odločila, ker sam koncept relacijske dialektike zahteva kvalitativni pristop, da lahko "ujamem" dialektično naravo odnosa in raziščemo globino komunikacije v odnosu.

3.2.2 Vzorec

Moj vzorec sestavljajo 3 mladi pari (stari od 20 do 35 let), ki so skupaj vsaj 2 leti, živijo skupaj in nimajo otrok. Podobne okoliščine partnerskega odnosa so pomembne zato, ker na relacijske dialektike vpliva tudi kontekst odnosa. Odločitev za intervjuvanje parov in ne posameznikov izvira iz dejstva, da se relacijske dialektike osredotočajo na odnose, skupine in interakcije ter ne na posameznike. Že vzpostavljena razmerja imajo drugačne relacijske tenzije kot razmerja v nastajanju. Za dolgoročni obstoj razmerja, ki je pravzaprav v središču mojega zanimanja, je pomembno reševanje nasprotujočih potreb, ki se razvijejo šele po določenem času. Prav tako sem v vzorec zajela le pare brez otrok, kajti majhni otroci v veliki meri prevzamejo odnos, saj zahtevajo veliko pozornosti, kar pa terja čas in energijo. Za izbiro vzorca mladih parov pa sem se odločila, ker v tem obdobju življenja začenjajo svojo samostojno pot izven primarnih družin, usmerjeni so nase in na svoj razvoj, iščejo svoj prostor na trgu dela, rešujejo stanovanjski problem. Zanimalo me je, kako partnerji upravljajo z relacijskimi dialektikami, ko usklajujejo svoje življenjske poteke, ki jih zaznamujejo individualizacija, spremenjena vloga žensk, spremenjena razmerja med zasebnim in poklicnim življenjem ter so zaradi naštetega zahtevni že sami po sebi.

Partnerje bom intervjuvala ločeno, sicer bi tvegala, da ne bi bili iskreni drug pred drugim. Nekatera vprašanja se nanašajo na iskrenost do partnerja, zadovoljstvo z odnosom, skratka na precej intimne občutke glede sebe in partnerja, zato morajo biti okoliščine raziskovanja takšne, da bodo omogočale iskrenost.

Prvi par je skupaj dve leti in pol. Partnerka (Ž1) je stara 25 let, opravlja študentsko delo, partner (M1) pa je star 28 let in je zaposlen.

Drugi par je skupaj štiri leta in pol in je edini izmed intervjuvanih parov poročen. Partnerka (Ž2) je stara 30 let, partner (M2) 26 let, oba sta zaposlena.

Tretji par je v zvezi že 7 let in pol. Partnerka (Ž3) je stara 23 let in dela občasna študentska dela, partner (M3) je star 25 let in opravlja študentsko delo.

3.2.3 Intervjujska vodila

Intervjujska vodila (nahajajo se v prilogi) imajo dva sklopa; prvi del intervjuja je zasnovan strukturirano z vnaprej določenimi vprašanji, drugi del intervjujev je polstrukturiran. Postavila sem okvirna vprašanja, katerih odgovore želim izvedeti preko poglobljenih intervjujev, vendar pa moram biti med intervjuji dovolj prilagodljiva, da v globino raziščem odnose in s kakšnimi nasprotujočimi tenzijami se soočajo partnerji. Nenazadnje so odnosi in

nasprotja v njih precej individualizirana, zato mora biti tudi moje raziskovanje temu primerno fleksibilno.

Prvi sklop se nanaša na odnos, kjer me zanimajo dejstva oziroma osnovni podatki o odnosu in odnos partnerjev drug do drugega in razmerja. Poznavanje širšega konteksta odnosa je pomembno, zato da bom boljše razumela relacijske tenzije v odnosu. Drugi del intervjujev pa se nanaša na relacijske dialektike. Pare bom spraševala, kako doživljajo glavne relacijske dialektike (povezanost in avtonomnost, stabilnost in spremenljivost, odprtost in zaprtost), ter preverila, ali se morda soočajo tudi s katerimi drugimi. Poleg same vsebine me zanima tudi njihova intenziteta in način razreševanja tenzij ter kako pari v praksi upravljajo z relacijskimi dialektikami v odnosu.

3.3 Analiza

3.3.1 Relacijske dialektike v odnosih intervjuvanih parov

V nadaljevanju se bom najprej osredotočila na posamezne glavne relacijske dialektike (povezanost – avtonomnost, odprtost – zaprtost in stabilnost – spremenljivost). Preko intervjujev sem poskušala ugotoviti, kako partnerji in partnerke doživljajo relacijske dialektike v odnosih in kako upravljajo z njimi.

3.3.1.1 Povezanost – avtonomnost

Vsem intervjuvancem, z izjemo partnerke tretjega para, se zdi razvijanje lastnega življenja poleg življenja v partnerski zvezi izredno pomembno. Menijo, da so lahko srečni v partnerski zvezi le, če so srečni sami s seboj. Avtonomnost doživljajo kot preživljanje časa sami s seboj, ukvarjanje z lastnimi hobiji in druženje s prijatelji. *»Mislim, da mora imeti vsak najprej svoje življenje in če to nekak vzporedno furaš, je to kul, lahko zveza normalno funkcionira.«* (M1) Le ena intervjuvanka je izpostavila, da ji avtonomnost ne pomeni veliko, saj *»je to njuno skupno življenje in ne ločuje več svojega in njegovega.«* (Ž3) Medtem ko drugi par meni, da imata enake poglede na to, koliko časa morata namenjati zvezi in koliko časa sama sebi, pa ostala dva para nista skladna v svojih pogledih na relacijsko dialektiko povezanost – avtonomnost. Oba partnerja menita, da si partnerki želita več povezanosti, več časa drug za drugega, kot si tega želita sama.

Pri prvem paru je ta neusklajenost po mnenju partnerja predvsem na začetku zveze povzročala nestrinjanja, saj je partnerki zaradi slabih preteklih izkušenj manjkalo zaupanja.

Partner je s spodbujanjem partnerke k preživljanju časa s svojimi prijateljicami ter s potrpežljivostjo zmanjšal nasprotovanje, tako da sta sedaj bolj usklajena. Partnerka je sicer izjavila, da ji lastna avtonomnost veliko pomeni ter da jo partner k temu spodbuja, tako da zaradi tega ne prihaja do nestrinjanj. Medtem ko partnerka ne izkuša problemov zaradi relacijske dialektike povezanost – avtonomnost, pa partner čuti, da to predstavlja tenzijo, saj si po njegovem mnenju partnerka želi več skupnega časa, poleg tega pa je na začetku zveze “samostojno” preživljanje časa povzročalo napetosti v odnosu. Čeprav njuni pogledi niso skladni, pa lahko iz odgovorov povzamem, da avtonomnost obema veliko pomeni, tako da s kompromisom oziroma ravnotežjem uravnava čas zase in drug za drugega.

Drugi par ima na povezanost – avtonomnost podobne poglede, zato jima to nikoli ni povzročalo kakšnih problemov. Na to relacijsko dialektiko se odzivata s spiralno inverzijo: njun odnos je pri obeh na prvem mestu, obema pa veliko pomeni tudi “lastno življenje”, tako da si znata vzeti čas tako za odnos kot tudi zase: *»Midva imava ful skupnih hobijev in poj tist, kar si pa vsak zase vzameva, to ni neki ni ful, ampak tisto, kar je, pa obadva veva, da rabiva.«* (M2)

Tretji par, ki je skupaj že sedem let in pol, je glede povezanosti in avtonomnosti še najmanj usklajen. Partnerka sploh nima želje po avtonomnosti, medtem ko partnerju čas zase pomeni veliko. Za razliko od prvega para se oba zavedata, da je njuna želja po preživljanju časa skupaj in s samim seboj različna. Partner se zaradi tega odpoveduje druženju s prijatelji, saj bi na ta račun preživel manj časa s punco, za kar je prepričan, da ji ne bi bilo všeč. Partner pravi, da si ne vzame dovolj časa zase in za prijatelje oz. kot to komentira njegova partnerka: *»Predvsem se mi zdi, da čas, ko je sam, ne izkoristi zares zase in za svojo rast, zato ga nikol nima dovolj.«* Partnerka čuti le potrebo po povezanosti, zato bi to po klasifikaciji praktičnih komunikacijskih improvizacij na nasprotja uvrstila med zanikanje, saj priznava le eno nasprotje. Partner pa sicer poleg povezanosti čuti tudi potrebo po avtonomnosti, vendar pa sam ne naredi veliko zanjo, deloma tudi, ker se boji odziva partnerke, zato ocenjujem, da se na relacijsko dialektiko odziva z dizorientacijo.

Zanimalo me je tudi, ali se z razvojem razmerja želja po povezanosti in avtonomnosti večja ali manjša. Partner prvega para meni, da ni bistvene razlike v želji po povezanosti, pač pa da se je spremenil dejanski skupni čas, vendar zaradi zunanjih okoliščin, kot je služba. Njegova partnerka meni, da se je ta želja iz začetnega vznemirjenja spremenila v navado, saj bi ji *»nekaj manjkal, če bi šla sama domov, pa bi bla sama doma.«* Drugi par je mnenja, da se želja, koliko časa morata preživeti skupaj in koliko vsak zase, ne spreminja. *»Več ali manj je skoz isto. Seveda pridejo obdobja, ko sva obadva bolj obremenjena, služba pa faks zraven, pa*

ostale stvari, pa sva mogoče zaradi tega malo manj skupaj, ne pa zaradi tega, ker bi hotla bit.» (Ž2) Tretji par pa je za razliko od prvih dveh na začetku čutil manjšo potrebo po skupnem preživljanju časa, ta pa se je z razvojem razmerja povečevala: »Sedaj pa živiva skupaj in je čist "naravno", mislim, bi bilo čudno, če se ne bi vidla. Tko da se mi zdi, da skozi leta je bila skozi večja želja in dejanski čas, ko sva ga preživela skupaj.« (M3) Kljub temu da imata oba partnerja sedaj željo po povezanosti, pa nista usklajena glede potreb po avtonomnosti.

3.3.1.2 Odprtost – zaprtost

Intervjuvanci različno gledajo na to, koliko in katere informacij morajo deliti s partnerjem – te razlike niso samo med posameznimi pari, ampak tudi med partnerjema istega para.

Prvi par si načeloma vse pove, medtem ko glede svojega največjega nerešenega problema nimata enakega pogleda. Izkušnje so ju pripeljale do drugačnih zaključkov, koliko odprtosti je potrebno pri tej občutljivi tematiki: partnerka to večkrat pusti pri miru in je glede tega bolj zaprta oziroma se o tem lažje pogovori s kom drugim, partner pa ravno obratno meni, da se bolj kot prikrivanje spleča »direktna konfrontacija«. Partner od vsega začetka partnerki stoddostno zaupa in ji vse pove, medtem ko je partnerka za to potrebovala nekoliko več časa. Partner pri relacijski dialektiki odprtost – zaprtost priznavata le eno nasprotje (odprtost), kar je po klasifikaciji praktičnih komunikacijskih improvizacij na nasprotja po Baxterjevi in Montgomeryjevi (1996) disfunkcionalni vzorec zanikanje. Partnerka pa se na to relacijsko dialektiko odziva s segmentacijo - o določeni temi (partnerjeva družina) se noče pogovarjati, saj zaradi različnosti njenih mnenj noče prizadeti partnerja.

Tudi pri drugem paru na relacijsko dialektiko odprtost – zaprtost gledata in se nanjo odzivata podobno kot pri prvem: partner priznava le odprtost, partnerka pa je bolj zaprta glede malenkosti, ki bi po njenih izkušnjah pripeljale do nepotrebnega prepira.

Situacija je podobna tudi pri tretjem paru, le da je partner tisti, ki partnerki ne pove vsega, medtem ko ona zagovarja popolno odprtost: »Povem mu čisto vse, včasih tud stvari, ki jih raje ne bi vedel.« Partnerju je težko govoriti o svojih čustvih, včasih se ji po prigovarjanju partnerke zaupa, sicer pa pred njo nič namenoma ne skriva. Drugi razlog za partnerjevo zaprtost pa je, podobno kot pri partnerki drugega para, izogibanje preprirom, zato nepomembne malenkosti, ki ga motijo, rajši spregleda. Z razvojem razmerja se je povečalo zaupanje in odprtost; za razliko od partnerja pa se njegova partnerka rajši odprto sooča z vsemi problemi: »Se je spremenilo, vendar mu sedaj že nekaj let povem vse. So tudi teme, ki

vem, da bodo prinesle prepir, vendar jih vseeno načenjam, ker želim, da bi jih enkrat končno razrešila. Je pa on oseba s katero najlažje delim vse, tudi stvari, katerih me je sram.»

3.3.1.3 Stabilnost – spremenljivost

Skozi intervjuje se je pokazalo, da so pari dosegli določeno stabilnost, ki je vsem zelo pomembna, medtem ko za spremenljivost oziroma vznemirljivost poskrbijo z različnimi aktivnostmi.

Prvi par, ki je skupaj dve leti in pol, se je že navadil drug drugega, tako da je njun skupni čas precej predvidljiv. Vendar pa se jima dogajajo različne stvari, zaradi katerih je njuno življenje razburljivo. Partner si želi, da bi bile te nepredvidljive situacije bolj pozitivne, vendar pa po drugi strani te izkušnje predstavljajo priložnost za reševanje problemov. Partnerka meni, da z razvojem razmerja različne življenjske prelomnice prinesejo vznemirjenje, sicer pa se oba trudita, da odnos ohranjata zanimiv.

Tudi partnerjema iz drugega para ustrezata stabilnost in varnost, ki ju prinaša dolgotrajen odnos. *»Sedaj mi je ubistvu boljše. Po moje je to več vredno, da lahko človeku zaupaš pa da res veš, s kom si.«* Kljub temu pa skupno življenje *»ni ratalo rutina, ker sva obadva takšna, da se nama mora skozi nekaj dogajat in stremiva k temu, da sva v akciji.«* (M2)

Pri tretjem paru, ki je skupaj najdlje, sedem let in pol, pa partnerja včasih pogrešata vznemirljivost in ocenjujeta, da je njun skupni čas precej predvidljiv, kar ju včasih dolgočasi. *»Ja sigurno, pride čas, ko ti je odveč, ko je brezveze. To so pač una sinusna valovanja, pridejo slabi kajti, pridejo dobri kajti. Če pa pogledaš povprečje je pa dobro, tako da me ne moti.«* Veliko bolj od spremenljivosti cenita in si želita stabilnosti, globokega odnosa, ki prinaša varnost in sproščenost, ki sta bili zgrajeni v času skupnih let: *»Takrat ene prvih tri, štiri mesece sploh nobene napake ni, vse je samo popolno. Tist je itak ful dobr. Sam to je dejansko vse površinsko, se mi zdi, da ni ene globine. Poj pa spoznaš enga in se spremeni.«*

Tako kot prva dva para si tudi tretji par prizadeva in dela na tem, da si popestri življenje: *»Sigurno ja, pa da je na vsake toliko časa nekaj novega, pa da skozi nekaj načrtujeva.«* (M3)

Zanimalo me je tudi, kako pari gledajo na skupno prihodnost, ali so prepričani v stabilnost zveze in v partnerja. Vse partnerke so prepričane v skupno prihodnost z določenim zdravorazumskim zadržkom, da ni nič v življenju 100-odstotno dano, vedno gre lahko kaj narobe: *»Če bo vse tako, kot si jaz želim, bova skupaj do konca življenja, pa upam, da bova, ampak ne moreš pa vedeti.«* (Ž2) Njihovi partnerji nimajo nobenega dvoma in so prepričani, da bodo ostali skupaj. Na splošno se partnerji in partnerke med seboj poznajo zelo dobro, v

tem času so spoznali njihov dobre in slabe strani. Pri vseh parih pa je eden od partnerjev izjavil, da ga partner še vedno lahko preseneti.

3.3.1.4 Ostale relacijske dialektike

Poleg najpogostejših relacijskih dialektik (povezanost in avtonomnost, stabilnost in spremenljivost, odprtost in zaprtost) sem preko splošnih vprašanj o najpogostejših nesoglasjih poskušala ugotoviti, ali se soočajo tudi z drugimi nasprotujočimi relacijskimi tenzijami. Najpogostejša manifestacija relacijskih dialektik so namreč nesoglasja, zato me je zanimalo, katera so najpogostejša nesoglasja med partnerji in partnerkami ter kako jih na splošno rešujejo.

Prvi par je kot glavno temo nesoglasij izpostavil družino oziroma po pripovedovanju partnerja nesprejemanje partnerke s strani partnerjeve družine, partnerka pa je ta problem opisala kot *»da on tud drugače dojema njegove obveznosti do svoje družine«*. Sprva je partner omenil, da do nesoglasij prihaja le zaradi malenkosti, kasneje pa je povedal, da je tri četrt preprirov povezanih prav s tem. *»To je predvsem mišljeno na mojo famulijo doma, ker to je za njo pač večni problem, ker je neki ne sprejmejo najbolj dobro. In to je pač težko zej odrezat famulijo od sebe stran, jaz probam iz svoje strani nekaj, da bi to funkcioniralo, neko harmonijo ustvarit. Je pa res, da je ona že toliko prizadeta, da se ji niti ne da več trudit, da bi to uspelo.«* Nesoglasja, povezana s partnerjevo družino, bi lahko širše gledano uvrstila v relacijsko dialektiko povezanost – avtonomnost, saj je partnerjeva navezanost in dojemanje obveznosti do družine (oziroma njegova avtonomnost v odnosu) v konfliktu s povezanostjo do partnerke. Partnerka je kot področje, o katerem nimata istega stališča, izpostavila tudi vero, vendar jima to ne predstavlja večjega problema.

Drugi par je kot glavno tematiko, o kateri se ne strinjata, izpostavil politiko. *»Politika definitivno. Že od samega začetka se midva od politike ne pogovarjava. To je tako: ko sem jaz pri njemu, pa se pogovarjajo od politike, sem jaz tiho in si mislim svoje, isto je pa on, ko sva pri meni doma.«* Sicer pa do preprirov prihaja predvsem zaradi nepomembnih malenkosti, ko imata slab dan.

Tretji par se po opisu partnerke najpogosteje ne strinja *»o stvareh, ki se tičejo njegove družine, o načrtovanju prihodnosti, o hrani in nakupovanju.«* Partner pa je izpostavil, da se ponavadi prepirata zaradi enih in istih stvari, predvsem ker partnerko na njem motijo določene lastnosti, *»ki bi jih bilo potrebno spremenit ali priredit ali mal popravt.«*

Z izjemo drugega para, kjer so nesoglasja bolj "vsebinska", imajo intervjuvani partnerji in partnerke "odnosna" nesoglasja, ki pa bi jih lahko uvrstila med relacijske dialektike, ki sta jih identificirale Baxterjeva in Montgomeryjeva, sicer pa nisem zaznala nobenih drugih ali novih. Partnerji in partnerke menijo, da so nesoglasja bolj kot z določenimi tematikami povezana oziroma odvisna od časovnih obdobjih. Intenziteta nesoglasij je namreč večja v določenih obdobjih. Z izjemo partnerja prvega para so se vsi strinjali, da do več nesoglasij in z njimi povezanih preprirov prihaja v določenih obdobjih, gre za »sinusna nihanja«. Partnerka prvega para pravi, da do nesoglasji prihaja zaradi njenih hormonov: *»To je povezano tudi s časovnimi obdobji in hormoni. Takrat ko sem bolj tečna, se mal več kregava, takrat, ko men dol maha, se malo manj kregava.«* Drugi par pa se najpogosteje prepira, ko ima (vsaj) eden od partnerjev slab dan. *»A veš, zakaj se midva skregava? Zato ker ima en slab dan in je poj mal zopr in potem je še drugi mal zopr in potem se že ena brezvezna stvar najde, zaradi katere se mal skregava.«* (M2) Partnerka iz tretjega para to povezuje s stresom: *»Bolj gre za obdobja, ko nisva na isti valovni dolžini. To je takrat, ko je eden ali oba pod stresom.«* Njen partner meni, da nesoglasja pridejo na dan, ko se stvari naberejo. *»Najprej se nič ne kregava, poj se pa nabira, se nabira, poj se pa fajn skregava, pa dava iz sistema.«*

Ko pride do različnih nesoglasij, intervjuvanci to rešujejo bolj ali manj uspešno oziroma funkcionalno. Prvi par svojega glavnega problema, t.j. partnerjevega odnosa do svoje družine, ki je odgovoren za večino preprirov, *»ne zna oziroma še ni rešil, zato se prelaga iz situacije v situacijo.«* (M1) Ker imata nezdržljiva pogleda na problem, se zaradi tega občasno spreta, včasih pa partnerka poskuša ignorirati problem. Zdi se ji, da je partner nekoliko spremenil svoj odnos, kar jo navdaja z upanjem, da se bo zadeva v prihodnosti razrešila. Tudi partner upa, da se bo zadeva nekako razrešila z ureditvijo drugih službenih zadev. V tem primeru se partnerja na nasprotje odzivata z dizorientacijo – oba partnerja sta se "sprijaznila z usodo", da imata vsak svoj pogled na situacijo, zaradi česar je nasprotje neizogibljivo in negativno. Do določene mere gre tudi za segmentacijo, saj se vsaj partnerka o zadevi včasih noče pogovarjati, saj ne vidi rešitve.

Pri drugem paru do večine nesoglasij pride, ker ima eden od partnerjev slab dan. Nesoglasje traja, dokler eden od njiju ne popusti, kar zna biti *»problem, ker sta obadva trmasta.«* (M2) Po besedah partnerke vedno popusti partner, medtem ko partner meni, da oba popuščata v enaki meri. V tem primeru ne gre za relacijske dialektike, lahko bi rekli, da resnega nesoglasja in odnosnega nasprotja sploh ni.

Tretji par se reševanja nesoglasij ponavadi loti potem, ko je eden od partnerjev nekaj časa slabe volje in drugi to opazi. *»Poj se pa začneva odkrito pogovarjat, pa poveva kaj je, pa se*

zmenja. Se pomiriva, poveva kaj bova zej, a bova kej spremenila al nava.» (M3) Čeprav sta se že dogovorila, da bosta nesoglasja reševala sproti, se tega ponavadi ne držita. Partner pravi, da je vzrok zato, ker se noče prepirati: »Že tako enkrat slej ko prej se, zakaj bi se sedaj vsak dan, če je čist brez veze. ...maš probleme po stopnjah: ene so kritične, ene so srednje, ene pa so brezvezne. S srednjimi pa brezveznimi se mi ne da ukvarjat sproti, ampak poj, ko se enkrat skregava, si pa poveva vse, kar je narobe.« (M3) Njun odziv na nesoglasja, ko se jih enkrat odločita rešiti, najbolj spominja na ravnotežje, saj za določen čas dosežeta kompromis.

Med odgovori intervjujanih parov na vprašanja o splošnih nesoglasjih in upravljanju z njimi težko najdem veliko skupnih točk. Sodeč po njihovih odgovorih se soočajo z različnimi problemi, ki jih rešujejo vsak na svoj način. Edini skupni točki sta, da se soočajo z nesoglasji in da so ta bolj pogosta ali intenzivna v določenih obdobjih.

V individualističnih razmerjih relacijske dialektike intervjuvanci doživljajo in dojemajo različno - ne samo med posameznimi pari, ampak tudi znotraj parov. Preden lahko potegnem kakršnekoli vzporednice med intervjuvanimi pari in odgovorim na raziskovalni vprašanji, se mi zdi pomembno, da podrobno pogledam posamezna razmerja in v celoti predstavim, s katerimi nasprotujočimi odnosnimi tenzijami se soočajo ter kako jih rešujejo.

3.3.2 Vsebina, intenziteta in oblika relacijskih dialektik

Da bi ugotovila, kakšne nasprotujoče tenzije oz. katere oblike relacijskih dialektik izkušajo partnerji in partnerke v odnosu, kakšna je pravzaprav njihova vsebina, sem jim postavila nekaj splošnih vprašanj o najbolj pogosti vsebini nesoglasij kot tudi posrednih vprašanj o relacijskih dialektikah. Intervjuvani pari se soočajo z vsemi tremi oblikami relacijskih dialektik po Baxterjevi in Montgomeryjevi (1996), drugih oblik pa preko njihovih odgovorov nisem zaznala.

Najbolj izrazita relacijska dialektika pri intervjuvanih parih je povezanost – avtonomnost. Vsem partner in odnos pomenita največjo prioriteto v življenju, vsi z izjemo ene intervjuvanke pa so izpostavili tudi pomembnost razvijanja lastnega življenja. Ker sta partnerjem pomembna tako povezanost kot avtonomnost, tukaj prihaja do razhajanj. Medtem ko en par meni, da imata enake poglede na to, koliko časa morata namenjati zvezi in koliko časa sama sebi, pa ostala dva para nista skladna v svojih pogledih na relacijsko dialektiko povezanost – avtonomnost. Oba partnerja menita, da si partnerki želita več povezanosti, več časa drug za drugega, kot si tega želita sama.

Tudi pri relacijski dialektiki odprtost – zaprtost prihaja do razhajanj med partnerji in partnerkami. Intervjuvanci različno gledajo na to, koliko ter katere informacije morajo deliti s partnerjem. Pri vseh treh parih eden od partnerjev v paru zagovarja le en pol napetosti in sicer odprtost, medtem ko drugi partner meni, da je potrebna tudi zaprtost glede določenih tem. Zaprtost ne pomeni namernega prikrivanja pomembnih stvari, ampak je razlog zanjo izogibanje nepotrebnim prepričevanjem in želja, da ne bi prizadeli partnerja.

Bolj enotni glede percepcije in želja pa so partnerji pri relacijski dialektiki stabilnost – spremenljivost. Skozi intervjuje se je pokazalo, da so pari dosegli določeno stabilnost v odnosu, ki je vsem zelo pomembna, medtem ko za spremenljivost oziroma vznemirljivost poskrbijo z različnimi aktivnostmi. Kljub temu da je njihov skupni čas bolj ali manj predvidljiv, pari bolj cenijo stabilnost in varnost, ki ju prinaša dolgotrajen odnos. Vendar pa si vsi pari prizadevajo, da popestrijo odnos in ga ohranjajo zanimivega. Poleg različnih aktivnosti za pestrost poskrbijo z načrtovanjem naslednjih korakov v življenju oz. z razvijanjem zveze. Pari so tudi prepričani v skupno prihodnost, stabilnost zveze in v partnerja, za katerega menijo, da ga poznajo zelo dobro. Pri tem je zanimivo, da partnerji nimajo nobenega dvoma, da bodo ostali skupaj, medtem ko so partnerke sicer prepričane v skupno prihodnost, vendar se zavedajo, da ni v življenju nič zagotovljenega. Skladno z ugotovitvami analize, ki jo je opravila Baxterjeva, so tudi intervjuvanci izrazili enake poglede glede prepričanosti in spremenljivosti pri kakovostno različnih pomenih napetosti te relacijske dialektike. Tako so bolj prepričani in si želijo več stabilnosti glede stanja zveze, partnerja in skupne prihodnosti, več spremenljivosti pa si želijo pri različnih skupnih dejavnostih, ki ohranjajo zvezo vznemirljivo.

Če se osredotočim na intenziteto relacijskih dialektik, je ta po mnenju intervjuvancev bolj kot odvisna od vsebine povezana z določenimi obdobji. Intenziteta nesoglasij je namreč večja, ko so partnerji pod stresom ali imajo slab dan. Zanimalo me je tudi, ali se intenziteta posameznih relacijskih dialektik sčasoma v razmerju večja ali manjša. Načeloma so partnerji na začetku razmerja manj odprti, saj še gradijo zaupanje, zveza je bolj vznemirljiva, saj je vse novo. Sicer pa nisem zaznala večjega spreminjanja intenzitete relacijskih dialektik z razvojem razmerja. Manifestacije relacijskih dialektik se oblikujejo skozi praktične komunikacijske improvizacije partnerjev na odnosne tenzije. Glede na intenziteto se včasih izrazijo kot konstruktiven dialog, včasih kot prepričevanje, včasih pa jih partnerji ignorirajo in o njih nočejo govoriti, da ne bi prizadeli drugega partnerja ali ker se preprosto nočejo prepričevati. Zato je bolj pomembno vprašanje, kako pari uravnavajo relacijske dialektike oz. kakšne strategije uporabljajo.

3.3.3 Uravnavanje relacijskih dialektik

Odnosne tenzije intervjuvanci uravnavajo zelo različno. Npr. relacijsko dialektiko povezanost – avtonomnost prvi par uravnava z ravnotežjem, drugi s spiralno inverzijo, tretji pa z zanikanjem in dizorientacijo. Pri relacijski dialektiki odprtost – zaprtost pa je med pari več podobnosti. Kot sem že omenila, pri vseh treh parih eden od partnerjev zagovarja 100-odstotno odprtost, torej priznava le en dialektični pol, kar po klasifikaciji praktičnih komunikacijskih improvizacij na nasprotja po Baxterjevi in Montgomeryjevi (1996) spada med zanikanje. Drugi partner oz. partnerka pa se na to relacijsko dialektiko odziva s segmentacijo in se o določenih temah zaradi takšnih ali drugačnih razlogov noče pogovarjati. Tudi odnosno tenzijo spremenljivost – stabilnost vsi intervjuvani pari doživljajo podobno: v prvi vrsti jim je pomembna stabilnost, ki so jo zgradili v dolgoletnem odnosu, prav tako se vsi trudijo, da z različnimi dejavnostmi v odnosu ohranjajo vznemirljivost. Strategija oz. prevladujoč vzorec spopadanja s temi nasprotji je segmentacija, saj si želijo in dejansko so bolj prepričani glede stanja zveze, partnerja in skupne prihodnosti, za več spremenljivosti pa si prizadevajo skozi različne skupne dejavnosti.

Segmentacija, ki je poleg spiralne inverzije najpogostejša praktična komunikacijska improvizacija na nasprotja v osebnih odnosih po Baxterjevi in Montgomeryjevi (1996), se je izkazala za najpogostejši uporabljen vzorec med intervjuvanimi pari. Dokaj pogost vzorec, ki je pravzaprav disfunkcionalen, je tudi zanikanje. Nobeden od parov se na relacijske dialektike ne odziva z visoko funkcionalno praktično komunikacijsko improvizacijo na nasprotja, kot so npr. integracija, ponovna določitev ali potrditev.

Vendar pa glede na to, da partnerjem njihove zveze pomenijo ogromno in da jih ocenjujejo kot uspešne, sklepam, da so uporabljene metode upravljanja z relacijskimi dialektikami dokaj funkcionalne oz. učinkovite.

3.3.4 Odnos do partnerskega razmerja in partnerja

Pomen, ki ga partnerskemu odnosu pripisujejo partnerji in partnerke, je izredno pomemben za razumevanje reševanja neskladij in nesporazumov v odnosu. Širši kontekst odnosa je pomemben za relacijske dialektike, saj na njihovo uravnavanje vpliva, kako partnerji in partnerke doživljajo in vidijo odnos, kakšno vlogo predstavlja v njihovem življenju.

Intervjuji so razkrili, da je partnerska zveza vsem intervjuvancem zelo pomembna, pomeni jim ogromno, nekaterim celo vse. *»Najlažje opišeš tako, da rečeš, da si brez njega ne moreš predstavljat življenja, ker ti nudi vse. Na vseh področjih tvojga življenja je on tisti, ki je*

zmeraj s tabo, tisti, na katerega se lahko zmeraj obrneš.» (Ž2) Gre za odnos, v katerem najdejo podporo, zaupanje in varnost. »Zaupam mu lahko vse, povem težave in z njim delim uspehe, daje mi občutek varnosti in domačnosti.« (Ž3) Na partnerje gledajo kot na življenjske sopotnike, ki gredo z njimi skozi življenje v dobrem in slabem. »Jaz ga vidim kot življenjskega partnerja. Pač takrat, ko si tečen, mu težiš, greš kam skupaj, ti je lepo. Tko no, en življenjski spremljevalec.« (Ž1)

Izmed vseh področij življenja jim največ pomeni prav partnerski odnos. *»Ja sigurno mi to praktično največ pomeni. Najprej je to, poj pa vse ostalo. Tudi glede na to vse ostalo prilagajam. ... Itak, ko si enkrat z enmu, ne delaš, no naj ne bi delal nič več na svojo pest. Ni to zej tako, da za vsako malenkost sprašuješ, ampak da se vsaj za večje stvari prilagajaš.«* (M2)

Partnerja oz. partnerko postavljajo pred svoje interese in hobije ter pred razvijanje kariere. Dva para sta prioritete v življenju postavila v sledečem vrstnem redu: partner, prijatelji in družina ter hobiji, na zadnje mesto pa so postavili službene obveznosti. Tretji par pa je pri življenjskih prioritetah s svojimi odgovori nekoliko odstopal: partner je na prvo mesto postavil poklicne obveznosti, tudi pri partnerki se vrstni red spreminja in včasih je služba na prvem mestu. Obadva menita, da je služba pomembna, saj omogoča materialni obstoj, prinaša pa jima tudi zadovoljstvo.

Intervjuvani partnerji in partnerke sicer večino časa, ko niso v službi, preživijo s partnerjem, hobijem v povprečju namenijo uro do dve na dan. Med vikendom je njihov čas večinoma namenjen partnerju in skupnim aktivnostim.

Svoje zveze vsi partnerji in partnerke vidijo kot uspešne, le dve izmed intervjuvank sta izpostavili, da včasih zaradi stresa ali izzivov, ki jih prinaša življenje, občasno ni tako. Zavedajo se, da se je za dober odnos potrebno potruditi. Eden izmed pogostih odgovorov, ko so intervjuvanci opisovali uspešne partnerske zveze, je nujnost prilagajanja in sprejemanja kompromisov. *»Spet je tukaj prilagajanje. Vsak se mora kateri stvari prilagoditi, se ji odpovedati, normalno, da dva nimata istega mišljenja, vsaj na začetku ne.«* (M2), *»Obadva morata sprejemati kompromise, to se prav, ne bit egoist v zvezi, da sam svoje hočeš.«* (Ž1)

Partnerji in partnerke se zavedajo, da je pomembna značilnost kakovostnega odnosa sposobnost prilagajanja in sprejemanja kompromisov, ki je eden izmed srednje funkcionalnih vzorcev odzivanja na nasprotja v odnosu po Baxterjevi in Montgomeryjevi. Vsi intervjuvani pari so poudarili pomen komunikacije za uspešno zvezo, tako o stvareh, ki jih motijo, kot tudi o stvareh, ki jih osrečujejo, saj tako preprečujejo nastanek resnih konfliktov. *»Spoštovanje, povedati takoj, kaj kašnega mot, ne da se stvari nabirajo. Velik pogovora, mislim, da je to*

najbolj pomembno.« (M3) Dva izmed intervjuvancev sta izpostavila, da je pogovor o stvareh, ki motijo partnerja, pomemben, vendar pa je prav tako potrebno včasih nepomembne malenkosti spregledati. *»Mogoče tudi, da znaš kakšno stvar oprostiti in tolerirati, če te kaj moti, spregledaš. Tudi to moraš v zakup vzeti, da nismo vsi vsak dan dobre volje, včasih je treba čez to iti pa malo spregledati. Te drobni prepiri so tisti, ki lahko na koncu zvezo uničijo. Če znaš iti čez to, se pogovori in si zaupati, je to to.»* (Ž2) Intervjuvanci so izpostavili tudi pomembnost skupnih hobijev, spodbujanja drug drugega in zaupanja za uspešno in srečno zvezo.

4 SKLEP

Koncept relacijskih dialektik odseva odnosne tenzije sodobnih partnerskih razmerij, saj posamezniki vseskozi doživljajo več nasprotujočih potreb in želja. Kako se to izraža v odnosih ter kako pari uravnavajo relacijske dialektike, sem preverila na vzorcu treh parov, ki so skupaj že vsaj dve leti, živijo v samostojnem gospodinjstvu, nimajo otrok, partnerji pa so stari med 20 in 35 let. Skozi intervjuje se je izkazalo, da partnerji občutijo relacijske dialektike; med njihovimi odgovori sicer lahko potegnem določene vzporednice, vendar pa se odraža tudi individualizem partnerjev, zaradi česar različno doživljajo in uravnavajo odnosne tenzije, razlike pa se ne kažejo samo med posameznimi pari, ampak tudi med partnerji istega para.

Najbolj izrazita ali intenzivna relacijska dialektika je povezanost in avtonomnost, saj je partnerjem poleg razmerja pomembno tudi razvijanje lastnega življenja, zato tukaj nastaja največ priložnosti za nesoglasja. Dobro je, če imata partnerja enak pogled na to, koliko enega in koliko drugega je v danem trenutku potrebno za ohranjanje zadovoljstva samim s seboj in z razmerjem. Tega ne morem trditi za dva para, ki glede te tematike nista usklajena. Več podobnosti pa je med pari pri relacijskih dialektikah stabilnost in spremenljivost ter odprtost in zaprtost. Eden od partnerjev pri vseh treh parih zagovarja stoodstotno odprtost pri vseh temah, medtem ko se drugi partner oz. partnerka na to odnosno tenzijo odziva s segmentacijo. Tudi doživljanje in upravljanje odnosne tenzije stabilnost – spremenljivost je pri vseh treh parih podobno: prepričani so glede partnerja, zveze in skupne prihodnosti, za spremenljivost pa skrbijo preko skupnih dejavnosti.

Intervjuvanci večinoma uporabljajo srednje funkcionalne vzorce, predvsem segmentacijo, drugi najbolj pogost vzorec pa je pravzaprav disfunkcionalen, in sicer gre za zanikanje. V kolikšni meri so partnerji zmožni zadovoljevati nasprotno odnosne tenzije oz. koliko so interakcijsko kompetentni, ni preprostega odgovora. Intenziteta doživljanja relacijskih dialektik je namreč odvisna tudi od časovnih obdobj, saj so včasih zaradi stresa bolj dovzetni za nesoglasja, medtem ko na isti problem spet drugič odreagirajo bolj mirno ali ga preprosto spregledajo.

Intervjuvani pari se z relacijskimi dialektikami sicer ne soočajo v tolikšni meri, kot sem pričakovala na podlagi opisanih družbenih dejavnikov (individualizacija, spremenjena vloga žensk, spremenjena razmerja med zasebnim in poklicnim življenjem), ki povzročajo premike v partnerskih razmerjih. Razlog za to vidim predvsem v tem, da je partnerska zveza vsem intervjuvancem v življenju prioriteta, saj njihovi odgovori pričajo o tem, da jim partner

pomeni več kot kariera in hobiji. Na ta račun so pripravljene sprejeti marsikateri kompromis, pravzaprav so vsi izpostavili nujnost sprejemanja kompromisov ali pripravljenost spregledati, kar jih moti, in izbirati pomembne prepire. Priznavajo, da nimajo enakih pogledov na določene teme, da v odnosu prihaja do nestrinjanj in prepиров. Prvi korak do uravnavanja dialektik pa je zavedanje o nasprotjih v odnosu, saj pravijo, da so nesoglasja normalna in predstavljajo priložnost, da se neuskklajenosti uredijo. Poleg tega so vsi izpostavili pomen komunikacije tako o stvareh, ki jim prinašajo veselje, kot tudi o temah, ki jih motijo. S pogovorom in iskanjem obojestranske rešitve lahko preprečijo marsikatero nesoglasje. Spodbujanje dialoga, ki spoštuje večglasnost, je znak interakcijsko kompetentnega posameznika. (Baxter in Montgomery 1996) Intervjuvanci se zavedajo, da razmerje pomeni odnosno delo, pravzaprav njihov odnos temelji na dejavni sotočni ljubezni. Vendar pa disfunkcionalni vzorec zanikanje, ki ga pri uravnavanju odnosnih tenzij uporabljajo nekateri partnerji, kaže na to, da imajo ti o partnerskem odnosu v nekaterih pogledih nerealne predstave, ki temeljijo na prezentiranih monoloških idealih. Možna pa je še ena razlaga za priznavanje le enega nasprotja, in sicer, da se partnerji zavestno ne zavedajo prisotnosti dialektičnih tenzij v odnosu. (Baxter in Montgomery 1996)

Kljub temu da zaradi osredotočenosti intervjujev na relacijske dialektike ne morem podrobno primerjati parov iz mojega vzorca z značilnostmi mladih parov v pozni moderni, ki sem jih podrobneje opisala v teoretičnem delu, se mi je zdelo izredno pomembno predstaviti širši družbeni kontekst odnosov. Pomembnost razvijanja lastnega življenja oz. avtonomije, ki so jo izpostavili skoraj vsi partnerji, lahko pripišem procesu individualizacije, vendar njenega polnega vpliva na ostale vidike odnosa in življenja nisem raziskala. Prav tako težko komentiram razporeditev vlog in odgovornosti v odnosu, ali partnerke čutijo večjo obremenjenost, kot je to značilno za ženske v pozni moderni. Ker so vsi bolj kot ne na začetku svojih karier oz. opravljajo študentsko delo, jim poklicno življenje ne predstavlja večje ovire za zasebno življenje. Čeprav v službi preživijo kar nekaj časa, prioriteta ostaja partnerski odnos, zato ta konflikt pri njih skozi intervjuje ni prišel do izraza. Zaradi izbire vzorca ne morem niti potrditi niti ovreči v teoretičnem delu opisanih premikov proti kasnejšemu odločanju za zavezujoče življenjske odločitve, saj so vsi pari zavezani dolgotrajnemu odnosu in živijo v skupnem gospodinjstvu, eden od parov je sicer že poročen, nobeden pa še nima otrok. Vendar pa se je potrebno zavedati, da je za sodobne partnerske odnose in življenje v pozni moderni nasploh značilno, da gre za proces z veliko spremembami in odsotnostjo vnaprej začrtanih poti. Zato predstavljeni vpogled, ki sem ga dobila preko

poglobljenih intervjujev, predstavlja le trenutno stanje odnosov intervjujanih parov in nekega dolgotrajnega ali končnega dejstva.

Spoznala sem, da partnerjem odnosi pomenijo tako veliko, da ti najdejo način, da premostijo nasprotja in razlike ter uskladijo svoje in partnerjeve življenjske poteke. Najboljši recept je veliko komunikacije in sprejemanje kompromisov, včasih pa tudi spregledajo, kar jih moti, ali pa se na račun razmerja oz. partnerja odrečejo nekaterim lastnim ambicijam. Izkazalo se je, da imajo, podobno kot je v svoji razskavi ugotovila Swidlerjeva (2001), do kulture ljubezni ambivalenten in kompleksen odnos. O partnerju in dolgoročnem obstoju odnosa razmišljajo romantično, brez njega si ne predstavljajo življenja, pomeni jim vse. Po drugi strani pa je za vzdrževanje odnosa potrebna vsakdanja realistična ljubezen, ki je dejavna in terja veliko pogovarjanja, prilagajanja in drugih bolj praktičnih vzorcev obnašanja, ki ne temeljijo na romantično prezentiranih idealih ljubezni. V tej ambivalentnosti romantične in vsakdanje realistične ljubezni ter z upravljanjem relacijskih dialektik partnerji iščejo zadovoljstvo z odnosom in kot se je izkazalo preko intervjujev, jim zaenkrat dobro uspeva.

Preko intervjujev sem dobila vpogled v doživljanje in upravljanje relacijskih dialektikah pri treh mladih parih. Vendar pa bi za podrobnejše razumevanje, tako kot pravi Baxterjeva (2004), morala preučevati njihove pogovore, in to v daljšem obdobju ter na večjem vzorcu, in se bolj poglobiti v izkušnje, občutke in razmišljanja partnerjev. Teorija relacijskih dialektik na zelo generičen način sicer pomaga pri razumevanju nasprotij v odnosu oz. tudi širše gledano pri razumevanju sodobnih partnerskih odnosov, vendar ji manjka širši družbeno-historični okvir, zato ugotovitev iz moje raziskave ne morem posploševati ali potegniti kakšnih bolj splošnih zaključkov. Morda bi obsežna empirična primerjava relacijskih dialektik v razmerjih iz različnih kontekstov pripeljala do bolj znanstvenih korelacij (npr. vpliv izobrazbe, primarne družine, vrednot oz. življenjskih prioritet itd. na relacijske dialektike in vzorce praktičnih komunikacijskih improvizacij na nasprotja) in strokovnih ugotovitev, ki bi dali teoriji relacijskih dialektik večjo težo.

5 LITERATURA

1. Argyle, Michael. 1992. *The social psychology of everyday life*. London in New York: Routledge.
2. Baxter, Leslie A. in Barbara M. Montgomery. 1996. *Relating: dialogues and dialectics*. New York: Guilford.
3. Baxter, Leslie A. 2004. A Tale of Two Voices: Relational Dialectics Theory. *The Journal of Family Communication* 4 (3&4). Dostopno prek: <http://onlineacademics.org/CAInternet/HandoutsArticles/DialecticalTensionArticleBaxter.pdf> (15. maj 2012).
4. Beck, Ulrich in Elisabeth Beck – Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalen kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Brečko, Daniela. 1998. *Kako se odrasli spreminjamo? Socialna komunikacija in osebni razvoj*. Radovljica: Didakta.
6. Dumlaio, Rebecca J. in Emily M. Janke. 2012. Using Relational Dialectics to Address Differences in Community-Campus Partnerships. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement* 16 (2). Dostopno prek: <http://openjournals.libs.uga.edu/index.php/jheoe/article/view/793/559> (31. maj 2012).
7. Eurostat. 2012. *Marriage and divorce statistics*. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics (8. november 2012).
8. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba.
9. Humer, Živa in Metka Kuhar. 2010. Domače in skrbstveno delo ter odnosi med spoloma: stare zgodbe v novih preoblekah? *Družboslovne razprave* 26 (64): 81–96.
10. Jamieson, Lynn. 1999. Intimacy transformed? A critical look at the 'pure relationship'. *Sociology* 33 (3): 477–494.
11. Jeraj, Mateja. 2005. *Slovenke na prehodu v socializem. Vloga in položaj ženske v Sloveniji 1945-1953*. Dostopno prek: <http://www.sistory.si/publikacije/prenos/?target=pdf&urn=SISTORY:ID:873> (20. maj 2013).
12. Kozmelj, Andreja. 2013. *Mednarodni dan študentov 2013*. Dostopno prek: https://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=5895 (30. november 2013).
13. Kristančič, Azra in Anka Ostrman. 1999. *Individualna in skupinska komunikacija*. Ljubljana: Združenje svetovalnih delavcev Slovenije.

14. Kuhar, Metka. 2006. Komunikativna kompetentnost: teoretske in laične konceptualizacije. *Javnost – The Public: Journal of the European Institute for Communication and Culture* (13): 37–54.
15. Musek, Janez. 1995. *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: EDUCY d.o.o.
16. Sieder, Reinhardt. 1998. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia humanitatis.
17. Swidler, Ann. 2001. *Talk of love: How culture matters*. Chicago: University of Chicago Press.
18. Šter, Darja. 2012. *Sklenitve in razveze zakonskih zvez, Slovenija, 2012 – končni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5583 (21. julij 2013).
19. Ule, Mirjana. 2005. *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
20. --- in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo. Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Willmot, Helen. 2007. Young Women, Routes through Education and Employment and Discursive Constructions of Love and Intimacy. *Current Sociology* 55 (3): 446–466.
22. Žnidaršič, Tina. 2013. *Živorojeni, Slovenija, 2012 – končni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5593 (24. september 2013).
23. Žnidaršič Žagar, Sabina 2008. *Ženski so pa vrasle svetlejše dolžnosti nego kuhati in prati ... Podoba in pojavnost žensk na Slovenskem: Slovenke, od sredine 19. stoletja do 2. svetovne vojne*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

PRILOGI

Priloga A: Intervjujska vodila

1. Vprašanja o odnosu

1.1 Podatki o partnerjih in odnosih

Prvi sklop vprašanj se nanaša na dejstva ali osnovne podatke o partnerjih in odnosu.

- *Koliko sta stara? S čim se ukvarjata (poklic/status)?*
- *Koliko časa sta že par?*
- *Ocenite, koliko svojega časa v povprečju namenite partnerju in koliko sebi (hobiji, prijatelji), kariera/slужba.*

1.2 Odnos do partnerja in razmerja

Namen sledečih vprašanj je ugotoviti, kaj partnerjema pomeni odnos, v katerem sta trenutno, in kaj jima na splošno v življenju pomeni partnerska zveza. Razumevanje odnosa in njegovega pomena je ključno za razumevanje napetosti. Pričakujem namreč, da se bodo z opisovanjem odnosa razkrile tudi kakšne napetosti, ki nastajajo v odnosu.

- *Kaj vam pomeni partner in vajina zveza?*
- *Kaj vam na splošno pomeni partnerski odnos?*
- *Kako bi vi opisali »uspešno partnersko zvezo«? Kakšna so po vašem mnenju »pravila« za srečno zvezo oz. kako se morata partnerja obnašati, kaj morata početi, da to dosežeta?*
- *Bi rekli, da je vajina zveza takšna?*
- *Ali bi v vaši zvezi kaj spremenili?*

2. Vprašanja glede relacijskih dialektik

2.1 Relacijske tenzije

Z naslednjimi vprašanji želim izvedeti, katere so najpogostejše tenzije v odnosu in kako jih partnerja rešujeta. Zanima me vsebina dialektik in njihova intenziteta.

- *O čem se najpogosteje ne strinjata oz. ali obstajajo stvari, teme, področja, na katere imata različen pogled?*
- *Če pride do manjših nesoglasij, ali so to ponavadi določena področja, o katerih težko najdeti skupni jezik, ali gre bolj za obdobja, ko »nista na isti valovni dolžini«?*
- *Kako ponavadi rešita manjša nesoglasja?*
- *Se pogovarjata o odnosu – o stvareh, ki vas osrečujejo in stvareh, ki vas motijo?*

2.2 Povezanost in avtonomnost

Vprašanja, ki sledijo, se bolj podrobno osredotočajo na relacijsko dialektiko povezanost – avtonomnost. Izvedeti želim, kako partnerja doživljata in uravnavata skupno življenje in potrebe odnosa v primerjavi s svojim življenjem in lastnimi ambicijami.

- *Koliko vam pomeni, da »imate svoje življenje« izven partnerskega odnosa?*
- *Imata podobne poglede glede tega, koliko časa morata nameniti drug drugemu in koliko časa morata posvetiti sebi? Če kdaj pride do neusklajenosti, kako to rešita?*

2.3 Odprtost in zaprtost

Sledeča vprašanja se bolj podrobno osredotočajo na relacijsko dialektiko odprtost in zaprtost. Zanima me, koliko se samorazkrivata ter koliko in predvsem katerih informacij ne delita s partnerjem.

- *Ali si s partnerjem vse zaupata/povesta?*
- *Se to spreminja sčasoma v razmerju? Mu več zaupate kot npr. na začetku razmerja oziroma mu določenih informacij rajši ne poveste, ker iz izkušenj veste, da bo to izzvalo (nepotreben) prepir?*
- *Ali se je kdaj zgodilo, da ste od koga drugega zvedeli nekaj, kar ste pričakovali, da vam bo povedal partner? Kako sta to rešila?*

2.4 Stabilnost in spremenljivost

Z naslednjimi vprašanji želim izvedeti, kako partnerji izkušajo relacijsko dialektiko stabilnost in spremenljivost. Predvsem me zanima, kako dojemata »dinamiko« skupnega življenja in kako jima ustreza.

- *Ali kdaj pogrešate to vznemirjenost, ki jo ponavadi občutimo ob začetku razmerja, ali bolj cenite varnost, ki jo ponavadi prinaša dolgoleten odnos?*
- *Ali bi ocenili, da je vajin odnos oz. skupni čas precej nepredvidljiv, spontan ali bi rekli, da je ustaljen, da imata neko rutino? Vam to ustreza?*
- *Ko razmišljate o skupni prihodnosti – ali ste prepričani, da bosta ostala skupaj »do konca življenja«, ali se vam kdaj porajajo kakšni dvomi glede tega? Kaj pa, ko razmišljate o partnerju – mislite, da ga dobro poznate, je predvidljiv, ali mislite, da vas lahko s čim preseneti?*

Priloga B: Transkripcije intervjujev

Transkripcije intervjujev so zapisane v pogovornem jeziku in niso lektorirane.

Intervju Ž1

- *Koliko si stara?*

25 let.

- *Si že zaposlena ali še študiraš?*

Delam preko študentskega servisa.

- *Koliko časa sta s fantom že skupaj?*

2 leti in pol.

- *Zanima me en tipičen dan med tednom glede na to, da delaš in med vikendom – koliko časa ti vzamejo služba, koliko časa vse ostale stvari, koliko časa aktivno preživiš s fantom in koliko časa nameniš sebi?*

Služba skupaj s prevozom 10, 11 ur; pol je moj hobi npr. da grem s psičkom na sprehod, to je 2 ure, ampak to je že skupaj s fantom; to je že 13 ur, ostane še 8 ur za spanje, je 21; 3 ure pa še doma jem, kej skuham, kej pospravim.

- *To skupaj s fantom?*

Ja to pa res, tko da sem s fantom skupaj, če ne štejem spanja, ene 5 ur efektivnega časa.

- *Kaj pa med vikendom?*

Med vikendom pa razen če ne grem kam sama ven al pa kej, sva cel dan skupaj, pa greva kam na sprehod, npr. sedaj bova šla na izlet; za vikend sva ponavadi kar cel dan skupaj, razen če ima on kakšne opravke z lesarjenjem.

- *Kaj ti pomeni tvoj fant in vajina zveza?*

Velik; jaz ga vidim kot življenjskega partnerja. Pač takrat, ko si tečen, mu težiš, greš kam skupaj, ti je lepo; tko no, en življenjski spremljevalec.

- *Kaj ti pa na splošno pomeni partnerski odnos?*

Tud na primer, neko določeno varnost, da vem, da ne bom sama, tudi na tak način.

- *Kako bi na splošno opisala »uspešno partnersko zvezo« ali pa srečno partnersko zvezo? Kakšna so »pravila« za srečno zvezo oz. kako se morata partnerja obnašati, da je to to?*

Obadva morata sprejemati kompromise, to se prav ne bit nek egoist v zvezi, da sam svoje hočeš; pa tudi da imata skupne hobije, vsaj določene, da ne prideta iz službe pa si rečeta lepo

se mej, un gre kosit, jaz grem tečt, karkol no. Pa tko no, da si zaupaš, pa da npr. tut če gre un na službeno potovanje, da si dost zaupaš, da veš, da ne bo skakal po tujih zelnikih.

- *Bi rekla, da je vajina zveza takšna?*

V nekaterih pogledih je, življenje včasih vrže kakšno poleno, tako da z izjemo nekaterih polen je tako.

- *Če bi lahko, bi v tej zvezi kaj spremenila?*

Mislím, da ne.

- *Kaj ti je v življenju najpomembnejše oz. kakšne imaš prioritete glede službe, prijateljev zveze? Kam bi uvrstila zvezo?*

Na prvo mesto; se mi zdi, da tudi če imaš ful denarja in ne vem kva še vsega, še zmer nisi srečen brez svoje duše dvojčice.

- *O čem se najpogosteje ne strinjata oz. ali so določene teme, področja, na katere imata različen pogled?*

Ja, npr. različen pogled je npr. vera, ker on je veren, jaz nisem tolk. Pa mislim, da on tut drugače dojema njegove obveznosti do svoje družine, do trenutne družine, ker midva še nimava svoje družine.

- *Ker imata drugačen pogled na vero, vama to predstavlja kakšen problem?*

Pa niti ne tolk, ker sem se jaz pripravljena prilagodit; to se prav npr. če bi on hotel krstit otroka, jaz ne bi bila proti, ker mi to ni tolk, mislim, spoštujem njegovo vero. Tako da to ni takšen problem.

- *Kako ponavadi rešita manjša nesoglasja?*

Glih neki rešujeva jih ne prav konkretno, ker se najina pogleda dost razlikujeta, tako da se občasno mal skregava glede tega, ampak pol ugotoviva da ne bova prišla do skupnega. Tko da jaz ponavad mal zignoriram to problematiko, pa si rečem sej bo boljš. Včasih malo pometen pod preprogo, ampak vedno ne morem, pa tudi on se je malo spremenil glede tega, zej npr. ve, da sem jaz "alfa samica" v njegovem življenju, ne pa njegova mami. Tko da, mogoče pa prideva skupej.

- *Ali bi rekla, da so kdaj obdobja, ko »nista na isti valovni dolžini« - je to bolj povezano s tematiko ali bolj s časovnim obdobjem?*

To je povezano tudi s časovnimi obdobji pa s hormoni, takrat ko sem bolj tečna, se mal več kregava, takrat ko men dol maha, se malo manj kregava.

- *Ali se kaj pogovarjata o odnosu v smislu, kaj vama je kul, kaj vaju moti?*

Ja mislim se, sploh ko pride do kakšnih problemčkov, pa mu povem, lej mene pa to mot, pa mogoče bi nehu to delat, bi blo boljš, pa on tut pove, npr. mot me da me tvoja mami hoče vedn nafutrat k slona, al pa nej že neha težit al pa take zadeve; tko da mi pove, pa jaz tut njemu, se pogovarjava.

- *Tut kva vama je kul?*

Ja tut kdaj se pohvaliva.

- *Rekla si, da ko nisi v službi, sta večinoma skupaj - koliko ti pa pomeni, da imaš poleg svoje zveze tudi svoje življenje, svoje hobije in prijatelje?*

Ja to mi dost pomen, ampak nekak ne čutim tega, da bi me on zadržval od tega. Ker ubistvu me spodbuja, reče kdaj si bla z uno nazadnje na pjači, zej bi šla pa že lahko mal.

- *Se pravi imata podobne poglede glede tega, koliko časa morata nameniti drug drugemu in koliko časa morata posvetiti sebi?*

Ja, sploh nimava tko, da bi rekla npr. premal si z mano, pač tko kokr je, "go with the flow".

- *Ali si s fantom vse zaupata, si vse povesta?*

Ja, mislim, povečini vse; razen npr. če so z mt kšni takšni problemi, pa sem kdaj rajš tih, kokr da rečem, tole je pa res grdo nardila, pač zadržim zase, ker vem da tudi njega to boli pa njegov ego.

- *Ali si na začetku zveze imela večjo željo in potrebo po druženju s fantom kakor sedaj? Se ta potreba oz. želja sčasoma v odnosu veča ali manjša?*

Mislim, da je na začetku več tistega vznemirjenja, pričakovanja, ko komaj čakaš, da ga vidiš, zej je pa pač že navada; greva po službi skupaj domov, poj sva doma, mislim vsekakor bi nekaj manjkal, če bi šla sama domov, pa bi bla sama doma.

- *Tako da na začetku si si to bolj želela, sedaj si se pa že navadla?*

Ja, tako.

- *Se to spreminja sčasoma v razmerju? Si zaupata več, kot na začetku razmerja ali pa ker iz izkušenj veste, da bo to izzvalo (nepotreben) prepir?*

Ja za takele zadeve, ki se pač spet tolik spet neposredno ne tičejo najinega odnosa, ker ni npr., da bi me prevaral, pač z mt je tko pa tko; pa ja, zarad iz izkušenj vem, da je boljš nekatere stvari pustit.

- *Da bi mu pa bolj sedaj zaupala kot na začetku?*

Glede ostalih stvari, pa sej veš na začetku, ko vstopaš v razmerje pa še nisi tolik ziher, kaj lahko poveš pa kaj ne. Zej pa valda vse poveš, karkol no.

- *Ali se vama je kdaj zgodilo, da si od koga drugega izvedeli nekaj, kar si pričakovala, da boš izvedela od njega?*

Sva bila, spet zaradi moje tašče. Rešla sva tako, da sem jaz šla ravno mimo računalnika, pa sem videla mail, ki se je dotikal mene. Ja nč sem mu povedala, ubistvu sem ga mal na foro vrgla, sem ga vprašala, če je kej novic od mamice. Pa mi je pol povedal, da je mail poslala, pa sem poj izzvala reakcijo, da mi je pokazal ta mail.

- *Ali se o temah, o katerih se z njim ne moreš pogovoriti, pa te težijo, lažje pogovoriš npr. s prijatelji, družino, da daš to iz sebe?*

Rajš povem drugim, on ima tak stališče do svoje mame, drugi ga nimajo, in lahko svojo plat zgodbe povem.

- *Na začetku razmerja so stvari bolj nove, bolj vznemirljive, ne veš, kaj te čaka, sedaj sta že nekaj časa skupaj – ali je še vedno tako kot na začetku ali so se stvari že ustalile, so postale malo bolj rutina, varne? Ti je to bolj všeč kot na začetku?*

Ja mislim, da ni več tako vznemirljivo, kot na začetku; seveda sva se že navadila drug na drugega: jaz vem, kaj ma on rad, on ve zame; se mi zdi, da je treba it naprej v razmerju po korakih, počasi kakšno svoje stanovanje kupit, potem otroke pa podobono, tako da bo spet vzmerljivo po korakih.

- *Zaenkrat se počutiš varno, predvidljivo, ali bi rekla, da ne veš, kaj te čaka naslednji teden?*

Ja, je dost predvidljivo, razen če tašča kakšno useka, drugače je pa kar precej predvidljivo.

- *Pa ti to ustreza, da je tako, ali bi si želela več vznemerljivosti, več presenečenj z njegove strani?*

To mi kar ustreza, všeč mi je ta školjkica ...

- *A se še trudita, da je odnos zanimiv?*

Ja kr, že tak sva obadva taka, da greva rada kam, npr. u hribe, kakšne nove stvari pogledat, to je sreča, da imava isti hobi, ja včasih sva šla mogoče mal bolj tako okol, zej je pa tut drag bencin, vse je bolj drago, se pa tut zarad tega včasih odločva, da ne greva.

- *Če pomisliš na skupno prihodnosti – ali si prepričana, da bosta ostala skupaj »do konca življenja«, ali se ti kdaj porajajo kakšni dvomi glede tega? Kaj pa, ko razmišljaš o partnerju – misliš, da ga dobro poznaš, je predvidljiv, ali misliš, da te lahko s čim preseneti?*

Fant me še lahko presenti, nisem čist 100 %, da bova za vedno skupaj, nikol ne veš kva pride, kakšna „bomba“; tam 90 % sem ziher, da bova skupej.

- *Je to to, se vidiš z njim do konca življenja?*

V 90 %.

Intervju M1

- *Koliko si star?*

28 let.

- *Kaj oz. kje delaš? Si zaposlen?*

Zaposlen na Zavodu za zdravstveno varstvo Kranj sem diplomiran sanitarni inženir.

- *Koliko časa sta že skupaj?*

3 leta.

- *Koliko časa v povprečju med tednom in med vikendom nameniš svoji punci, službi in pa hobijem?*

Med tednom 8 ur službe, 1 ura hobi, vse ostalo punca; med vikendom 1 ura hobi, vse ostalo punca.

- *Kaj ti pomeni tvoja punca, vajina zveza? Koliko sta ti pomembna?*

Ogromno, največ.

- *Torej, če bi te vprašala po prioritetah v življenju, je to služba, punca, bi dal punco na prvo mesto?*

Ja punca je na prvem mestu, potem hobiji in prijatelji, potem služba. Čeprav je služba tudi pomemben faktor, če bi dobil kakšno drugo službo, bi jo uvrstil pred hobi, odvisno od službe.

- *Če na splošno opišeš, zakaj ti je pomembno, da si v zvezi, da imaš partnerja?*

Da bolje funkcioniraš v neki harmoniji. Da en drugega podpiraš pa si pomagaš.

- *Kako bi pa opisal eno uspešno partnersko zvezo, eno srečno partnersko zvezo? Kakšna so »pravila«, kako morata dva funkcionirati skupaj, da to po tvoje deluje?*

Da se čim manj omejujeta, pa da se čimbolj dopolnjujeta.

- *Ali je vajina zveza takšna?*

Ja.

- *Bi kaj spremenil v tej zvezi?*

Ne.

- *O čem se najpogosteje ne strinjata oz. ali so določene teme, področja, na katere imata različne poglede?*

Se najde kaj, kaka stvar.

- *Si lahko bolj konkreten?*

Sedaj bi težko rekel, večinoma se mi zdi, da so to bolj malenkosti.

- *Če pride do manjših nesoglasij, ali so to ponavadi določena področja, o katerih težko najdeti skupni jezik, ali gre bolj za obdobja, ko »nista na isti valovni dolžini«?*

Jaz mislim, da ne gre za obdobja. Gre bolj za ene in iste stvari, problemi, ki jih ne znava oziroma jih še nisva rešila in se zato prelagajo iz situacije v situacijo.

- *To se pravi, ne rešita tega problema in se prelaga. Ko pa pride do problema – kako to takrat rešita, kako gresta preko tega, ali skleneta kompromis ali se strinjata, da se ne strinjata?*

Kompromisa ubistvu ni, ni nikol, ker če bi bil, bi se zadeva umirila. Nekak vsak pove svoje in potem se zgodba nekak zaključi in se pusti še mal dozorevat problem. Pač dokler se ne bo pokazala neka rešitev. To je predvsem mišljeno na mojo familio doma, ker to je za partnerko pač večni problem, ker je neki ne sprejmejo najbolj dobro. In to je pač težko zej odrezat familio od sebe stran, jaz probam iz svoje strani nekak da bi to funkcioniralo, neko harmonijo ustvarit. Je pa res, da je partnerka že toliko prizadeta, da se ji niti ne da več trudit, da bi to uspelo. In to je poglobitni problem, ki povzroča tri četrt vsega kreganja, ki ga imava; zato ni rešitve, zato jaz pričakujem, da ko se bodo službene zadeve uredile, ko bova poštimala take zadeve, se bodo tudi to izpeljalo, zato se pomoje to prelaga, pa se bo še mal. Ostalo bo pa cajt prinesel.

- *Ali se drugače pogovarjata o odnosu, o stvareh, ki vaju motijo, ali o stvareh, ki so vama v redu?*

Ja to se pa kar odkrito pogovarjava.

- *Koliko ti pomeni, da imaš poleg tega, da si v partnerski zvezi, še svoje življenje?*

Ja kar dosti. Mislim, da mora imeti vsak najprej svoje življenje in če to nekak vzporedno furaš, je to kul, lahko zveza normalno funkcionira. Tudi za partnerko si želim, da bi šla naprej s svojo kariero, svojim razmišljanjem in tako naprej. Tudi če karkoli pride, da se bo sama znašla naprej, da ne bo rekla "ja zej sem pa svoje življenje njemu posvetla" - to ni življenje. Pač moraš svoje življenje furat in če se tam najdeš skupaj, je to itak najboljše kar lahko.

- *Ali imata enake poglede glede tega, koliko časa morata preživeti skupaj in koliko časa morata posvetiti sebi?*

Niti ne, mogoče se partnerki zdi, da bi mogla več časa skupaj preživeti, kakor meni; imam občutek, nisem je konkretno vprašal.

- *Potem nista imela kakšnih nestrinjanj glede tega, recimo, če si ti kam šel?*

Ja so bile, pa so se nekak že razčistile. Na začetku je kar ful nasprotovala, da bi jaz kam šel, zej se je pa že nekak.

- *Kako sta to rešila?*

Ne vem, jaz mislim, da je bila na začetku zaradi prejšnjih slabih izkušenj malo negotova, tako da sem ji pustil samo malo čas, da se je navadila, tako da je pomoje potem sama vidla. Ker

sem ji na tak način dal vedet da lej maš prijateljice, pokliči jih, dobi se z njimi, da ni nobenega problema, da sem ji na tak način pripeljal toliko daleč, da je dobila zaupanje, da pa ja itak ma on tut svoje življenje pa prjatle in zej če se jaz ne razumem z njimi še ne pomeni, da se on tut ne.

- *To se pravi, da je bil to problem bolj na začetku, sedaj sta pa bolj usklajena?*

Zej sva kar bolj usklajena.

- *Na začetku, če lahko oceniš, koliko časa si si želel preživeti z njo ali pa sedaj? Kakšna je razlika – se je želja in potreba povečevala ali si sedaj želiš več svobode kakor na začetku?*

Se mi zdi, da ni bistvene razlike. To se mi je zdelo normalno, da si na začetku več časa skupaj, da postaviš ostale stvari na tir. Se mi ne zdi neke bistvene razlike.

- *Se pravi, si želiš biti isto z njo tako kot na začetku zveze?*

Ja, s tem da se je pač spremnilo razmerje koliko časa sem posvečal njej in koliko časa službi; prej sem bil več časa v službi in sem manj časa njej posvečal, sedaj je pa ravno obratno. To je edino razlika.

- *Se pravi, želja se ni spremenila, ampak dejanski čas pa se je – ampak ne zato, ker si ti ne bi želel, ampak zaradi okoliščin.*

Tako je.

- *Ali si vse zaupata, si vse povesta?*

Ja.

- *Ali čutiš potrebo, da ji vse poveš, da imata tak odkrit odnos?*

Ja, včasih še preveč podrobno z moje strani; včasih jo kar malo preveč obremenjujem, se mi zdi na trenutke.

- *Se to spreminja sčasoma v razmerju? Si zaupata več kot na začetku razmerja?*

Z moje strani ni nič drugače. Od začetka ji zaupam 100 %. To je ubistvu stvar odločitve.

- *Ali ji kdaj, npr. glede družine, namenoma česa ne poveš, s tem razlogom rajši zadržiš zase, da je ne bi spravil v slabo voljo, da ne bi prišlo do prepira, da se izogibaš temu?*

Ja v bistvu, na začetku sem se mogoče. Sedaj pa niti ne več toliko, ker mislim, da je tako prav, da se pokaže, kakor se pač pokaže, ne da se neki izogiba al pa hoče polepšat, ker poj še trikrat hujš izpade. Vsaj moja izkušnja je bila taka, da če si hotel pač kakšno stvar spelat na tak način, da si prikril kakšno stvar v dobri veri, da bi boljše naredil, vendar se ni obneslo, tako da sedaj je direktna konforntacija in to je to.

- *Ali se ti je kdaj zgodilo, da si od koga drugega izvedel nekaj, kar si pričakoval, da boš izvedel od nje?*

Ubistvu nič pomembnega.

- *Ali kdaj pogrešaš vznemirljivost, ki jo ponavadi čutimo na začetku odnosa, ali ti je boljša ta varnost, ko se že toliko poznata, da veš, kaj te čaka?*

Se mi zdi, da se na vsake toliko časa zgodi kakšna druga sprememba, kakšna druga stvar, ki ni lih rutina. Tako da tega ne pogrešam, da bi si želel, da bi to bilo, vseeno je pa dosti rutine. Vseeno me še presenti s čim.

- *Potem se ne dolgočasiš v tem razmerju?*

Ne se ne. Ne mislim, vedno imava kej: al nama avto ukradejo in dokler imava takšne sorodnike.

- *Ti to ustreza?*

Ne ravno ustreza mi to ne, ampak lahko bi bolj v pozitivnem smislu se kaj obračalo, da te kdo tako preseneti. Ubistvu je pa to razlog, da se v tistem trenutku pomeniš in takrat v tistem trenutku ko začneš reševati en problem, je navadno tako, da rešiš še dva ali pa tri zraven, ker takrat si mogoče upaš povedat še kaj drugega, kar te moti, kar si mogoče nisi upal prej povedati, ampak se ti zdi takrat res trenutek, da če že govoriš, poveš čist vse; tako da se mi zdi, da tut to mora bit.

- *Ko razmišljaš o vajini skupni prihodnosti – ali si prepričan, da bosta ostala skupaj, ali se ti kdaj porajajo kakšni dvomi glede tega? Kaj pa, ko razmišljaš o puncu – te ne more več presenetiti, veš kaj te čaka, veš v kaj se spuščaš?*

Nimam nobenih dvmov. Mislim da ja, sva se že kar spoznala in da je to, to.

Intervju Ž2

- *Koliko si stara?*

30 let.

- *Kakšen poklic opravljaš?*

Delam kot pravnik.

- *Koliko časa sta s partnerjem že v zvezi?*

4 leta.

- *Koliko časa v povprečju nameniš svojemu partnerju, koliko službi in koliko sebi (hobiji, prijatelji). Če lahko oceniš en tipičen delovni dan in en dan med vikendom?*

Med delovnikom sva skupaj zlo malo, približno dve uri, za hobije eno uro, vikende sva pa več ali manj skoz skupaj.

- *Kaj ti pomeni partner in vajina zveza?*

Vse.

- *Lahko malo bolj opišeš, kaj pomeni vse ...*

To je težko opisati. Najlažje tako opišeš, da si brez njega ne moreš predstavljat življenja, ker ti nud vse. Na vseh področjih tvoja življenja je on tisti, ki je zmeraj s tabo, tisti, na katerega se lahko zmeraj obrneš.

- *Kaj ti na splošno pomeni partnerski odnos, da imaš enega partnerja, sopotnika v življenju?*

To je težko definirat. En zaupanje, prijateljstvo, nekoga, ki se mu lahko potožiš, pač prijatelja v dobrem in slabem, a veš, ki je ubistvu še mal več, kot sam prijatelj. Ampak s prijatelji imaš seveda drugačen odnos, kot s partnerjem ali možem. Možu povem vse, prijateljem pa ne. S partnerjem si 100-odstotno iskren, pri drugih pa že mal bolj paziš. Možu lahko vse rečem, pa vem da mi ne bo zameril, kakšen pa bi verjetno mi. Toliko, kot me zastopi mož, me malokdo, sploh zato, ker sem direktna.

- *Kako bi pa opisala »uspešno partnersko zvezo«, srečno partnersko zvezo? Kakšna so »pravila«, kako se morata partnerja obnašati?*

Eno zdravo ljubosumje v mejah normale, plus zapanje, brez tega definitivno ne more bit. Iskrenost valda more bit, ampak kakšno stvar vseen če zase zadržiš, to je enkrat ena, zarad tega tudi verjetno zadeva funkcionira. Npr. mene ful na živce, da po britju pusti dlake, pa sem mu to že ene petkrat rekla, pa sva se počla, sedaj sem pa rajši tiho, tisto pospravim, pa je mir. V tem kontekstu, ne da imaš kakšne skrivnosti. Mogoče tudi, da znaš kakšno stvar oprostiti in tolerirati, če te kaj moti, spregledaš. Tudi to moraš v zakup vzeti, da nismo vsi vsak dan dobre volje, včasih je kakšen zoprn, včasih je treba čez to it pa mal spregledat. Te drobni prepiri so tisti, ki lahko na koncu zvezo uničijo. Če znaš it čez to, se pogovort in si zaupat, je to, to. Pri nama na ta način deluje. Pa vsak dan se moraš zavedati, kaj imaš. Ne smeš nikol pozabit pa vzet za samoumnevno.

- *Sedaj si opisala svojo zvezo. Bi rekla da je to po tvoje idelana zveza?*

Idealna zveza, kaj jaz vem? Ideali sploh ne obstajajo, a veš. Idealna zveza jaz ne vem, ali jo ima sploh kakšen, da se nikol ne skrega, pa da sta obadva isto misleča, to skor ne verjamem. Če pa obstaja, se pa en podreja, edino tako lahko obstaja.

- *Kakšne so prioritete v tvojem življenju?*

Na prvemu mestu je seveda mož in najina zveza, potem so družina, prijatelji, hobiji; služba je pa čisto na zadnjem mestu.

- *O čem se najpogosteje ne strinjata oz. ali obstajajo stvari, teme, področja, na katere imata različen pogled?*

Politika, to pa definitivno. Že od samega začetka se midva od politike pač ne pogovarjava. To je tako: ko sem jaz pri njemu, pa se pogovarjajo od politike, sem jaz tiho in si mislim svoje,

isto je pa on, ko sva pri meni doma. Tukaj lahko pride do ful velikega konflikta, če bi se enkrat začela kregat. Se mi zdi, da sva se samo ene dvakrat zaradi tega skregala, to je blo pa to. Imava čisto drugačen pogled, prihajava iz drugačnih okolij. Ampak sva to sprejela, da imava drugačen pogled in se s temu ne obremenjujema. Politika, tle res ne greva skupaj, drugače pa ni nekih drugih področij.

- *Ali bi rekla, da gre bolj za obdobja, ko »nista na isti valovni dolžini«? Omenila si, da ima vsak človek kdaj slab dan, so prepričani bolj s tem povezani kot s posameznimi področji?*

Kaj pa vem, če gre za obdobje. Po mojem samo slab dan, jaz se včasih z levo nogo zbudim, ne morem pomagat, on pa tud. In sedaj sva že toliko časa skupaj, da drug za drugega takoj veva, kdaj ima kdo slab dan. Jaz se takrat najrajši umaknem. Je pa pri nama tak problem, da če se že kdaj počiva, sva obadva tako močna karakterja pa obadva toliko trmasta, da lahko narediva iz muhe slona. Midva se skregava zaradi traparije in iz tega znam jaz al pa on narest tako štal, da se en dan ne bova pogovarjala. Tako zaradi traparij, zaradi resne zadeve se še nikol nisva skregala. Toliko bustaste stvari se kregava, da se jih tud spomnim ne. Enkrat na mesec se ponavad počiva, ampak zaradi takih stvari, da sploh ne vem zakaj. Če imava kakšne konflikte, jih imava zaradi tega, ker ima en od naju slab dan in ker sva obadva tako trmasta a veš.

- *Ko pa pride na kakšen tak slab dan do konflikta, kako pa potem to rešita?*

Nisva midva idealen par za reševanje konfliktov, to ti pa takoj povem. Tako, da obadva trmariva in potem eden popusti, no vedno popusti on.

- *Se pogovarjata o odnosu – o stvareh, ki vaju osrečujejo, in o stvareh, ki vaju motijo?*

Ja, se. Glede tega pa moram res rečt, da imava pošlihtan. Se trdiva, da ne padeva v rutino, da je samo ne vem služba, prijatelji, stanovanje pospravljat pa te fore, ampak da si zmeraj vzameva čas drug za drugega. In se o vseh stvareh pogovoriva, sploh od odnosa. Mislim, da zaradi tega pri nama ne prihaja do nekih resnih konfliktov, ker sproti razčiščujeva stvari. Pa res imava iskren odnos glede tega.

- *Koliko ti pomeni, da imaš poleg partnerske zveze še svoje življenje, da razvijaš svoje lastno življenje?*

Ja to je pa ful pomembn. To pa definitivno moraš imeti. To je tudi eden izmed pogojev dobre zveze. Kolikor začneš samo drug z drugim viset pa nič drugega videt, to ni dobr. Ker se mi zdi, da se tako ne moreš razvijati. Saj ti partner lahko pomeni vse, pa se z njim super razumeš, ampak če ti nimaš še svoje socialne mreže pa svojih hobijev, se mi zdi, da potem ne bo funkcioniral. Zato ker mislim, da si potem začneš enega preveč lastit in to ni dobr. To je zelo pomembno, da imaš svoje prijatelje, da si sposoben iti tut sam npr. na sprehod, nima veze,

toliko, da si vzameš čas zase. V takšni zvezi, kjer si ves čas drug z drugim, te eden totalno psihično izkorišča pa še duši. V takšni zvezi si podrejen in v takšni zvezi ne moreš funkcionirati, razen če se najdeta dva, ki si želita biti samo drug z drugim 24 ur na dan, da ne vidita ne družine, ne prijateljev. Pa ne samo za prijatelje, človek si mora vzeti čas tudi samo zase. Meni tudi kdaj paše, da se vsedem na kolo in grem sama kam za kakšno urco, pa to ne pomeni, da imam dost moža, daleč stran od tega. Ampak zato ker pač rabiš čas zase – to definitivno mora biti, če se hočeš dobro razumet.

- *Ali imata s partnerjem podobne poglede glede tega, koliko časa morata nameniti drug drugemu in koliko časa morata posvetiti sebi?*

Ja čisto podobne poglede glede tega imava. Nikol nisva imela s tem probleme. Tudi, ko sva vsak zase živela sva si res znala vzeti cajt samo za naja in za druge. Nikol ni bilo tako »si premal časa z mano, maš več časa za druge«. Pri nama ni bilo nikoli tako, tudi danes ni. Ubistvu se še drug drugega spodbujava, da si vzameva čas zase.

- *Ali bi rekla, da se želja, koliko časa morata preživeti skupaj in koliko vsak zase, spreminja?*

Jaz mislim, da ne. Mogoče v prvem mesecu najine zveze sva vsak s svojimi frendi okol hodila pa ga žurala. Več ali manj je skoz isto. Seveda pridejo obdobja, ko sva obadva bolj obremenjena, služba pa faks zraven, pa ostale stvari, pa sva mogoče zarad tega malo manj skupaj, ne pa zaradi tega, ker bi hotla bit.

- *Ali si s partnerjem vse zaupata, si vse povesta?*

Vse, razen teh drobnih malenkosti o katerih sem že prej govorila, da zaradi njih ne prihaja do konflikta. Ampak nobene pomembne stvari, da mu ne bi zaupala, samo kakšno malenkost. Ponavadi je tako, da če se kaj zgodi, takoj drug drugega kličeva, ker si morava takoj povedati, pa tudi če je kaj trapastega. To je tudi eden izmed čarov zveze, da imaš zmer enega, ki mu lahko vse poveš, mu potarnaš, mu poveš, kaj se ti je novega zgodilo. Ne govorim mu pa kakšnih malenkosti, ki me motijo in zaradi katerih bi se skregala, ker mi je brezveze. Sem se naučila, da je boljše, da sem tiho, pa po svoje naredim, saj tudi on za mano kaj pospravi pa kaj naredi. Saj jaz tudi nisem popolna, pa si on misli ta svoje pa se tud zarad tega ne skregava.

- *Iz izkušenj torej veš, kdaj je bolje molčati, čeprav te kakšna malenkost moti?*

Ja ravno to, ko se enkrat tako dobro poznaš. Pač tvoj partner ni popoln, tako kot tudi jaz nisem in kakšno stvar je včasih tudi treba spregledati ali pa si misliti svoje in je včasih tako še najboljš, kot pa da si delaš nepotrebne probleme čist za brezveze.

- *Ali kdaj pogrešaš to vznemirjenost, ki jo ponavadi občutimo ob začetku razmerja, ali ti je bolj pomembna varnost in stabilnost, ki jo ponavadi prinaša dolgoleten odnos?*

Ja men stabilnost in varnost več pomenita. Saj kdo pa prav, da po štirih letih zveze ne moreš več metuljčkov na nov ustvarit, pa da jih ni. Seveda jih lahko. Midva ful gledava tako, da greva na večerjo, pa v savno, midva si ful take stvari prvoščiva za dušo, da daš neki nase, da vezo skoz ohranjaš. Tudi na tak način ohranjaš vznemirljivost z začetka zveze. Jaz mislim, da če najdeš ta pravega, metuljčki ne izginejo nikol. Mogoče tist na začetku, ko je vse na novo, tega ni več po štirih letih, to je enkrat ena. So pa druge stvari, ki prevladajo nad tem. Moraš pa delat za to. Včasih greva sama na pijačo in se pogovarjava o odnosu. Moraš se pa vsak dan sproti zavedati, kaj imaš. Včasih kar malo pozabim, ampak me okolica potem že opomni – včasih slišim, kakšne imajo drugi. Čeprav se kar zavedam in cenim, kar imam. Moraš pa seveda to ohranjati, nič ti ne sme biti samoumnevno.

- *Potem ne bi rekla, da kljub temu da sta že nekaj časa skupaj, da se dolgočasiš ali pa da sta padla v neko rutino, ampak je še zmeraj vznemirljivo, ker se trudita za to?*

Če že mogoče padeva v rutino, jo hitro prekineva. Sploh pa sva midva obadva taka človeka, ki se nama mora zmerja na polno dogajati. Noben od naju ni tak, da bi bila samo notri in gledala televizijo, na splošno sva taka, da morva bit skozi v dogajanju. Po moje, je že zaradi tega težko pasti v rutino pri nama.

- *To je dobro, da imata glede tega obadva iste želje in potrebe ...*

Seveda, lahko bi bila pa takšna karakterja, da bi nama npr. ustrezalo, da sva cele dneve za računalnikom. Če pa to funkcionira, ni s tem seveda nič narobe. Bi bil pa problem, če bi nekdo želel bit za računalnikom, drugi pa bi želel okrog letat, pa po hribih. Midva imava pač to srečo, da imava iste hobije, no verjetno sva se zaradi tega tudi najdla. To je ful pomemben ja, prej sem pozabila tudi to omenit glede zveze – fajn je, da imata vsaj podobne hobije.

- *Če pomisliš na vajino skupno prihodnost – ali si prepričana, da je »to to«, da bosta ostala skupaj »do konca življenja«, ali imaš kdaj kakšne dvome? In če pomisliš na partnerja – ali bi rekla, da si ga do sedaj že spoznala do te mere, da bi lahko rekla, da te ne more več presenetiti?*

Še zmeraj me lahko preseneti, s kakšnimi dejanji. Tako dobro ga poznam, da lahko rečem, da je predvidljivo nepredvidljiv. Da bi me kakšna stvar glede njegovega karakterja tako presentila, kaj pa vem. Nobena stvar v življenju ni 100 %. Trenutno so mi zadeve super, sem vesela, da nama tako funkcionira, in da je on takšen, kot je, ampak ne moreš nikoli rečt. Če bo vse tako, kot si jaz želim, bova skupaj do konca življenja, pa upam, da bova, ampak ne moreš pa vedeti.

- *Nimaš pa dvomov, da se mogoče ne bo izšlo?*

Ne, ne.

Intervju M2

- *Koliko si star?*

26 let.

- *Si zaposlen ali še študiraš?*

Delam, zaposlen sem.

- *Koliko časa sta že v zvezi?*

Kmalu bo 5 let.

- *Ali lahko oceniš, koliko svojega časa v povprečju nameniš partnerki in koliko sebi na en tipičen delovni dan in en dan med vikendom?*

Ja zej je tko, pri men je mal bolj odvisn, ker imam take hobije, da kadar dan namenim hobijem, potem gre cel dan za to, ker hodim po hribih. Drugače pa na povprečen dan, na delovni dan sem v službi 8 ur, poj pa praviloma, ko jaz pridem domov, sva z ženo bolj kot ne cel popoldne skupaj. Edino sedaj imam še en hobi, enkrat na teden grem plezat za 2, 3 ure, to je pa to. Drugače sva pa z ženo praktično cel dan skupaj.

- *Kaj pa med vikendom?*

Med vikendom pa če grem npr. v hribe, potem pridem dam popoldne. Drugače imava pa v glavnem tudi skupne aktivnosti, npr. kolesarjenje, hribolazenje, sprehajanje psa, druženje s prijatelji, v glavnem športne aktivnosti.

- *Kaj ti pomeni partnerka in vajina zveza?*

Ja sigurno mi to praktično največ pomeni. Najprej je to, poj pa vse ostalo. Tudi glede na to vse ostalo prilagajam. Karkoli imam, tudi če grem za cel dan v hribe, se najprej z ženo zmenim, če ona to dovoli, poj grem, če ne, pa ne. Ne mislim tako, normalno se najprej z njo zmenim. Itak ko si enkrat z enmu ne delaš, no naj ne bi delal nič več na svojo pest. Ni to zej tako, da za vsako malenkost sprašuješ, ampak da se vsaj za večje stvari prilagajaš.

- *Kaj ti pa na splošno pomeni, da imaš v življenju enega partnerja, da si v partnerskem odnosu?*

Itak, da ti vse pomen. To se sliši malo klišejsko, ampak ti je ena velika opora v življenju, vedno se lahko na enega zaneseš, imaš nekoga, ki te ima rad, ti imaš enga rad, dobro se počutiš zaradi tega.

- *Kako bi opisal »uspešno ali srečno partnersko zvezo«? Kako se morata partnerja obnašati, kaj morata početi, da to dosežeta?*

Spet je tukaj prilagajanje. Vsak se mora kateri stvari prilagodit, se ji odpovedat, normalno, da dva nimata istega mišljenja, vsaj na začetku ne. Potem mislim, da se to kar nekoliko hočeš nočeš uskladi, čisto avtomatsko po mojem. Potem poleg kompromisov so pomembne skupne

dejavnosti, skupni hobiji, konec koncev tudi skupni pogledi na življenje. Da imaš rad drug drugega, da ga ceniš, da ga spoštuješ, da ti ni vseeno zanj. Mislim, da je res ful pomembno, da so kakšne skupne aktivnosti. Da ne prideš dam, poješ skupaj tisto kosilo, poj je pa to to, ampak da greš skupaj mal pošportat ali pa druge interesne dejavnosti, pač karkol katerega veseli, to je po moje pomembno.

- *Bi rekel, da je vajina zveza takšna?*

Ja jaz mislim, da je.

- *Ali bi kej spremnil v teh zvezi?*

Ne, mislim, da ne. Sej tako kot vsi, se tudi midva skregava, ampak tudi to mora biti, če mene vprašaš, ker je pol toliko bolj lušno, ko sta spet prijatelja, a ne.

- *Če bi moral postaviti prioritete v življenju – kam bi uvrstil partnersko zvezo, kariero oz. službo, prijatelje, hobije, sebe oz svoje življenje?*

Žena, hobiji pa prijatelji skupaj, potem pa dolgo nič, potem pa služba.

- *Omenil si, da se ne strinjata glede vsega - o čem pa se najpogosteje ne strinjata oz. ali obstajajo stvari, teme, področja, na katere imata različen pogled?*

Itak politika. Se sploh ne pogovarjava, ker sva čist kontra. To sva se že na začetku zmenila. Pa še zato, ker ona zjutraj vzame sesalec pa začne sesati. Jaz mislim, da je jutro ful bolj pomembno, da kaj drugega počneš, je začetek dneva, gremo na lepše, gremo ven. Ne pa sesat, sesa se takrat, ko je dež, a ni tako, če mene vprašaš. Takrat se včas mal... no to je tist prilagajanje, kjer se jaz prilagodim, več ali manj.

- *To so torej glavna področja...*

Čak, da pomislm. A veš, zakaj se midva skregava? Zato ker ima en slab dan in je poj mal zoprn in potem je še drugi mal zoprn in potem se že ena brezvezna stvar najde, zaradi katere se mal skregava. Tako določene teme pa pomoje, da ni. Pa velik se pogovarjava. To je to.

- *Potem bi rekel, da gre bolj za obdobja ali pa za kakšen slab dan?*

Ja, tako.

- *Kako ponavadi rešita manjša nesoglasja?*

Nič kaj dosti ne rešiva. Ponavadi se kar malo počiva. Potem se mulva, ponavad ne dolgo, poj se pa itak ne moreš v nedogled mulit, poj pa eden začne mal ogovarjat ...

- *A bi rekel, da v bistvu nesoglasja ne rešita, ker dejansko sploh ni problema?*

Ni problema, sej to je to. Taka zoprna sva, mal se pomulva. Edin včasih je problem, ker sva obadva trmasta in poj se to včasih mal zavleče. To ni zej kakšne dva dni al pa teden, ampak kakšno popoldne pa kar zna trajat, ker sva trmasta. Pa obadva veva, da nič ni, pa obadva zase veva, da sva blesava.

- *In kdo potem popusti?*

Po mojem je kar 50:50.

- *Se pogovarjata o odnosu – o stvareh, ki vaju osrečujejo, in o stvareh, ki vaju motijo?*

Ja mislim, da se.

- *Koliko ti pa pomeni, da imaš poleg partnerskega odnosa še svoje življenje?*

Ja ravno zadnjič sva se pogovarjala, da je to zelo pomembno. To mi kar dosti pomeni. Vsak človek po mojem na cajte rabi čas zase, eni več, eni manj. Jaz na določene cajte ga rabim več. Pa grem za cel dan, da mam mir. Pa tudi ne zmer s prijatelji, ampak sam. Tak človek sem.

- *Ampak to ne pomeni, da se odmakneš od partnerice, ampak da si vzameš čas zase?*

Ne, to si vzamem čas zase. Glih zato, bi dal na prvo mesto od hobijev hribe, ker sem tak človek, ker to rabim. Ko začutim potrebo, grem. Včasih je to enkrat na teden, včasih enkrat na mesec.

- *Imata podobne poglede glede tega, koliko časa morata nameniti drug drugemu in koliko časa morata posvetiti sebi?*

Ja, imava. Sva imela tudi eno debato na to temo, pa sva kar do istih zaključkov prišla. Midva imava ful skupnih hobijev in poj tist, kar si pa vsak zase vzameva, to ni neki ni ful, ampak tisto, kar je, pa obadva veva, da rabiva.

- *Ali ti je že kdaj rekla, ko si rekel, da greš v hribe, da ne smeš iti?*

Ne, tudi enkrat ne. Tudi jaz jo spodbujam, da naredi nekaj zase, da ima mir pred mano. Po moje je to dobro in zanjo in zame.

- *Sta imela na začetku zveze večjo željo po preživljanju časa s partnerjem kot sedaj?*

Po mojem isto. Že na začetku sva imela skupne hobije, sedaj jih imava. Čisto spontano sva praktično precej časa skupaj. Pa takrat mi je bila to želja, pa tudi sedaj mi je.

- *Ali si s partnerko vse zaupata/povesta?*

Ja mislim, da si vse poveva. Jaz ji vse povem, kar pa ona, to pa ne morem vedeti. Po mojem, da mi vse pove, jaz ji zaupam.

- *Se to spreminja sčasoma v razmerju?*

Edino toliko, ker sva bila manj časa skupaj in zaradi tega, nisva toliko obširno si razlagal, kakor sedaj, ko greva res v detajle.

- *Ali kdaj pogrešaš to vznemirjenost, ki jo ponavadi občutimo ob začetku razmerja, ko je vse novo, nepoznano, ali ti je bolj všeč varnost, ki jo ponavadi prinaša dolgoleten odnos?*

Sedaj mi je ubistvu boljše. Po moje je to več vredno, da lahko človeku zaupaš pa da res veš s kom si.

- *Ali bi rekel, da je vajin čas, ki ga preživita skupaj, nepredvidljiv, ali je že postal neka rutina in kako ti to ustreza?*

Ni ratala rutina, ker sva obadva takšna, da se nama mora skozi nekaj dogajat in stremiva k temu, da sva v akciji. Pa mislim, da je daleč stran, da bi bila kakšna rutina.

- *Potem ti ni dolgčas v razmerju?*

Ne. V odnosu je varnost pa stabilnost, dejavnosti imava pa zelo različne.

- *Ko razmišljaš o skupni prihodnosti – ali si prepričani, da bosta ostala skupaj »do konca življenja«, ali imaš kakšne dvomi glede tega?*

Ne, sem prepričan.

- *Kaj pa ko razmišljaš o ženi – misliš, da jo sedaj že tako dobro poznaš, da te ne more z ničimer več presenetiti?*

Ja sedaj jo pa res že toliko dobro poznam, da točno vem, kdaj je malo sitna, kdaj je dobre volje. Ubistvu me ne more več presenetiti.

Intervju Ž3

- *Koliko si stara?*

23.

- *Študiraš?*

Sem študentka, občasno pa opravljam študentska dela.

- *Koliko časa si že v zvezi?*

7 let pa pol.

- *Oceni, koliko svojega časa v povprečju nameniš partnerju in koliko sebi (npr. za hobije, prijatelje in za študij). Kako je med tednom in kako npr. med vikendom?*

Večino prostga časa posvetim svojemu partnerju, to je na dan okoli pet ur - enako je med vikendom, ker velikokrat delam tudi takrt. Prijateljem pa hobijem se pa posvečam, ko je partner odsoten, ko je v službi.

- *Kaj ti pomeni partner in vajina zveza?*

Partner in najina zveza mi pomenita zelo veliko. Ker sem zelo povezana s svojo družino, sem zelo povezana tudi z njim. Zaupam mu lahko vse, povem težave in z njim delim uspehe, daje mi občutek varnosti in domačnosti.

- *Kaj ti na splošno pomeni partnerski odnos?*

Partnerski odnos mi pomeni odnos z nekom, ki mu lahko popolnoma zaupaš. Z njim se lahko sprostiš in si to kar si, brez kakšnih skrivnosti.

- *Kako bi opisala »uspešno partnersko zvezo«? Kakšna so po tvojem mnenju »pravila« za srečno zvezo?*

Jaz mislim, da je to odvisno od posameznika, kaj zanj pomeni uspešna zveza in kaj pričakuje od svojega partnerja. Meni to pomeni, da se medsebojno podpirava in potiskava naprej, da postaneta še boljše osebe in dosežeta svoje cilje. Poleg tega se mi pa zdi, da se morata oba v določenih situacijah prilagoditi drug drugemu, vseeno pa morata zmer povedat svoje mnenje.

- *Bi rekla, da je vajina zveza takšna?*

Večino časa je taka, včasih, ko sva oba pod stresom pa porabiva toliko časa zase, da potem ni energije, da bi se trudila ugoditi še partnerju.

- *Ali bi v vaši zvezi kaj spremenila?*

Definitivno. Zdi se mi, da mora zveza skozi napredovati oziroma je potrebno ohranjati, kar je že nastalo. Pri nama bi predvsem spremenila način preživljanja skupnega prostega časa, da bi postal bolj aktiven, in malo več časa bi morala posvetiti vsak sebi, ne le drug drugemu. Se pravi nekak bolj aktivni čas, ki ga preživiva skupaj in skrajšati ta čas.

- *Kakšne so tvoje prioritete v življenju, kaj ti je najpomembnejše?*

Najpomembnejša mi je družina, tako partner, kot moji bližnji sorodniki ter najina bodoča družina. Takoj za tem sledi kariera in hobiji. Vendar so moji hobiji tesno povezani z družino in njenim zdravjem. Včasih mi bolj pomembna postane kariera, ker želim ustvariti dom, ki mi bo pomagal pri ustvarjanju srečne družine, zato pa sta pomembna denar in moje osebno zadovoljstvo. Tako da se vse vrednote zelo mešajo med seboj in včasih se vrstni red tudi spreminja.

- *O čem se najpogosteje ne strinjata oz. ali obstajajo stvari, teme, področja, na katere imata različen pogled?*

Najpogosteje se ne strinjava o stvareh, ki se tičejo njegove družine, o načrtovanju prihodnosti, o hrani in nakupovanju.

- *Če pride do manjših nesoglasij, ali so to ponavadi določena področja, o katerih težko najdeti skupni jezik, ali gre bolj za obdobja, ko »nista na isti valovni dolžini«?*

Bolj gre za obdobja, ko nisva na isti valovni dolžini. To je takrat, ko je eden ali oba pod stresom.

- *Kako pa ponavadi rešita manjša nesoglasja?*

Ponavadi poskušava razrešiti, velikokrat pa pride tudi do tako dolgih pogovorov, da pride vmes še toliko stvari, da potem kr pozabva na prvotni problem. Imam pa pravilo, da nikol ne greva skregana spat.

- *Se pogovarjata o odnosu – o stvareh ki vas osrečujejo in stvareh, ki vas motijo?*

Sama mu velikokrat povem, zakaj ga imam rada in zakaj me osrečuje, pa tudi kaj me na njem in na najinem odnosu moti. On pa zelo redko to vrne oziroma če že govori take stvari, je to ponavadi bolj kot eno maščevanje za nekaj, kar sem rekla, in zveni zelo neiskreno.

- *Koliko ti pomeni, da imaš poleg partnerskega odnosa še svoje življenje?*

Ne pomen mi velik, ker je to najino skupno življenje in ne ločujem več mojega in njegovega.

- *Imata podobne poglede glede tega, koliko časa morata nameniti drug drugemu in koliko časa morata posvetiti sebi? Če kdaj pride do neuskklajenosti, kako to rešita?*

Ne, mislm, da nimava čisto enakega pogleda, vendar mi to le redko omen. Predvsem se mi zdi, da čas, ko je sam, ne izkoristi zares zase in za svojo rast, zato ga nikol nima dovolj. Do nesoglasij pa pride zelo redko, ker se zelo prilagajava drug drugemu.

- *Si imela na začetku zveze večjo željo po preživljanju časa s partnerjem kot sedaj? Se ta potreba oz. želja sčasoma v razvoju odnosa večja ali manjša?*

Na začetku zveze sem imela zelo majhno potrebo po preživljanju časa z njim, kar se je z leti povečalo, do tega, da sem želela živeti z njim. Sedaj, ko živiva skupaj, pa se želja malo manjša, ker vem, da bova večer vseeno zmer preživela skupaj.

- *Ali si s partnerjem vse povesta?*

Povem mu čisto vse, včasih tud stvari, ki jih raje ne bi vedel.

- *Se to spreminja sčasoma v razmerju? Mu več zaupaš kot npr. na začetku razmerja oziroma mu določenih informacij rajši ne poveš, ker iz izkušenj veš, da bo to izzvalo (nepotreben) prepir?*

Se je spreminilo, vendar mu sedaj že nekaj let povem vse. So tudi teme, ki vem, da bodo prinesle prepir, vendar jih vseeno načenjajam, ker želim, da bi jih enkrat končno razrešila. Je pa on oseba s katero najlažje delim vse, tudi stvari, katerih me je sram.

- *Ali se je kdaj zgodilo, da si od koga drugega zvedela nekaj, kar si pričakovala, da ti bo povedal partner? Kako sta to rešila?*

Se je dogajalo na začetku zveze, kar je prineslo moje nezaupanje. Ampak to se je potem z leti spreminilo.

- *Ali kdaj pogrešaš to vznemirjenost, ki jo ponavadi občutimo ob začetku razmerja, ali bolj ceniš varnost, ki jo ponavadi prinaša dolgoleten odnos?*

Včasih pogrešam, vendar pa zelo cenim tudi sproščenost in varnost, ki jo čutim ob njem in bi jo morala pri drugem partnerju še enkrat doseči.

- *Ali bi ocenila, da je vajin odnos oz. skupni čas precej nepredvidljiv, spontan, ali bi rekla, da je ustaljen, da imata neko rutino?*

Je precej predvidljiv, kar me včasih dolgočasi, ker rabim stalno dogajanje in izzive, vendar delava na tem, se trudi, da si popestriva življenje.

- *Ko razmišljaš o skupni prihodnosti – ali si prepričana, da bosta ostala skupaj »do konca življenja«, ali se ti kdaj porajajo kakšni dvomi glede tega? Kaj pa, ko razmišljaš o partnerju – misliš, da ga dobro poznaš, je predvidljiv, ali misliš, da te lahko s čim preseneti?*
Prihodnosti si ne predstavljam z nikomer drugim, kot z njim. Včasih pridejo dvomi, vendar nikoli resni, bolj ugibanja, kako bi bilo, če... Poznam ga zelo zelo dobro in me ne more presenetiti.

Intervju M3

- *Koliko si star?*

25 let.

- *Kaj delaš, s čim se preživljaš?*

Preživljam se s študentskim delom.

- *Koliko časa sta s punco že v zvezi?*

V zvezi sva že skoraj 8 let, 7 let pa pol.

- *Prosim, če lahko oceniš, koliko časa preživiš v službi, koliko časa doma nameniš svoji puncici, svojim prijateljem. Pa če pomisliš na en dan med tednom, ko je še služba, in med vikendom.*

Med tednom 8 ur dela ane, poj zjutri pred službo kšno urco al pa pol knjige berem; popoldne greva ponavad kam jest al pa kej skuhava, tako da to je že preživljanje skupnega časa, pol pa al greva kam ven, al pa kšne serije gledava al pa greva na kakšen obisk, tako da večinoma sva popoldneve skupaj.

- *Kaj pa med vikendom?*

Ona ma del ponavad za vikende, nima takšnega običajnega dela pač med tednom. In če gre kdaj za cel dan, je ni, poj sem sam. Če pa je običajen dan, tko da sva obadva doma, poj isto, greva kam na kosilo, to se zmer med vikendam probava kje drugje prehranjevat, pri kašnih tastarih, ker je cenej. Ne vem, tko drgač večinoma sva skupaj.

Prej si me spraševala za prijatelje?

- *Ja, kdaj imaš čas za prijatelje?*

Zlo ga nimam.

- *A bi ga rad imel več?*

Ja, rad bi imel več cajta tut za to.

- *In kaj je razlog? Si ga ne vzameš?*

Premal je cajta, ja ne vzamem si cajta. Pa zej mam tut ful natrpan. Ja lah bi si, kamot bi si vzel več cajta drgač.

- *Na račun časa s punco?*

Ja na račun cajta s punco, popoldne.

- *Kaj ti pomeni punca in vajina zveza?*

Pomeni mi vse. Zlo velik.

- *Kaj pa na splošno, kaj ti pomeni, da imaš v življenju ob sebi partnerja?*

Ja kar velik no, mislim, da z nemu pol narediš potomce, to je ful velik. Pa verjetno, ko enkrat imaš otroke, ti pomen še več, kakor prej, ko samo razmišljaš o tem, to bi blo pa kul. Ja mislim, da je to kar veliko, 80, 90 % je partner in otroc v življenju.

- *To se pravi, če bi moral oceniti priortete v življenju ...*

To je pa zej spet neki družga.

- *Aha, jaz sem tako zastopila teh 80 %.*

Priortete pismo ja, zej zaenkrat je bla šola pa služba, pa pol zveza; zej pa ko bo enkrat šola pa služba dokončana.

- *Sedaj boš delal 40 let...*

Ne, bo pa itak zmer skužba nekak mogla bit priorteta. Se mi zdi, lej ne vem še. Ne morem rečt, ampak men se tko zdi, da bo služba pač priorteta in ne bom mogu ob treh rečt jaz grem dam, zato da bova šla loh midva rožce nabirat, ampak bom verjeten tle do šestih, če bom mogu bit.

- *Ampak ali bo služba priorteta, zato ker ti to velik pomen, ali zato ker preprosto rabiš službo – boš po svoji želji ostajal v službi?*

Ne po želji sigurno ne, ker pri meni je tako, da ko je enkrat ura tri, me začne stiskat, ščemet, dej gremo dam, gremo dam, k ti še cel popoldne ostane, da ga preživiš. Dobr služba je služba.

- *Se pravi, služba je bolj zaradi nujnosti.*

Ampak tko pol pol bi jaz rekel, pol zaradi užitka, zarad zadovoljstva, pol zaradi nujnosti.

- *Če bi moral opisati »uspešno partnersko zvezo« oziroma srečno partnersko zvezo - kakšna so »pravila«, kako se morata partnerja obnašati?*

Spoštovanje, povedat takoj, kaj kakšnega mot, čem prej rešit stvari, ne da se stvari nabirajo. Velik pogovora, mislim, da je to najbolj pomembno.

- *In bi rekel, da vajina zveza je takšna?*

Ja, je.

- *Ali bi kaj spremenil v tej zvezi?*

Ja verjetn bi kej, sam ne vem točn kva.

- *Sam glede na to, da si opisal srečno zvezo in da vajina je takšna ...*

Ja ampak še zmer, vsaka zveza bi bila lahko boljša, kokr je.

- *Aha torej s tega vidika, ne da bi bilo kaj narobe, ampak v popolnem svetu ...*

Jah, bi blo lah še bolj, bi blo recimo, da bi... Midva sva ful obsedena s televizijo, in v popolnem svetu midva ne bi gledala tolik televizije, tolik serij, ampak bi se šla ne vem športat al pa neki.

- *Ampak oba uživata v tem?*

Ja, ne obadva uživava v temu, dokler to delava, ko greva pa spat, sva pa obadva tist, že spet sva cel dan, cel popoldne televizijo gledala. Nič nimaš od tega, pač naslednji dan pa spet uživaš, poj maš pa slabo vest.

- *Ko pride do teh nestrinjan, manjših nesoglasij v odnosu – ali so to določene teme, področja, na katere imata različen pogled, zakaj ponavadi pride do konfliktov?*

Ponavadi se zmer zaradi enih in istih stvari kregava.

- *In to so?*

Ja to so zej take zlo osebne stvari.

- *No pa če nisi tako konkreten ...*

To so od lastnosti druge osebe, ki bi jih bilo potrebno spremeniti ali prirediti, ali mal popraviti.

- *V katero smer gre to – ali njo na tebi določene stvari motijo ali tebe na njej?*

Njo na men. Jaz sem zlo tko, zlo hitr zadovoljen, jaz sem ful u »izi«, ona je pa pač ful vse more bit popolno, in če ni in nikol ni itak in pol se na vsake tolik kajta nabere.

- *To se prav gre za to področje ...*

Za več področij.

- *Torej za to področje, ki paše v to kategorijo ...*

No loh eno povem, da bom direkt povedal. Jz si ful ne zapomnim stvari. Ona mi ful govori stvari; recimo da bi mi pred petimi minutami ona povedala, kaj bo jutri počela, čez pet minut jo bom pa jaz vprašal »Ej, kaj boš pa jutri počela?«. In to jo ful mot, jaz se trudim to popraviti, ampak mi ne gre, prou ne morem.

- *Rekel si, da se določene stvari naberejo. Bi rekel, da gre za obdobja, ko se nekoliko bolj prepirata?*

Ja gre za sinusna nihanja. Najprej se nič ne kregava, poj tko se pa nabira, se nabira, poj se pa fajn skregava, pa dava iz sistema. Poj se mal pogovoriva in si obljubva, kako se bova popravila, pa se ne popravi, in gre tako naprej. Ne, saj kakšna stvar se popravi.

- *Ko pride do teh nesoglasij, ko se nabere, kako to rešita?*

Ponavadi je najprej slaba volja, poj se pa začneva spraševati – jaz njo:

- Kaj pa je? Daj mi povej, kaj je.
- Nč, nč ni.
- Povej, kaj je, drgač ne bova nč rešila.
- Sej če ne opaziš, poj nč ni.

Poj če pustim na miru, je vse narobe, kao »aja, zej te pa ne zanima več«, če preveč tišim, poj je »kaj zej težiš«. Tko da ubistvu ni ene prave poti oziroma jaz je še nisem odkril. Ta prava pot bi bila, da sploh ne bi prišlo do krega. Ko pa enkrat pride, se pa pač neki cajta kregava. Zmer mi je smotan, ker se to ponavad zvečer naredi, ko greva spat. Poj pa jaz hočem npr. ob 11. spat, poj se pa kej takega naredi, pa jaz takoj vem, da bova še ene dve uri pokonc. In poj se lih ob ene enih neki zmenva.

Skratka najprej se sprašujeva, poj poč, al men al njej, pač kokrkol. Poj se pa začneva odkrito pogovarjat, pa poveva kaj je, pa se zmenva. Se pomiriva, poveva kaj bova zej, a bova kej spremenila al nava. In poj sva pomirjena in je naslednji dan pol več al manj vse isto. Probam se pa spremenit.

- *V glavnem se pomenita in se nekako zmenita – ali bi rekel, da skleneta kompromis?*

Ja nekak tako, zmer paziva, da ne greva skregana spat, ker to je ena izmed najbolj smotanih stvari. Rajši recimo, če sem še toliko zaspan, ji bom tolk cajta moril pa težil, da bo povedala kaj je, da se poj zmenva, da se ta stvar reši. Ker če čez noč ostane, imam občutek, da je to zapečeno, ostane za zmeraj.

- *Rekel si, da bi bilo bolje, da bi se sproti pomenila, kaj vaju teži, in ne da se nabira.*

To sva se tut že zmenila pa vse. Ja pa pač ne gre. Sej ona tut men reče, naj ji povem, če me bo kaj motilo, in ji rečem da ji bom, sam poj ji pa itak ne.

- *Zakaj?*

Ker se pač nočem kregat. Že tako enkrat slej ko prej se, zakaj bi se sedaj vsak dan, če je čist brez veze. Tut če me motjo kakšne stvari, jz jih pač spregledam, grem naprej, ker me ne mot. Če so pa res une, maš probleme po stopnjah – ene so kritične, ene so srednje, ene pa so brezvezne. S srednjimi pa brezveznimi se mi ne da ukvarjat sproti, ampak poj, ko se enkrat skregava, si pa poveva vse, kar je narobe.

- *Ali se kdaj sproti pogovarjata o odnosu, o stvareh, ki vaju motijo, ne samo takrat, ko se stvari naberejo?*

Ja tudi recimo tudi brez da bi se kregala, da se samo pogovarjava, si velikokrat poveva, kaj naju moti. Pa tudi stvari, ki so nama kul, tut pohvaliva drug drugega, ko nama je kul.

- *Koliko ti pomeni, da »imaš svoje življenje« poleg partnerskega odnosa?*

Ja dosti. Cajt zase sigurn rabiš. Zej al ga preživiš sam s sabo ali z drugimi al karkol. Sicer imava tudi dost skupnih kolegov, tako da se vsaj za vikend dvakrat al pa enkrat med tednom dobimo. Ampak še zmer kdaj bi pa sedel, da greš ven sam.

- *Ali imata iste poglede glede tega, koliko časa bi morala preživeti skupaj in koliko časa sama zase?*

Ne, mislim da ne. Ona bi bla čist skoz skupaj, čist skoz, čist vsako sekundo.

- *Recimo, da pa ti greš ven s prijatelji*

Ja bi to spodbujala, se mi zdi, pol k bi pa šel, bi ji bilo pa tolk dolčgas al pa neki, da bi mi vsakih pet minut smse pošiljala, če ne bi kuj odpisal, bi rekla, »sej kul, greš ven, pa me kuj pozabiš« al pa kej takega. In zato se mi po pravic sploh ne da ven it, ker pol so sam take scene. To zej če bi šel žurat. Če grem pa sam na kofe, poj pa itak ni panike.

Sam si jaz ne vzamem cajta za te kofetke, ker mi je to brezveze.

- *S punco sta dolgo časa in veliko časa skupaj. Ali se je ta potreba oziroma želja po skupnem preživljanju časa kaj spremenila, če pogledaš na začetku in sedaj?*

Na začetku je bilo tega manj, sedaj sva več skupaj.

- *Je bila tudi želja manjša?*

Prej ni bilo toliko želje, prej sva bila vsak po svoje, prej sva obadva živela doma, si bil doma, si šel ven s kolegi, kadar si hotel, s punco sva se pa vidla enkrat, dvakrat na teden za tiste par urc, pa kakšen sms. Tako je bilo čisto na začetku. Potem sva se pa začela skoz več klicat, poj sva se vsak dan zvečer pol ure pogovarjala, poj sem jaz ene parkrat pri njej prespal, poj sem bil jaz ene dve leti skoz pri njej, poj sva pa začela stanovanje delat. Sedaj pa živiva skupaj in je čist »naravno«, mislim, bi bilo čudno, če se ne bi vidla. Tko da se mi zdi, da skozi leta je bila skozi večja želja in dejanski čas, ko sva ga preživela skupaj.

- *Ali si s punco čisto vse povesta ?*

A čist, čist vse? Čist, čist vse sigurno ne. Mislim, jaz njej ne, ona pa men čist vse pove sigurno, jaz pa njej ne čist vse.

- *Zakaj ji določenih stvari ne poveš?*

Ker se mi je o določnih stvareh težko pogovarjat, s kermukol.

- *To se pravi, določenih stvari nobenemu ne poveš, tudi prijateljem.*

Takih stvari, ki jih njej ne povem, jih nobenmu ne povem.

- *Se je to zaupanje kaj spreminjalo z razvojem razmerja?*

Na začetku skoraj nič, je bilo bolj tako, kot ena sošolka recimo, pač preživljaš čas skupaj, ne deliš pa kej preveč. Poj pa skoz dalj si skupej, več se pogovarjaš, skoz bolj ga spoznavaš, več

mu tud zaupaš. Se mi zdi, da skoz bolj. Tudi sedaj se mi zdi ful, jaz ji skoraj čisto vse povem, ne pa čist vse sigurn.

- *Ali ji določenih stvari ne poveš, ker so preveč osebne, ne zato, ker bi se npr. iz izkušenj izogibal prepiru?*

Zato ker mi je težko od svojih čustev govort. Tak sem smotan. Ko vidi, da me kaj moti, me ful dolg časa prepričuje, naj ji povem, poj ji pa tut kdaj povem. Ni pa zej, da bi kaj pred njo namerno skrival al pa kej takšnega. Ker itak nimam kej za skrivat, sem dost odprta knjiga no.

- *Ona pa praviš, da ti pa vse pove?*

Dostkrat mi preveč pove, tut take stavri, ki me sploh ne zanimajo ali pa jih rajši ne bi slišal, mi še zmer pove.

- *Na začetku odnosa je vse novo, ne veš, kaj te čaka naslednji teden, osebe še ne poznaš tako dobro in je nekako vse bolj vznemirljivo. Ali kdaj pograšaš to vznemirjenost, ki jo ponavadi občutimo ob začetku razmerja?*

Ja, sigurno. Ko je bilo vse novo, vse je hudo. Takrat ene prvih tri, štiri mesece sploh nobene napake ni, vse je samo popolno. Tist je itak ful dobr. Sam to je dejansko vse površinsko, se mi zdi, da ni ene globine. Poj pa spoznaš enga in se spremeni.

- *Ja in po drugi strani takšen odnos prinese eno varnost, rutino. Ali to bolj ceniš?*

Če primerjam sebe in še enega kolega, ki je skoz menjaval punce v tem času. Recimo sedaj – kaj ima od življenja? Na vsake tolk časa je menjal punco, še zmer živi pri starših, ful ga pije, ful žura. To je pa več al manj to, nima šole, nima službe. Tko kot sva bila pa midva skupej, mi pa ful pomen, ker me ona že cel življenje poriva naprej. In za šolo in za službo in za vse, za osebnostno rast. Jaz sem bolj tak len človek v osnovi in tako da, če ne bi imel nje, da bi imel samo ene površinske stvari, da mi noben nebi povedu dejansk, kaj je narobe na meni, kaj je treba popraviti, ne vem, če bi prišel toliko daleč, kolikor sem.

- *Bi lahko rekel, da je ta vajin odnos oziroma skupni čas ustaljen, neka rutina ali bi rekel, da je še zmeraj precej nepredvidljiv?*

Ne, ne. Je kar dosti rutina.

- *Te lahko še s čim preseneti ali bi rekel, da veš, kaj lahko pričakuješ od nje oziroma jo poznaš toliko, da lahko rečeš, da te ne more z ničimer več presentiti?*

Hm. Ma ne vem, itak ma toliko enih idej, da te zmer lahko presentiti. Ne moreš rečt, da zdej veš vse, ker nikol ne veš vse.

- *A tebi to ustreza – takšen dolgotrajen odnos, kjer načeloma veš, kaj te čaka?*

Ja mi je kul, ker si to tudi želim u bistvu. Če bi naprimer sedaj začel iskati punco, poj bi pa, kolikor sedaj gledam, po enih petih, šestih letih razvila una resna zveza, kjer si vse poveš, pa

da bi naprimer takrat začel živeti skupaj. Pa na primer sedaj se že malo meni, ali bi imel otroke, poj maš pa prvega pri 35, drugega pri 37, poj pa ko je on 18, si ti že 55 let star. To mi je pač ful dobr, men je zarad otrok ful pomembno, da bi jih imel relativno mlad, da bi se lahko zajebaval z njimi.

- *Ali se ti zdi odnos kdaj dolgočasen?*

Ja sigurno, pride čas, ko ti je odveč, ko je brezveze. To so pač una sinusna valovanja, pridejo slabi cajti, pridejo dobri cajti. Če pa pogledaš povprečje je pa dobro, tako da me ne moti.

- *Ali kaj naredita za to, da odnos ne bi bil dolgočasen?*

Sej nikoli ni več dni zaporedoma isto. Vedno se mora kaj dogajati, zmer je ena akcija.

- *Potem delata na tem, da je odnos zanimiv?*

Sigurno ja, pa da je na vsake toliko časa nekaj novega, pa da skozi nekaj načrtujeva. Tako da ni nikol. Če recimo dva dni samo leživa pa gledava televizijo, potem ta tretji dan sigurno ne bova več, se bo ziher nekaj premaknil.

- *Ko razmišljaš o vajini o skupni prihodnosti – ali si prepričan, da bosta ostala skupaj, ti to ustreza, ali se ti kdaj porajajo kakšni dvomi glede tega? Kaj pa, ko razmišljaš o svoji puncu – bi rekel, da jo dobro poznaš in da je »to, to«?*

Ja, sem jo dobro spoznal, vem kakšna je. Poznam njene dobre strani, poznam njene slabe strani, čeprav ma dost slabih stvari, pa dost jih imam tudi jaz, so še zmeraj takšne, da me ne motijo na dolgi rok, da ne bi mogel preko njih. Pa itak se vsak človek celo življenje uči, celo življenje se spreminja. Pa probaš itak dobre lastnosti, ki jih pri nekem človeku spoznaš, vsaj jaz, jaz jih probam nase navezat. Zaradi tega, sva se s punco tudi pogovarjala, ona tudi se trudi tako, skratka skupaj se trudiva spreminjati na bolje.

- *Torej si prepričan v skupno prihodnost?*

Sem prepričan in želim si to.